

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

MODERN KLASİKLER

Baba Mirası

GERÇEK BİR HİKÂYE

Çeviren: Avi Pardo

PHILIP ROTH

YAPI KREDİ YAYINLARI

BABA MİRASI

Philip Roth 19 Mart 1933'te Newark, New Jersey'de doğdu. İkinci kuşak Amerikalı bir anne babanın, Bess ve Herman Roth'un ikinci çocuğu olan Roth, dönem dönem eserlerinde bahsettiği Weequahic'te, çoğunluğu Yahudi cemaatine mensup bir bölgede yetişti. 1950 yılında Weequahic Lisesi'nden mezun olduktan sonra Pennsylvania'daki Bucknell Üniversitesi'ne devam etti, ardından İngiliz Edebiyatı alanındaki yüksek lisansını burslu kabul edildiği Chicago Üniversitesi'nde tamamladı.

1959 yılında yayımladığı birkaç öykü ve bir novelladan oluşan *Hoşça Kal, Columbus ve Beş Öykü*'yle Ulusal Kitap Ödülü'nü kazandı. Bu ödülünden on yıl sonra yayımladığı *Portnoy'un Feryadı*'yla olumlu eleştiriler alarak ticari bir başarı kazanan Roth, Amerika'nın en iyi genç yazarları arasında gösterildi. Philip Roth, Nathan Zuckerman'ın serüvenleri ve Philip Roth adlı kurgusal bir anlatıcı karakter kullanarak aktardığı otuz bir kitabıyla yirminci ve yirmi birinci yüzyıl Amerikası'nın karmaşık yapısının sesi oldu.

Yaşadığı dönem boyunca edebiyat dünyasına yaptığı kalıcı katkılar Amerika'da ve tüm dünyada büyük çapta takdir edildi. Pulitzer Ödülü'nü, Uluslararası Man Booker Ödülü'nü ve ikişer kez de Ulusal Kitap Eleştirmenleri Birliği Ödülü'nü ve Ulusal Kitap Ödülü'nü kazandı. Beyaz Saray tarafından verilen Ulusal Sanat Nişanı'na ve Ulusal İnsan Bilimleri Nişanı'na layık görüldü ve ödülleri sırasıyla Başkan Clinton ve Başkan Obama'dan aldı.

Philip Roth 22 Mayıs 2018'de, yazarlıktan emekli olduktan altı yıl sonra seksen beş yaşında öldü.

Avi Pardo Çevirdiği yazarlardan bazıları: Charles Bukowski (*Kasabanın En Güzel Kızı; Kadınlar; Büyük Zen Düğünü; Ekmek Arası* vb), John Fante (*Hayat Dolu; Üzümün Kardeşliği; Bunker Tepesi Düşleri* vb), Etgar Keret (*Nimrod Çıldırışları*), Henry Miller (*Yengeç Dönencesi; Big Sur ve Hieronymus Bosch'un Portakalları*), Banana Yoshimoto (*Elveda Tsugumi*), Sergio Bambaren (*Yunus: Bir Düş Kurucusu*), Pedro Almodovar (*Patty Diphusa Hikâyeleri*), Iceberg Slim (*Pezevenk*), Jimi Hendrix (*Sıfırdan Başlamak*).

**Philip Roth'un
YKY'deki kitapları**

Sokaktaki Adam (2011)

Nemesis (2012)

Öfke (2012)

Hoşça Kal, Columbus ve Beş Öykü (2013)

Hayalet Yazar (2014)

Karşıt Hayat (2015)

Ve Hayalet Sahneden Çekilir (2015)

Portnoy'un Feryadı (2017)

Pastoral Amerika (2018)

Bir Komünistle Evlendim (2019)

Baba Mirası (2019)

PHILIP ROTH

Baba Mirası

Gerçek Bir Hikâye

Roman

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları -5460
Modern Klasikler
Edebiyat -1556

Baba Mirası - Gerçek Bir Hikâye / Philip Roth
Özgün adı: **Patrimony - A True Story**
Çeviren: **Avi Pardo**

Kitap editörü: **Kerem Oğuz Evrandır**
Düzeltili: **Korkut Tankuter**

Kapak tasarımı: **Davut Yücel**
Sayfa tasarımı: **Mehmet Ulusel**
Grafik uygulama: **Merve Çakıroğlu**

Baskı: Optimum Basım San. ve Tic. Ltd. Şti
Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No:51/1
Küçükçekmece 34295 İstanbul
Sertifika No: 41707
Telefon: (0 212) 463 71 25

Çeviriye temel alınan baskı: Vintage, Londra, 2016
1. baskı: İstanbul, Ekim 2019
ISBN 978-975-08-4579-6

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2016
Sertifika No: 44719

Copyright © 1991, Philip Roth
Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0212) 252 47 00 Faks: (0212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
[facebook.com/YapiKrediKulturSanatYayincilik](https://www.facebook.com/YapiKrediKulturSanatYayincilik)
twitter.com/YKYHaber
[instagram.com/yapikrediyayinlari](https://www.instagram.com/yapikrediyayinlari)

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

Ailemiz İçin, Yaşayan ve Ölü

Evet, Ne Düşünüyorsun?

Babam seksen altı yaşına geldiğinde sağ gözü görme yetisini büyük ölçüde yitirmişti, fakat yüzünün bir yanı felç oluncaya kadar bunun dışında olağanüstü sağlıklı görünüyordu. Floridalı bir doktor felcin yüzün tek tarafını etkileyen geçici bir viral enfeksiyon türü olan Bell's Palsy'den kaynaklandığını söyleyerek yanlış teşhis koydu.

Felç birdenbire geldi, kış aylarını Elizabeth'de üst katında oturan ve annem 1981 yılında öldükten bir yıl sonra romantik ilişkiye girdiği muhasebecilikten emekli yetmiş yaşındaki Lillian Beloff ile kiraladıkları dairede geçirmek üzere New Jersey'den West Palm Beach'e uçtuğu günün ertesi sabahında. Babam West Palm havalimanında kendini o kadar sağlıklı hissediyordu ki hamal bile tutmamış (adama bahşış vermek zorundaydı ayrıca) bavullarını bagaj alanından taksi durağına kadar kendi taşımıştı. Sonra, ertesi sabah, banyo aynasına baktığında yüzünün yarısının artık ona ait olmadığını gördü. Bir gün önce ona benzeyen yüzü artık kimseyi andırmıyordu –felçli taraftaki göz kapağının alt kısmı aşağı doğru sarkmıştı, kapağın iç dokusu görünüyordu. Yanağı kemiğin altı kesilmişçesine sarkıp cansızlaşmıştı; dudakları artık yüzünde düz değildi, yanağına doğru çapraz uzanıyordu.

Sağ yanağını eliyle bir gece önce bulunduğu yere geri getirdi ve orada tutup ona kadar saydı. O sabah ve izleyen günlerde bunu sayısız kez yapacaktı, fakat bıraktığında yerinde durmuyordu. Kendine yatakta yanlış bir biçimde yattığını ve yüzünün uykuda kırıştığını söylese de aslında felç geçirdiğine inanıyordu. Babası 1940'lı yıllarda felç geçirip yatalak olmuştu ve kendisi yaşlandığında bana birkaç kez, "Babam gibi gitmek istemiyorum. Yatalak olmak istemiyorum. En büyük korkum bu," demişti. Bana her sabah ofise gitmeden önce ve işten çıktıktan sonra babasını görmek için nasıl hastaneye gittiğini anlatmıştı. Günde iki kez sigara yakıp babasının ağzına yerleştiriyor, akşamları yatağının yanına oturup Yidiş

gazetesini okuyordu. Tek tesellisi sigara olan yatalak ve aciz Sender Roth neredeyse bir yıl dayanmış ve 1942 yılında bir gece ikinci felç son darbeyi vuruncaya kadar babam günde iki kez oturup onun ölüşünü seyretmişti.

Babama Bell's Palsy teşhisi koyan doktor onu yüz felcinin kısa bir süre sonra, tamamen değilse bile büyük ölçüde geçeceğine ikna etti. Bu öngörü birkaç gün zarfında yaşadığı dairenin bulunduğu devasa binada yaşayan ve aynı hastalığı geçirip iyileşmiş olan üç kişi tarafından onaylandı. Birinin neredeyse dört ay beklemesi gerekmişti, fakat sonunda felç geldiği gibi aniden gitmişti.

Onunki gitmedi.

Bir süre sonra sağ kulağı duymaz oldu. Floridalı doktor kulağını muayene edip işitme kaybını ölçtü, fakat Bell's Palsy'den kaynaklanmadığını söyledi. Yaşla ortaya çıkan bir şeydi –sağ kulağının işitme yetisini muhtemelen sağ gözünün görme yetisi gibi zamanla yavaş yavaş yitirmişti ve ancak şimdi farkına varıyordu. Babam bu kez doktora Bell's Palsy'nin verdiği hasarın düzelmesi için ne kadar beklemesi gerektiğini sordu, doktor bazı vakalarda onunki kadar uzun sürebildiğini ve bazen hiç düzelmediğini söyledi. Bak, haline şükret, dedi doktor; bir gözün kör, bir kulağın sağır ve yüzünün yarısı felçli, onun dışında kendinden yirmi yıl genç biri kadar sağlıklısın.

Her pazar telefon ettiğimde, ağzındaki sarkma yüzünden, geveleyerek konuşmaya başladığını ve onu izlemenin güçleştiğini duyabiliyordum –bazen dişçi koltuğundan yeni kalkmış ve novokain iğnesinin etkisi henüz geçmemiş birinin konuşmasını andırıyordu; onu görmek için Florida'ya gittiğimde ileride hiç konuşamayacakmış gibi görüldüğünü fark edip sarsıldım.

"Evet," dedi, Lil ile birlikte akşam yemeği yiyeceğimiz otelimin lobisinde, "ne düşünüyorsun?" Ağzından çıkan ilk sözler bu oldu, hem de onu öpmek için üstüne eğilirken. Lil'in yanında goblen kaplı iki kişilik koltuğa gömülmüştü, fakat ne hale geldiğini görmem için yüzünü bana doğru kaldırdı. Son bir yıl boyunca rüzgârdan ve ışıktan etkilenmesin diye sağ gözüne zaman zaman siyah bant takıyordu ve göz bandı, yanağı, ağzı ve aşırı kilo vermiş olması bende korkunç bir değişim geçirdiği izlenimi uyandırdı –onu son olarak beş hafta önce Elizabeth'de gördüğümden bu yana güçten düşmüş, yaşlı bir adama dönmüştü. Daha altı yıl önce, annemin

ölümünü izleyen kış eski arkadaşı Bill Weber ile Bal Harbour'daki daireyi paylaşırken, bir yaz önce Connecticut'taki sayfiye evimde sekseninci yaşını kutlamış olmamıza rağmen, zengin dulları yetmişine yeni bastığına ikna etmekte zorlanmadığına inanmak güçtü –hepsi gofre ceketli ve pastel pantolonlu sosyal yeni dulun etrafına üşüşmüşlerdi.

Oteldeki yemek sırasında Bell's Palsy'nin o çarpık görünümünün yanı sıra ne denli büyük bir engel oluşturduğunu kavramaya başladım. Sıvıyı artık ancak kamış kullanarak içebiliyordu; aksi takdirde sıvı ağzının felçli yanından aşağı akıyordu. Yemek yemek de her lokması öfke ve utanç yüklü bir çabaya dönüşmüştü. Lil'in boynuna bir peçete bağlamasına ancak kravatına çorba döktükten sonra gönülsüzce razı oldu –halihazırda kucağında bir peçete vardı, pantolonunu bir ölçüde koruyordu. Lil arada sırada peçetesiyle uzanıp ağzından farkında olmadan çenesinin üzerine dökülmüş bir yemek parçasını silerken babam hoşnutsuzlukla homurdanıyordu. Lil birkaç kez ona çatalına daha az yemek almasını, ağzına alışık olduğundan daha az koymasını önerdi. "Evet," diye homurdandı, tabağına kederli bir biçimde bakarak, "Evet, elbette," ve iki üç lokma sonra unuttu. Bu kadar kilo vermiş olmasının ve acınası zayıflığının nedeni yemek yemenin işkenceye dönüşmüş olmasıydı.

İki gözündeki kataraktın son aylarda ilerlemiş olmasından ötürü sağlam gözünün de artık bulanık görmesi durumunu daha da zorlaştırıyordu. New York'daki göz doktorum, David Krohn, birkaç yıldır babamın kataraktındaki ilerlemeyi takip ederek zayıflamakta olan görüşünü denetlemeye çalışıyordu. Babam Florida'da geçirdiği mutsuz zamandan sonra mart ayında New Jersey'ye döndüğünde New York'a gitmiş ve David'e sağlam gözünü ameliyat edip kataraktı kaldırması için ısrar etmişti. Bell's Palsy karşısındaki çaresizliği yüzünden görüşünün düzelmesi için bir şeyler yapılmasını özellikle istiyordu. Fakat David babamın o öğleden sonraki ziyaretinin hemen ardından beni arayıp yüz felcinin ve sağırlığının nedeni bazı testlerle saptanmadan göz ameliyatını yapmak istemediğini söyledi. Babamın Bell's Palsy olduğundan emin değildi.

Emin olmamakta haklıydı. Harold Hasserman, babamın New Jersey'deki doktoru, David'in istediği emarin yerel olanaklarla çekilmesi için gerekli düzenlemeyi yaptı. Emar raporu Harold'a ulaştığında o akşam erken saatte beni aradı. Babamın beyninde tümör

vardı, “büyük bir tümör” Harold’un dediğine göre. Her ne kadar tümörün habisi olup olmadığı emar görüntüsünden anlaşılmasa da, “Bu tümörler insanı her halükârda öldürür,” dedi Harold. Bir sonraki adım bir beyin cerrahıyla görüşüp tümörün türünü tam olarak saptamak ve ne yapılabileceğine karar vermekti, yapılabilecek bir şey varsa. “Ben iyimser değilim,” dedi Harold, “sen de olmamalısın.”

Emar sonucunu babamdan gizleyerek onu beyin cerrahına götürmeyi başardım. Emarda bir şey çıkmadığını fakat aşırı tedbirli bir doktor olan David’in katarakt ameliyatını yapmadan önce yüz felciyle ilgili son bir görüş istediğini söyleyerek yalana başvurdum. O arada emar filmlerini New York’taki Essex House Otel’ine gönderdim. Kendimize bir daire ararken Claire Bloom ile orada kalıyorduk –on yıl boyunca hayatlarımızı onun Londra’daki eviyle benim Connecticut’taki evim arasında paylaştırdıktan sonra Manhattan’da ev tutmaya karar vermiştik.

Hatta Claire babamın beyin emarının filmleri radyolog raporuyla birlikte devasa bir zarfın içinde otele teslim edilmeden bir hafta önce kızını görmek, evinin onarımıyla ilgilenmek ve İngiliz vergi müfettişleriyle yaptığı uzun görüşmelerden sonra avukatıyla buluşmak üzere Londra’ya dönmüştü. Londra burnunda tütüyordu ve o ayki ziyaretini yapılması gereken işleri yapmayı hedeflemenin ötesinde sıra özlemini gidermek için planlanmıştı. Sanıyorum babamın tümörü daha önce, Claire benimle birlikte New York’ta iken saptanmış olsaydı, babamın sağlığı benim için bu kadar kapsayıcı olmaz ve –en azından akşamları– hastalığına bir başımayken üzüldüğüm kadar üzülmeydim. Fakat buna rağmen Claire’in yokluğunun –otelde kendimi geçici ve evsiz hissettiğim için yazamadığım gerçeğiyle birlikte– çok talihli bir rastlantı olduğunu düşünüyordum çünkü başka yükümlülüklerim olmadığı için bütün zamanımı babama adayabilecektim.

Ayrıca yalnızken erkeksi ya da olgun ya da felsefi bir tavır takınmadan istediğim kadar duygusal olabiliyordum. Yalnızken ağlamak istediğimde ağlıyordum ve ömrümde babamın beyninin filmlerini zarftan çıkarırken ağlamak istediğim kadar ağlamak istediğimi hatırlamıyorum –artık tümörü saptayabildiğim için değil, onun beyni olduğu için, babamın beyni; onu bu kadar dobra bir biçimde düşünmeye, tımtıraklı konuşmaya, duygularının etkisi altında kalarak mantık yürütmeye, içgüdüsel kararlar vermeye iten organ.

Bitmek tükenmek bilmeyen kaygılarını üreten ve seksen yıldan uzun süre öz disiplini inatla sürdürmesine neden olan dokudan söz ediyoruz; ergen oğlu olarak beni delirten her şeyin kaynağı, her şeye muktedir olduğu ve amacımızı tayin ettiği yıllarda yazgımıza egemen olan şey; ve şimdi ağırlıklı olarak sağ serebellopontin köşelerine ve prepontin boşluklarına yerleşmiş büyük bir kütle yüzünden baskılanıyor, yer değiştiriyor ve mahvoluyordu. 'Kütlenin uzantısının sağ sinüs boşluğunu ve boyun arterini sardığı saptandı...' Serebellopontin köşelerinin ya da prepontin boşluklarının nerede olduklarını bilmiyordum, fakat radyoloğun raporunda tümörün boyun arterini sarmış olduğunu okumak ölüm fermanını okumaktan farksızdı. "Ayrıca sağ petroz apex'te hasar tespit edildi. Kütlenin arka bölgeyi ve sağ pedinkülü önemli ölçüde baskıladığı saptandı..."

Yalnızdım ve beni engelleyen bir şey yoktu, bu yüzden, beyninin her açıdan çekilmiş fotoğrafları otel yatağının üzerine yayılmışken, kendimi tutmak için çaba sarf etmedim. Okuduklarımın etkisi o beyni avuçlarımın arasında tutmak kadar güçlü olmayabilirdi, ama yakındı. Tanrı'nın iradesi alev almış çalıdan infilak etmiş ve, daha az mucizevi olmayan bir biçimde, soğanı andıran o organdan onca yıl boyunca Herman Roth'un iradesi ortaya çıkmıştı. Babamın beynini görmüştüm ve her şey açıklığa kavuşmuş ve hiçbir şey açıklığa kavuşmamıştı. Neredeyse ulvi denebilecek bir gizemdi beyin, Newark'ın Ön Üçüncü Cadde'sindeki ortaokuldan mezun olmuş emekli bir sigortacı söz konusu olduğunda bile.

Yeğenim Seth babamı arabasıyla Millburn'a, beyin cerrahı Doktor Meyerson'ın banliyödeki muayenehanesine götürdü. Babamın beyin cerrahını Newark Üniversitesi Hastanesi'nde değil de Millburn'daki muayenehanesinde görmesini ben istemiş ve gerekli düzenlemeleri yapmıştım, çünkü babamın beyin cerrahının bana onkoloji bölümünde olduğu söylenen muayenehanesine gitmesi kanser olduğunu düşünmesine neden olacaktı, oysa henüz öyle bir teşhis konmamıştı ve beyninde tümör olduğunu bilmiyordu. Bu şekilde ödü kopmayacaktı, bir süre için en azından.

O gün daha geç bir saatte Doktor Meyerson ile telefonda konuştuğumda bana babamın gibi beyin sapının ön tarafında bulunan tümörlerin yüzde doksan beşinin iyi huylu olduğunu söyledi. Meyerson'a göre tümör orada on yıla yakın bir süredir büyümekteydi;

fakat yakın zamanda gelen yüz felci ve sağ kulaktaki sağırılık, kendi deyimiyle, “görece kısa bir süre zarfında çok daha kötüye gideceğine işaret ediyor olabilirdi.” Tümörü ameliyatla almak hâlâ mümkündü. Ancak ameliyat olanların yüzde yetmiş beşinin ameliyat masasında kaldıklarını, diğer yüzde on beşinin ise ameliyattan kısa bir süre sonra öldüklerini ya da daha kötü duruma geldiklerini de ekledi.

“Hayatta kalırsa nekahet dönemi nasıl?” diye sordum.

“Zor,” dedi. “Aylarca hastanede yatması gerekecek –iki ya da üç ay belki.”

“Cehennem, başka bir deyişle.”

“Çok zor,” dedi, “fakat hiçbir şey yapılmazsa daha da zor olabilir.”

Meyerson’ın verdiği bilgileri babama telefonda aktaramazdım, bu yüzden ertesi sabah dokuz gibi aradığımda onu görmek için Elizabeth’e geleceğimi söyledim.

“O kadar mı kötü?” dedi.

“Geline oturup konuşuruz.”

“Kanser miyim?” diye sordu.

“Hayır, kanser değilsin.”

“Nedir öyleyse?”

“Bir saat daha sabret. Sana durumu tam olarak izah edeceğim.”

“Bilmek istiyorum.”

“Sadece bir saat –bir saat bile sürmez,” dedim. Ne kadar korkmuş olursa olsun beyninde tümör olduğunu ona telefonda söylersem ben gelinceye kadar şoka uğramış vaziyette tek başına kalacaktı ve bunu istemiyordum.

Beni bekleyen işin zorluğu hesaba katılınca paralı yoldan Elizabeth sapağından çıktığımda dosdoğru Kuzey Bulvarı’na, babamın yaşadığı birkaç blok ötedeki apartmana giden yol ayrımını kaçırmamda şaşılacak bir şey yoktu. Onun yerine kendimi New Jersey karayolunda buldum ve birkaç kilometre ileride annemi yedi yıl önce defnettığımız mezarlığın önünden geçtim. Oraya varış biçimin bir tür gizem içerdiğine inanmıyordum, fakat yine de Manhattan’dan yirmi dakikalık bir araba yolculuğunun beni oraya getirmiş olması şaşırtıcıydı.

O güne kadar mezarlığa sadece iki kez gitmiştim, annem 1981 yılında defnedildiğinde ve ertesi yıl babamı mezar taşını görmeye götürdüğümde. İki seferinde de oraya Mahnattan’dan değil de

Elizabeth'den sürmüştüm, bu yüzden mezarlığa sapaktan ulaşabileceğini bile bilmiyordum. O gün gerçekten mezarlığa gitmek istemiş olsaydım Newark Havalimanı, Port Newark ve Port Elizabeth'in karmaşık sapaklarından birinde yolumu kaybedip tekrar Newark merkezine dönmek zorunda kalırdım muhtemelen. Mezarlığı bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde aramamama rağmen babama beyinde onu öldürecek bir tümör bulunduğu haberini vereceğim sabah Manhattan'daki otelimden mümkün olan en kısa yolu izleyerek annemin yattığı mezarlığa ulaşmıştım ve annemin mezarı babamın gömüleceği mezarın yanındaydı.

Babamı gerektiğinden bir saniye bile daha fazla bekletmek istemiyordum, fakat kendimi bir kere mezarlıkta bulmuştum ve sıra dışı bir şey gerçekleşmemiş gibi yoluma devam edemedim. O sabah arabadan inip annemin mezarının başında durarak bir şey öğrenmeyi ummuyordum; annemin anısıyla teselli bulmayı ya da güçlenmeyi ya da babama hastalığı süresince yardım etmek için daha hazırlıklı olmayı ummuyordum; babamın mezarını annemin mezarının yanında görmenin gücümü azaltacağını da düşünmüyordum. Kendimi mezarlıkta yol ayrımını kaçırdığım için tesadüfen bulmuştum ve arabadan inip annemin mezarını bulmak üzere mezarlığa girdiğimde bütün yaptığım o tesadüfün zorlayıcı etkisinin önünde saygıyla eğilmekten ibaretti. Annem ve diğer ölümler de oraya çok daha beklenmedik bir tesadüfün, bir zamanlar yaşamış olmanın zorlayıcı gücünün sonucunda gelmemişler miydi?

Mezar ziyaret eden insanların düşüncelerinin üç aşağı beş yukarı aynı olduğunu keşfettim; belagat meselesini bir kenara koyarak, Hamlet'in Yorick'in kafatası için söylediklerinden pek farklı değildi. "O beni sırtında binlerce kez taşıdı," cümlesinden başka düşünülecek ya da söylenecek pek bir şey yoktu sanki. Mezarlıkta genellikle konuyla ilgili düşüncelerinin ne kadar sığ ve sıradan olduğunu idrak edersin. Evet, ölüyle konuşmayı deneyebilirsin, bir yararı olacağını düşünüyorsan; benim o sabah yaptığım gibi, "Şey, Anne..." diyerek başlayabilirsin, fakat ilk cümlemin ötesine geçmeyi başarsan bile, bir osteopatın muayenehanesinde asılı duran omurgayla konuşmaktan farklı olmadığını bilmemek zordur. Onlara vaatlerde bulunabilir, bazı haberler verebilir, anlayışlarını, bağışlanmayı ve sevgilerini dileyebilirsin –ya da diğer aktif yolu seçip otları temizleyebilir, çakılları düzenleyebilir, parmaklarını mezar taşına

oyulmuş harflerin üzerinde gezdirebilirsin; hatta dizlerinin üstüne çöküp ellerini doğrudan kalıntılarının üzerine koyabilir, toprağa, *onların* toprağına dokunup gözlerini kapatarak henüz seninleyken nasıl olduklarını hatırlamaya çalışabilirsin. Fakat bu anımsamalar hiçbir şeyi değıştirmez, ölülerin on dakika önce arabayı sürerken sana göründüklerinden çok daha uzak ve ulaşılmaz görünmeleri dışında. Mezarlıkta seni görebilecek birileri yoksa ölüleri ölülerden farklı kılmak için hayli çılgınca şeyler de yapabilirsin. Fakat kendini varlıklarını *hissedebileceğin* bir ruh haline getirmeyi başarsan bile orayı onlarsız terk edersin. Mezarlıklar, en azından benim gibilere, ölülerin var olduklarını değil, gitmiş olduklarını kanıtlar. Onlar gitmişlerdir ve biz, henüz, gitmemişizdir. Bu esastır ve kabullenmesi çok güç olsa da kavranması çok kolaydır.

Anneciğim, Anneciğim, Neredesin, Anneciğim?

Babamın Metropolitan Hayat Sigortası Şirketi'nden aldığı emeklilik maaşı onun gibi yoksulluk sınırında büyümüş, ailesine basit olmakla birlikte güvenli ve iyi bir ev hayatı sağlamak için kırk yıl köle gibi çalışmış, tüketim, gösteriş ve lüks merakı olmayan birini geçindirmeye rahatlıkla yeterdi. Yirmi üç yıldır aldığı emekli maaşının yanı sıra Sosyal Sigorta'dan, seksen bin dolarlık tasarruf hesabının faizinden ve eyalet tahvillerinden de eline her ay para geçiyordu. Fakat sağlam ekonomik durumuna rağmen yaşlılığında kendi için para harcama konusunda sinir bozucu bir tutumluluk sergilemeye başlamıştı. İki torununa da paraya ihtiyaç duyduklarında hiç tereddüt etmeden cömertçe vermesine rağmen üç kuruş tasarruf edeceğim diye kendini sevdiği ya da ihtiyaç duyduğu şeylerden mahrum ediyordu.

Tutumluluğunun en can sıkıcı yanlarından biri kendi *New York Times* gazetesini satın almayı reddetmesiydi. O gazeteye tapar ve sabahlarını gazetenin her sayfasını okuyarak geçirmeyi severdi, fakat şimdi, kendi gazetesini satın alacağı yerde, aynı binada oturan ve otuz beş sente kıyacak kadar müsrif olan birinin gazeteyi bitirdiğinde ona vermesi için akşama kadar bekliyordu. Ayrıca on beş sentlik günlük bir gazete olan *Star-Ledger*'ı ve çocukluğundan beri okuduğu ve o zaman adı Newark-Star-Eagle olan ve artık çıkarılmayan *Newark News* gazetesini satın almaktan da vazgeçmişti. Anneme temizlik ve çamaşırdaki yardım eden kadının haftada bir gün gelmesine de karşı çıkmıştı. Kadın ayda bir kez geliyor, diğer zamanlarda temizliği kendi yapıyordu. "Yapacak başka işim mi var?" diyordu. Fakat tek gözü görmediği ve diğer gözündeki katarakt ilerlediği ve sandığı kadar çevik olmadığı için ne kadar çabalarsa çabalasın çok kötü iş çıkarıyordu. Banyo kokuyordu, halılar kirliydi ve mutfaktaki bazı aletler rüşvet almamış bir sağlık müfettişinin denetiminden geçemezdi.

Sade fakat zevkli bir biçimde döşenmiş üç yatak odalı hayli sıradan ve rahat bir daireydi. Salona hoş bir avokado yeşili halı serilmişti, eşyaların büyük kısmı antika röprodüksiyonlardan oluşuyordu. Duvarlarda sanat okuluna gitmiş abimin onlar için neredeyse kırk yıl önce seçtiği Gauguin'in ahşap çerçeveli iki manzara röprodüksiyonu ve abimin babamın yetmişli yaşlarının başındayken yaptığı dışavurumcu portresi vardı. Oturduğu sakın ve ağaçlı semte bakan pencerelerin önü gür bitkilerle kaplıydı; her odada fotoğraflar vardı –çocukların, torunların, gelinlerin ve yeğenlerin fotoğrafları– ve yemek odasının raflarındaki kitaplar ya tarafımdan yazılmışlardı ya da Yahudilik üzerineydiler. Annemin zevkine göre şaşırtıcı derecede gösterişli avizeler dışında her-şey-yerli-yerinde türünde bir estetiğe sahip bir evdi ve pırıl pırıl hali –annem hayattayken en azından– otuz yaşındaki binanın çıplak ve giderek köhneleşmekte olan lobisi ve holleriyle tezat oluşturunuyordu.

Babam tek başına kaldıktan sonra ziyaretine gittiğimde tuvaletini kullandıktan sonra onunla salonda oturmaya dönmeden önce bazen lavaboyu ovuyor, sabunluğu temizliyor, diş fırçası bardağını yıkıyordum. Binanın bodrumundaki çamaşırhane kullanmak için gerekli birkaç çeyreği vermemek için iç çamaşırlarını ve çoraplarını banyoda kendi yıkamakta ısrar ediyordu; onu her ziyaret ettiğimde duş çubuğuna ve havlu raflarına asılmış tel askılardan griye çalan, biçimini yitirmiş çamaşırlar ve çoraplar sallanıyordu. İyi giyinmekle övünmesine ve terzinin yeni diktiği spor bir ceketini ya da üç parçalı bir Hickey-Freeman takım elbisesini (özellikle mevsim sonu indiriminde satın almışsa) üzerine geçirmekten haz duymasına rağmen, başkalarına görünmeyen şeylerde tasarruf yapmaya başlamıştı. Pijamaları ve mendilleri annemin ölümünden beri yenilenmemiş gibi görünüyordu, iç çamaşırları ve çorapları da öyle.

O sabah dairesine girdiğimde –annemin mezarını tesadüf sonucunda ziyaret ettikten sonra– hemen izin isteyip tuvalete girdim. Önce sapağı kaçırmıştım, şimdi de tuvalette ona tümör haberini nasıl vereceğimin üzerinden tekrar geçmek için beş dakika daha zamana ihtiyaç duyuyordum. Klozetin önünde dururken çamaşırları üzerinde çiftçilerin kuşları korkutmak için astıkları paçavralar gibi asılı duruyordu. Tuvaletin üzerindeki açık rafta, çeşitli reçeteli ilaçlar, Polident, Vaseline, Ascriptin, kâğıt mendil ve kulak temizleyici arasında, bir zamanlar büyükbabama ait olan tıraş çanağı

gözüme ilişti; babam çanağın içine jiletini ve dış macununu koymuştu. Çanak soluk porselenden yapılmıştı; önündeki geniş plaka ince bir çiçek deseniyle çevrelenmiş ve plakanın iç kısmına soluk varak Gotik harflerle 'S. Roth' ve '1912' tarihi işlenmişti. O tıraş çanağı, bildiğim kadarıyla, tek aile yadigarımızdı; bir avuç antika vesikalık fotoğraf dışında Newark göçmen yıllarından saklamaya değer görülmüş elle tutulur tek şey. Büyükbabam ben yedi yaşına basmak üzereyken öldükten sonra Newark'taki evimizin banyosuna geldiğinden beri o tıraş çanağı ilgimi çekmişti, babamın fırça ve tıraş sabunu kullanarak tıraş olduğu zamanlar.

Sender Roth küçüklüğümde benim için uzak ve gizemli biriydi. Başı vücuduna göre hayli küçük ve aşırı uzun –iskeletimin en çok andırdığı ceddin– ve hakkında sadece bütün gün sigara içtiğini, sadece Yidiş konuştuğunu ve pazar günleri hediyelerimizle ziyaretine gittiğimizde Amerikalı torunlarını okşamayı çok sevdiğini bildiğim bir adam. Ölümünden sonra banyomuza gelen tıraş çanağı ona gözümde daha çok hayatiyet kazandırmıştı, büyükbabam olarak değil ama, tıraş çanağı diğer komşu göçmenlerin tıraş çanaklarıyla birlikte berberin rafında bulunan adamların arasında sıradan bir adam olarak. Bana söylenenlere göre harcanacak fazladan tek sentin bile bulunmadığı o evde her hafta onun berbere gidip cumartesi tıraşını olabilmesi için bir kenara on sent konduğunu düşünmek çocukluğumda bana güvence verirdi.

Büyükbabam Roth Polonya'nın Lemberg'ten fazla uzak olmayan Galicia kasabasında hahamlık eğitimi almıştı, fakat 1897 yılında karısını ve çocuklarını (Charlie, Morris ve Ed amcalarım) geride bırakıp tek başına Amerika'ya geldiğinde onları da getirebilmek için bir şapka fabrikasında çalışmaya başlamış ve neredeyse hayatının sonuna kadar orada çalışmaya devam etmişti. 1890 ile 1914 yılları arasında yedi çocuk doğmuştu, altı oğul ve bir kız, ve son iki oğlan ve kız dışında hepsi ortaokulu bitirdikten sonra okulu bırakıp aileye destek olmak için çalışma hayatına atılmışlardı. Üzerine 'S. Roth' yazısı işlenmiş tıraş çanağı büyükbabamı –sadece cuma öğleden sonraları berber koltuğunda sessizce oturup tıraş olduğu geçici ve kısa bir süre için bile olsa– bir şekilde kapana kısıldığını hissetmesine neden olan ve somurtkan ve ketum yapısının asıl nedeni olduğunu tahmin ettiğim tatsız zorunlulardan özgür kılardı sanki. Tıraş çanağı arkeolojik bir bulgu havası yayıyordu, beklenmeyen bir

kültür düzeyine işaret eden bir eser, dar ve engellenmiş bir yaşamda şaşırtıcı bir fazlalık –bizim sıradan küçük Newark banyomuzda benim için gizemli köklerini betimleyen bir Yunan vazosu kadar etkileyiciydi.

1988 yılında beni asıl şaşırtan babamın çanağı atmamış ya da birine vermemiş olmasıydı. Gücün onda olduğu yıllar zarfında aileden birinin duygusal nedenlerden ötürü bağlanmış olabileceği ‘yararsız’ şeylerin neredeyse tamamından kurtulmuştu. Bu cömertlik nöbetleri, bütün olarak ele alındığında, hayranlık uyandırıcı dürtülerden kaynaklansa da, bazen kalıtsal mülkiyet haklarına duyarsızlık içeriyordu. Alıcının gereksinimine (gerçek ya da değil) yanıt vermeye o kadar istekliydi ki bazen dürtülerinin rızası alınmayan bağışçıyı nasıl etkileyeceğini düşünmeden hareket ederdi.

Örneğin ilkokulun son yılları boyunca büyük çabalarla oluşturduğum iki defterlik pul koleksiyonumu –kısmen ülkenin en ünlü pul koleksiyoncusu Franklin Delano Roosevelt tarafından esinlenerek oluşturulmuş ve neredeyse bütün servetime mal olmuş bir koleksiyondan söz ediyorum– üniversiteye başladığım yıl büyük yeğenlerinden birine hediye etti. Bunu ancak on yıl sonra, yazmakta olduğum kitabın bir bölümü için pul koleksiyoncusu bir çocuk olarak yaptığım keşiflerden yararlanmaya ihtiyaç duyduğumda annemle babamın Moorestown’daki evlerine gidip pul defterlerine bakmak için tavan arasına çıktığımda öğrendim. Tavan arasına istiflediğim bütün kolileri didik didik ettikten sonra annem, bir ara yalnız kaldığımızda, gönülsüzce de olsa, pul defterlerimin nereye gittiklerini bana anlattı. Beni babamı engellemeye çalıştığına temin etti, ona o pulları kimseye vermeye hakkı olmadığını söylemiş fakat babam onu dinlememişti. Babam ona artık büyüdüğümü ve üniversiteye gitmekte olduğumu ve pullara ihtiyacım olmadığını söylemişti, hem büyük-yeğeni onları okula götürebilirdi, vesaire, vesaire, vesaire. Koleksiyonumun kısmen bile olsa hâlâ var olup olmadığını öğrenmek için Chickie’yi –artık evli bir adamdı, benim için bir yabancından farksız bir akraba– arayıp sorabilirdim belki, fakat meseleyi kapatmaya karar verdim. Babamın böyle bir şey yaptığını duymak asabımı bozmuş, çocukluğumun o pul koleksiyonuna giden yıllarını düşünmek bana gerçekten acı vermişti, fakat üzerinden uzun zaman geçmişti ve benim başka sıkıntılarım vardı (hırçın bir evliliği bitirmenin ortasındaydım), bu yüzden ona bir

şey demedim. Deseydim bile onu yirmi sekiz yaşında yüzüne karşı eleştirmek benim için on sekiz ya da sekiz yaşında olduğundan daha kolay olmayacaktı. Hiç düşünmeden yaptığı bu şeyleri –benim pul koleksiyonumu hibe etmek gibi– her seferinde birine destek olma, birini kurtarma dürtüsüyle yaptığı için cömertçe, hayırlı, ahlaken ya da eğitim yönünden yararlı bir iş yaptığını düşünüyordu.

1981 Mayıs'ında annemi defnettikten sonra eve döndüğünde, evin akrabalar ve dostlarla dolup taşmasına rağmen, yatak odasına kaybolup annemin çekmecelerine boşaltmaya ve dolaptaki giysilerini ayırmaya başladığında farklı bir dürtüyle hareket ettiğini düşünüyorum. Ben kardeşimle birlikte kapıda mezarlıktan bizi izleyip eve gelen insanları karşılıyordum, Millie teyzem yatak odasından koşarak çıkıp holde “Yetişin!” diye haykırmasaydı bundan habirim olmayacaktı. “İçeri girip bir şeyler yapmalısın hayatım,” diye fısıldadı kulağıma, “babam her şeyi fırlatıp atıyor.”

Yatak odasının kapısını açıp içeri girmem ve sert bir tonla, “Baba, ne yapıyorsun?” demem bile hızını kesmedi. Yatağın üstü dolaptan alınmış elbiselerden, ceketlerden ve eteklerden geçilmiyordu. Babam o anda annemin şifonyer çekmecesinin köşesinden plastik bir çöp torbasına bir şeyler fırlatmakla meşguldü. Elimi omzuna koyup sıkıca kavradım. “İnsanlar senin için geldiler,” dedim, “seni görmek, seninle konuşmak istiyorlar–“ “Bütün bunların ne yararı var artık? Orada asılı durmalarının bana ne yararı var? Bunları Yahudi yardım derneklerine bağışlayacağım, hepsi yepyeni–“ “Keser misin, lütfen. Kes artık. Bunun için ileride zaman olacak. Birlikte yaparız. Şimdi aklını başına topla ve salona git, olman gereken yere.”

Fakat aklı *başındaydı*. İsteri nöbetinin eşigindeymiş ya da sersemlemiş gibi görünmüyordu –sadece hayatı boyunca yaptığı şeyi yapıyordu; sıradaki yapılması gereken zor iş. Otuz dakika önce annemi toprağa vermiştik; şimdi sıra eşyalarından kurtulmaya gelmişti.

Onu yatak odasından çıkardım. Taziye ziyaretine gelmiş konukların arasına girince hemen konuşmaya başladı, herkesi iyi olduğuna temin etti. Yatak odasına dönüp annemin yıllar boyunca titizlikle topladığı ve babamın halihazırda atmış olduğu andaçları çöp torbasından çıkarmaya koyuldum –bunların arasında, küçük kahverengi bir zarfın içinde, annemin göz koyduğu Phi Beta Kappa anahtarım, birkaç mezuniyet aile provası programı, kardeşimden

ve benden doğum günü kartları, iyi haber içeren bir avuç telgraf, bana ve kitaplarıma dair arkadaşları tarafından gönderilmiş gazete kupürleri ve iki torununun küçükken çekilmiş ve özellikle değer verdiği iki vesikalık fotoğrafı vardı. Onlara değer veren annem gittikten sonra babamın hiçbir işlev atfedemediği şeyler; duyguları iki gece önce arkadaşlarıyla mutat pazar akşamı yemeğine gittikleri deniz mahsulleri restoranında sonsuza dek söndürülmüş birinin duygusal andaçları. Anneme en sevdiği yemek olan deniz tarağı çorbası servis edilmiş, fakat annem, “Ben bu çorbayı istemiyorum,” diyerek herkesi şaşırtmış ve bu son sözleri olmuştu –bir dakika sonra şiddetli bir kalp krizi geçirip ölmüştü.

Beni asıl hayrete düşüren babamın illkelliğı olmuştu; tek başına orada durmuş çekmeceleri ve dolapları boşaltırken yırtıcı bir hayvan ya da aborijin bir kabile mensubu için doğal sayılabilecek, fakat uygar toplumlarda sevdiklerini yitirmiş insanların acısını hafifletmek için geliştirilmiş bütün sabah ayinleriyle çelişen bir dürtüyle hareket ediyordu. Her şeye rağmen acımasızca gerçekçi bir kararlılıkla artık tek başına yaşayan bir adam olduğunu ve simgesel andaçların elli beş yıllık gerçek dostluğun yerini tutmayacağını hemen kabullenişinde neredeyse hayranlık uyandıran bir yan vardı. Evi annemin eşyalarından arındırmayı ve onları zaman yitirmeden gömmeyi, o eşyalardan ve hayaletimsi güçlerinden korktuğu için değil, gerçeklerin en acımasızıyla yüzleşmeyi ertelemeyi reddettiği için istediğini düşünüyordum.

Hayatında hiçbir zaman, bildiğim kadarıyla, sert bir darbeden kaçan biri olmamıştı. Fakat, daha sonra öğreneceğim üzere, annemin öldüğü akşam cesedinden kaçmıştı. Bu, restoranda değil, sağlık görevlilerinin restorandan acil servise varıncaya kadar hayata döndürmeye çalıştıkları annemin gerçekten can verdiği hastanede gerçekleşmişti. Hastanede annemi sedyyle kendi küçük bölmesine götürmüşlerdi ve ambulansı arabasıyla izleyen babam ona bakmak için tek başına içeri girdiğinde gördüğü şey karşısında dehşete kapılıp kaçmıştı. Bundan başkasına ancak aylar sonra söz edebilmişti; kardeşime ya da bana değil, bir kadın olarak utancından sıyrılma-ya başlamasına fırsat tanıyacak bağışlayıcılığı göstereceğini bildiği Claire’e.

Her ne kadar kendisi neden bu şekilde kaçtığını izah edebilecek donanıma sahip olmasa da, o akşam annemi gücünün el verdiğiin-

den daha uzun yürümeye zorlayarak ölümüne katkıda bulunmuş olabileceğini idrak etmesiyle ilintili olup olmadığını merak ediyordum. Annem bir süredir nefes darlığından ve kalp yetmezliğinden mustarıptı; bir yıl önce geçirdiği ve hayli uzun süren romatizma ağrıları da onu bir hayli yıldırmıştı. O yıl iskemlede rahatça oturmak bile onun için çileydi, fakat öldüğü gün, mayıs havası harikulade olduğu için nihayet dışarı çıkıp yürümeye başlamıştı. Markete kadar üç uzun blok yürüdükten sonra babamın ısrarıyla aynı yolu geri yürümüşlerdi. Annemin akşam yemeği için eve çıkmadan önce telefonda konuştuğu Millie teyzemin dediğine göre annem markete vardıklarında zaten tükenmişti. “Geri dönebileceğime ihtimal vermedim,” demişti teyzeme, fakat bir taksi çevirecekleri ya da otobüs bekleyecekleri yerde yakında bir banka oturup biraz dinlenmişler, sonra babam annemi ayağa kaldırıp eve yürütmüştü. “Babanı bilirsin,” dedi Millie teyzem bana. “Annene yapabileceğini söylemiş.” Annem öğleden sonranın kalanını yatakta, akşam yemeğine çıkabilecek gücü toplamaya çalışarak geçirmişti.

İşe bakın ki onlar yürüyüşe çıkmadan bir saat önce ben her Pazar yaptığım gibi İngiltere’den arayıp anneme babamla birlikte sayfiye evime geldiklerinde evin önünden geçen köy yolunda birlikte iki kilometre yürüyeceğimizi söylemiştim. “İki kilometreyi çıkarabilir miyim bilmiyorum, hayatım, fakat denerim,” demişti. Aylardan beri ilk kez sesi neşeli ve güvenli geliyordu. O öğleden sonraki yürüyüşe kendini benimle birlikte çıkacağı yaz gezintisine hazırlamayı umarak çıkmış bile olabilirdi.

Hatta ertesi gün Amerika’ya dönüp taksiiyle doğru Elizabeth’e gittiğimde babam beni, “Annen o yürüyüşe çıkamayacak, Phil,” diyerek karşıladı. Annemin yatar koltuğunda oturuyordu, bitikti, yüzü yıpranmış ve kireç gibi olmuştu. İçimden, “O öldüğünde böyle görünecek,” diye geçirdim ve daha sonra yanılmadığımı keşfedecektim. Abim Sandy ile eşi Helen o gün daha erken bir saatte Chicago’dan gelmişlerdi, ben eve vardığımda ordaydılar. Sandy halihazırda ertesi gün yapılacak defin töreni için cenaze levazımatçısıyla görüşmüştü. Abim cenaze levazımatçısına gitmeden önce babam Birinci Dünya Savaşı’nın sonuna doğru annemle Elizabeth Battin Lisesi’nde aynı sınıfta okumuş olan adamla telefonda konuşmuştu. Babam göz yaşlarına boğulup adama, “Onun naaşıyla ilgilen, ona iyi bak, Higgins,” demiş ve ondan sonra bütün günü ağlayarak geçirmişti, annemin

yemekten sonra uzanıp birlikte haberleri izlerken romatizma ağrılarından biraz huzur bulmayı umduğu koltukta. “New England usulü deniz tarağı sipariş etti,” dedi bana, ceketim hâlâ elimde, yanına diz çöküp elini tuttuğumda, “bense Manhattan usulü.” Çorbası geldiğinde bana, ‘Ben bu çorbayı istemiyorum,’ dedi. ‘Benimkini al öyleyse, değiştirelim,’ dedim, ama gitmişti. Öne doğru çöktü. Yığılmadı bile. Kimseye sorun çıkarmadı. Hep böyleydi.”

O bana tekrar tekrar annemin gidişini izleyen saniiyelerin salt yavanlığını anlatırken ben içimden sürekli, “Ne yapacağız bu ihtiyarla?” diye geçiriyordum. Evlilikten hayatta kalan annem olmuş olsaydı onun ihtiyaçlarıyla ilgilenmek üstesinden kolay gelinebilecek doğal bir şey olabilirdi; annem aile geçmişimizin belleği, çocukluğumuzun ve ergenliğimizin tarihçisi ve şimdi idrak ettiğim üzere, abim ve ben evi terk ettikten sonra ailenin sessiz ve etkili varlığının etrafında kenetlendiği kişiydi. Babam daha zor bir kişilikti, çok daha az çekici, çok daha az uysal; kendi önyargılarından ufacak bir sapma gösteren fikirleri şiddetle reddederdi, hatta bu en saygısız eylemlerinden biriydi. Orada diz çökmüş elini tutmaya devam ederken ona ne kadar çok yardım etmemiz gerekeceğini kavradım –kavrayamadığım onu bazı şeylere nasıl ikna edeceğimizdi.

Saplantılı inadı –inatçı saplantısı– altmış üç yaşında emekli oluşunu izleyen son yıllarında annemi buhranın eşiğine getirmiş, onun bir zamanlar neşe saçan ev-kadınlarına özgü bağımsızlığı babamın kaygılı ve ezici zorbalığıyla yok edilmişti. Babam yıllarca bir mükemmeliyetle evli olduğuna inanmış ve bu konuda yıllarca yanılmamıştı –annem Amerika’da ev idaresini sanat mertebesine yükselten özverili Yahudi göçmen kızlarından biriydi. (Benim ailemde hiç kimseye temizlikten söz etmeye kalkışmayın –biz temizliği en parlak döneminde gördük.) Fakat babam Metropolitan Hayat Sigortası’nın elli iki kişiyi yönettiği Güney Jersey’deki büyük ofisinden emekli olunca evliliklerini başarılı kılan o etkin ve net iş ayrımı yavaş yavaş ortadan kalkmaya başladı –babamın yüzünden. Onun yapacak hiçbir şeyi yoktu ve annemin yapacak çok şeyi vardı– bu kabul edilemezdi. “Ben artık neyim biliyor musun?” demişti bana altmış beşinci doğum gününde hazin bir biçimde. “Bessie’nin kocasıyım.” Babam yapı ve alışkanlık olarak bu kadar yalnız kalmaya uygun biri değildi. Bu yüzden birkaç yıl gönüllü işlerde –East Orange’daki Savaş Gazileri Hastanesi, Yahudi yardım dernekleri ve

Kızıl Haç– hatta hırdavatçı dükkânı işleten bir arkadaşının yanında çalıştıktan sonra, Bessie’nin patronu olmaya karar verdi –ne var ki abimin doğduğu 1927 yılından beri evi tek başına mükemmel bir biçimde çekip çeviren ve annelik müessesini büyük bir başarıyla yöneten annemin patrona ihtiyacı yoktu.

Annemin ölümünden önceki yaz Connecticut’taki evime hafta sonu ziyaretine geldiklerinde annemle yalnız başımıza çay içerken bana boşanmayı düşündüğünü söylemişti. “Boşanma” sözcüğünü annemin ağzından duymak beni ağzından bir küfür çıkmışçasına hayrete düşürmüştü. Fakat annemle babamın ortak yaşamlarının en iç örgüsü, yaşadıkları zorluklar ve hayal kırıklıkları ve dayanma gücü, gizemini belki de sonsuza dek koruyacaktı, özellikle güvenli ve düzenli bir evde uslu bir erkek çocuğu olarak büyümüşsen –aynı zamanda iyi bir kız çocuğu olarak. İnsanlar aile yaşamını besleme yeteneği benimki kadar yüksek anneler tarafından emzirilmiş ve ağulanmış küçük oğulların aynı zamanda ne kadar iyi kızlar olarak yetiştiklerini her zaman idrak etmiyorlar. Çok uzun ve aşırı duyarlı bir süre, bütün gün evde bulunmayan erkek, gençliğimin on yılları boyunca mutlak hâkimi olduğu kokulu mutfığa demirleyen ve bir sihirbazın yeteneklerine sahip olan elle tutulur kadından çok daha uzak ve mitolojikti. “Ama anne,” demiştim ona, “boşanmak için biraz geç değil mi sence? Altmış altı yaşındasın.” Fakat yürek paralayıcı bir biçimde ağlamaya başlamıştı bile. Bu da beni hayrete düşürdü. “Söylediğim hiçbir şeyi dinlemiyor,” dedi. “Sürekli araya girip konuyu değiştiriyor. Dışarı çıktığımızda daha da kötü davranıyor. Konuşmama hiç izin vermiyor. Konuşmaya yeltendiğimde beni susturuyor. Herkesin önünde. Yokmuşum gibi.” “Ona bunu yapmamasını söyle,” dediğimde, “Bu hiçbir şeyi değiştirmeyecek,” dedi. “O zaman bir daha söyle ve yine işe yaramazsa kalk ve, ‘Ben eve gidiyorum,’ de ve git.” “Ah, hayatım, bunu yapamam. Hayır, onu başkalarının yanında küçük düşüremem.” “Fakat bana onun seni başkalarının yanında küçük düşürdüğünü söylüyorsun.” “Bu farklı. O benim gibi değil. Kaldıramaz, Philip. Darmadağın olur. Bu onu öldürür.” Annemin ölümünden üç ay sonra, 1981 yılının ağustos ayında, West Orange’daki emekli ve yaşlı insanların yaşadıkları Yahudi Federasyonu Plazası’na bakmak için Connecticut’tan onu almaya gitmiştim. Plazayı bize abimin Newark’taki eski bir arkadaşı önermişti, federasyonun yönetim kadrosunda bulunan bir avukat.

Babam ilgilenirse ona fazla beklemeden bir daire tahsis edilmesini sağlayabileceğini söylemişti. Plaza sakinleri kendilerine ait iki ya da üç odalı dairelerde kalıyorlardı, fakat ev dışındaki yaşam hayli sosyaldi; her akşam yemeklerini onlar için özel olarak hazırlanmış yemeklerin servis edildiği yemek salonunda birlikte yiyor, ayrıca plazanın hemen yanındaki Y sosyal tesisinde düzenlenen bütün toplu etkinliklere ücretsiz katılabiliyorlardı. West Orange hâlâ Newark'ın en güzel banliyölerinden biriydi ve Plaza, bana söylen- diği kadarıyla, anayola bakan yeşil bir tepeye inşa edilmişti. Ayrıca Y sosyal tesisleri gibi çürümekte olan Newark'tan oraya nakledilip yaşlılar için bir kültür merkezine dönüştürülmüş ve aynı zamanda sinagog olarak kullanılan B'nai Abraham Tapınağı ve alışveriş mer- kezi beş dakikalık yürüyüş mesafesindeydi. Plaza kendine arkadaş bulmakta zorlanmayacağı bir yere benziyordu. Etrafı iyice gezdikten sonra taşınma fikrine olumlu yaklaşacağını umuyordum. Eliza- beth'deki dairede tek başına yaşamaya tutunmaya devam ederse orada yalnızlıktan öleceğinden endişe ediyordum. Tek başına otu- rup yemek yediğinde öğünleri genellikle haşlanmış sosis ve Heinz fasulyesinden oluşuyordu. Gün ortasında telefon ettiğimde onu genellikle uyurken ya da ağlarken buluyordum.

O gün evine girdiğimde orada tek başına oturup ağlamış olduğu benim için apaçıktı. Kalktığından beri ağlıyordu belki; bütün gece ağlamış olabilirdi hatta. Haziran ve temmuz aylarında Connecti- cut'taki evimde bizimle birkaç hafta geçirmişti ve o zaman eleminin büyük ölçüde üstesinden gelmiş gibi görünüyordu, fakat şimdi eve dönmüştü ve annem yoktu ve kendini bir kez daha umutsuzca yasta hissediyordu. Dışarıdaki harikulade ağustos havasına rağmen per- deleri çekik ve ışıkları sönük evde öylece oturuyordu. Giysilerinin temiz olmakla birlikte uyumsuz olduklarını fark ettim, yataktan kalktığında eline ilk gelen şeyi giymiş gibi. Kahvaltıda ne yediğini sorduğumda, “Hiçbir şey. Bir şey. Hatırlamıyorum,” dedi.

“Sana bir hediye getirdim.” Işığı açıp elimdeki plastik alışveriş poşetini gösterdim. “Hep istediğin şey. Gözlerini kapat.”

Armağanını bekleyen bir çocuk gibi itaat ederek beni şaşırttı, gerçi yüzünde beklentinin o fark edilebilir ıslıtısı yoktu.

“İşte.” Poşetten üç saat önce Connecticut'tan ayrılırken market- ten satın aldığım tuvalet fırçasıyla bir şişe çamaşır suyunu çıkar- dım. Ayrıca onun için 2 miligramlık Valium satın almıştım. Amaç

onu annemin ölümünden sonra uyuyabilmesi için satın aldığım 5 miligramlık tabletlerden uzaklaştırmaktı. “Gel,” dedim, “sana On Üçüncü Bulvar’daki okulunda öğrenmediğin bir şey öğreteceğim.”

Peşimden birkaç boxer şortun kurutulmak üzere iki tel askıya asılmış olduğu banyoyu geldi ve orada ona klozetin fırçayla nasıl temizleneceğini gösterdim.

“Kendi temizliğini kendin yapmakta ısrar edeceksen—” diye söze başladım fakat hemen sözümü kesti.

“Kendim yapabileceğim bir iş için neden başkasına para ödeyeyim? Her sabah beşte kalkıp elektrik süpürgesini çalıştırıyorum. Annen öldüğünde bu evi onun tuttuğu gibi tutmaya yemin ettim.” Bu cümle tekrar ağlamaya başlamasına yetti.

Oturma odasında ona yeni 2 miligramlık Valium şişesini verdim ve ihtiyaç duyarsa bundan böyle bir tane almasını ve diğer şişeyi çöpe atmasını söyledim. Daha önce aspirin almaktan bile ürken biri olmasına rağmen itiraz etmedi. Ona saat birde Yahudi Federasyonu Plazası’nda olmamız gerektiğini hatırlattığımda o kadar şanslı değildim. Bana küçümseyici bir tavırla ilgilenmediğini söyledi. “Canı cehenneme,” dedi. “İyiym ben burada. Her şey yolunda.”

“Her şeyin yolunda olduğundan emin misin?”

“Canı cehenneme, Phil –gitmek istemiyorum.”

“Bak, bu oyun böyle oynanmıyor, biliyorsun. Mızıkıyorsun. Bana ailenin bir ferdi gibi davranma, bana bir iyilik yap ve hâlâ sigorta şubesinin yöneticiymişsin gibi davran. Metropolitan şirketinde biri sana yardımı olacağını düşüneceği bir öneriyle geldiğinde en azından adama kendini ifade etmesi için bir fırsat tanırdın. Arkana yaslanıp onu sonunu kadar dinler, sonra söylediklerini tekrar düşünüp kararını öyle verirdin. Adamı seninle konuşmaya davet ettikten sonra ona, ‘Canı cehenneme,’ deyip onu dinlemeyi bile reddetmezdin. Sana gidip şu yere bakmayı öneriyorum, bir hafta önce kararlaştırdığımız gibi. Orası huzurevi ya da yaşlılar yurdu gibi bir yer değil –insanların yerleşmek için sıra bekledikleri, hayatlarını rahat ve sosyal kılmak için tasarlanmış bir tesis, senin durumunda olan adamlar ve kadınlarla birlikte yaşayacaksın. Sana uyabilir ya da uymayabilir, fakat iş birliği yapmazsan bunu hiçbir zaman öğrenemeyeceğiz. Lütfen böyle davranmayı bırak ve hala sigorta yöneticisiymişsin gibi davran, belki o zaman bir şey gerçekleştirebiliriz.

Yaptığım konuşma dramatik bir biçimde etkili oldu. Büyük bir kararlılıkla, “Pekâlâ!” dedi ve kanepeden enerjik bir biçimde kalktı. “Gidelim.”

Hayatımda onu yapmak istemediği bir şeyi yapmaya ikna ettiğim tek gün bile hatırlamıyorum. Hatta o güne dek denemeye kalkışma budalalığı sergilediğimden bile emin değildim.

“İşte bu,” dedim. “Belki çıkmadan önce çoraplarınla ilgili bir şey yapmak istersin. İki farklı renkte çorap giymişsin. Ayrıca bu ekose gömleğin çizgili pantolonla uyum sağladığını düşünmüyorum. İkisinden birini değiştiren iyi edersin.”

“Tanrım,” dedi, kıyafetine bakarak, “neredeyim ben?”

Plaza tanıtımında söyledikleri gibi Northfield Bulvarı’na bakan tepenin üstüne inşa edilmişti, fakat umduğum kadar sıcak ve davetkâr bir yer değildi. Bina yeni ve bakımlıydı ama konuttan ziyade bir kurumu andırıyordu, küçük bir kolej yurduyla minimum güvenli ve cezai arasında bir yer. Orada yaşayan ve bize tesisi gezdirmeye gönüllü olan Isabel Berkowitz adındaki kadını bulmamız gerekiyordu. Daire numarasını biliyorduk, fakat binanın girişi labirenti andırdığı için Northfield Bulvarı’na çıkan patikada yürümekte olan iki yaşlı kadını durdurup bizi Isabelle Berkowitz’in dairesine yönlendirip yönlendiremeyeceklerini sordum.

“Benim de soyadım Berkowitz,” dedi kadınlardan biri. Elbisesi ve tavrının yanı sıra Yidiş aksanı annemin ve babamın ve arkadaşlarının kuşağından ziyade büyük annemle büyükbabamın kuşağına ait olduğunu ortaya koyuyordu. Babamın da aynı şeyi düşündüğünden emindim –kendisinin o kadınlar kadar yaşlı olmadığını, dahası oraya ait olmadığını. “Ben öteki Berkowitz’im!” dedi kadın bize neşeyle.

“Nereden Berkowitz?” diye sordu babam kadına.

“Nereden olacak? Newark’tan.”

Babamın kadının merhum kocasını tanıdığını keşfetmesi birkaç saniye sürdü. Adam Central Bulvarı’nda toptan kâğıt ticareti yapmıştı. Kadın da babamın arkadaşı Feiner’in kardeşinin arkadaşı çıktı.

Babam kendi evindeyken kasvetli ve öfkeli bir ruh halindeydi, West Orange’a sürerken yol boyunca sessiz ve nemrut bir tavır sergilemişti, fakat Newark’tan tanıdığı birini tanıyan biriyle karşılaşması keyfinin yerine gelmesine ve kendini unutmaya yetmişti –Newark’ta sigorta acenteliği ve müdür yardımcılığı yaptığı yıllar

onu kentteki bütün Yahudi ailelerine aşına kılmış konuşkan, enerjik ve etkileyici sigortacı kimliğine büründü.

Sadece dertlerini değil oraya neden gittiğimiz bile unuttu ve öteki Bayan Berkowitz'e kırk yıl önce kocasının Central Bulvarı'ndaki dükkânına komşu diğer dükkân sahiplerini tek tek saymaya girişti.

Onlara belleğinin mükemmeliyetini kanıtlamayı bitirinceye kadar yanında bekledikten sonra kadına bize gideceğimiz yeri tarif edip edemeyeceğini sordum. Edemeyeceği anlaşıldı. Denediğinde kafası karıştı, odaklanma yeteneğini tamamen yitirdi. "Bakın," dedi, düşüncelerini toplamak için büyük bir çaba sarf ettikten sonra, "ben biraz kabak kafalıyım, en iyisi size nerede oturduğunu göstereyim."

Öteki kadın bir şey demedi ve bizi Isabel Berkowitz'in oturduğu hölün giriş kapısından geçirirlerken kadının felçli olduğunu fark ettim. Babam da fark etti ve bir kez daha, bana söylemesine gerek kalmadan, kendisinin o tür bir yaşlı olmadığında ısrar ettiğini duydum. "Doğru," diye geçirdim içimden, "fakat senin ne tür bir yaşlı olduğunu düşününce tek başına yaşamaya devam edersen onun ne olacak diye sormadan edemiyorum."

Aradığımız Bayan Berkowitz, neyse ki, zeki, canlı, yetmiş yaşından on yıl genç görünen çekici bir kadın çıktı. İki odalı dairesi, biraz küpü andırmakla birlikte, bol güneş alıyordu ve duvarlarında yıllar boyunca topladığı çok sayıda küçük tablolar asılıydı. Hatta bir tanesini kendi yapmıştı, bir natürmort, onun yanında da çerçevenin içinde yine kendi yaptığı işlemelerden örnekler vardı. Bizi görmekten hoşnut görünüyordu, hemen soğuk bir içecek önerdi ve onunla tanıştıktan sadece beş dakika sonra babamla kısa bir süre için yalnız kaldığımızda bana dönüp, "Ne hoş kız!" dedi. Kariyerine bir Brooklyn hemşiresi olarak başlayan ve sonunda New York kamu sağlığı yöneticiliğine yükselen Isabel annemden biraz daha dünyevi olmakla birlikte, dışa dönük canlılığı ve iyi huylu kibarlığıyla bana annemin benim büyüme çağımdaki halini hatırlattı. Hatta Isabel'i dairenin kapısını kilitlemesi için holde beklerken babamı aniden, bütün dertleri sona ermiş gibi, "Ona bayıldım! Harikulade biri!" demeye iten şey de bu benzerlikti muhtemelen.

Isabel bize Plaza'ya ekim ayında ilk açıldığında taşındığını fakat "uyum" sağlamakta hâlâ zorlandığını söyledi. Eski yaşantısından sonra onun için büyük bir değişimdi. Merhum kocasıyla –özgeçmiş

babaminkini andıran, onun gibi kendini yetiştirmiş bir adam– Jersey City’de Özgürlük Heykeli’ne bakan devasa bir dairede yaşıyorlardı. Fakat kocasını kaybettikten sonra bazı sağlık sorunları yaşamış ve Berkowitz’lere yakın olmak istediği için daireyi bırakıp Plaza’ya yerleşmişti.

Babam, “Evet, harikulade bir aile,” diyerek beni şaşırttı. O ana kadar İsabel’in Berkowitz’lerini diğer kadının Berkowitz’leri kadar iyi tanıdığına dair hiçbir işaret vermemişti. Belki gizlenemez ve şaşırtıcı bir biçimde vurulduğu kadının gözüne girmeye çalışıyordu.

Holde yürürken İsabel Berkowitz bana, “Demek Philip Roth sensin. Sana bütün kahkahalar için teşekkür etmek isterim,” dedi. Sonra babama dönüp, “Oğlun olağanüstü bir mizah anlayışına sahip,” diye ekledi.

“Benim mizah anlayışımın kaynağı babamdır,” dedim.

“Öyle mi?” Gülümseyip babama, “Bana bir fıkra anlat, Herman,” dedi.

Adamını tanıyordu. “Şu iki Yahudi’ye dair fıkrayı duydun mu... sabahleyin uyanan adama dair olanı duydun mu... Florida’da hastalanan adama dair olanı duydun mu...”

Onu değil annemin ölümünden bu yana, çok uzun zamandan beri bu kadar heyecanlı görmemiştim. Hatta kendini Yahudi fıkraları repertuarını sunmaya o kadar kaptırmıştı ki İsabel’in bize göstermeye başladığı sosyal tesislere doğru dürüst bakmadı bile. Yemek salonundan geçtik, temiz ve basit görünüyordu, aynı okul yemekhanesi gibi; açık bir kapıdan bütün araç gereçlerin pırlıl pırlıl parladığı ve şişman siyahi bir kadının uzun bir masaya oturmuş, metotlu bir biçimde birkaç yüz salata için marul doğradığı mutfaka göz attık; Plaza’dan yan taraftaki Y sosyal tesislerine geçtik, toplantıların sürdüğü ve iskambil oynanan odalara baktık. Babamın, küçük bir merakla bile olsa, etrafındaki hayata yanıt vermesini ve şimdi olmasa bile ilerdeki günlerde o hayatın içinde yalnızlığından bir çıkış yolu bulmasını umuyordum, fakat o bütün dikkatini göçmen Newark’ta geçmiş çocukluğunda yaşadığı ve benim pek de yabancı olmadığım hikâyeler anlatmaya koyulduğu İsabel’e yoğunlaştırmıştı.

Y tesislerinde bir gündüz kampı düzenlenmişti, bakmak için spor salonuna gittik, otuza yakın çocuk salonun ortasına oturmuş iki yöneticinin yeni bir oyunu izah edişini dinliyorlardı. “Yahudi

çocuklarımız harikulade değiller mi?” dedi İsabel; fakat babamı gözlerinin önünde duran şeyi görmeye teşvik etmeye çalıştıysa da işe yaramadı –babam İsabel’in işaret ettiği yere bakmadan 1912 yılındaki Newark’ı anlatmaya devam etti.

Bu anımsamalar ancak Y’nin yöneticisinin ofisine gittiğimizde yöneticiye ve asistanına haftanın birkaç sabahında düzenli olarak gittiği Elizabeth’deki Y’nin ne kadar kötü yönetildiğini söylediğinde kısa bir süre için kesildi. Elizabeth’deki Y’nin yöneticisi erkeklerle konuşmak için sağlık kulübüne uğramıyor, ne durumda olduklarını öğrenmeye çalışmıyordu. Babam onlara açık açık adamdan hiç haz etmediğini söyledi. “Onu dikkate bile almıyorum. Ben kendi Roth Akıncıları grubumu örgütledim, kendi özel moruklar grubum, aramızda iyi zaman geçiriyoruz. Yöneticinin canı cehenneme.” “Siz tam bizim burada ihtiyaç duyduğumuz türde birisiniz,” diye karşılık verdi yönetici, fakat bu örtülü davet karşılık bulmadı. Yöneticinin ofisinin önündeki holde dururken Bleiberg’e rastladık, Plaza sosyal örgütünün yöneticisiydi Bleiberg, yetmiş beş yaşlarında multiple skleroz hastası bir adam. İsabel bizi tanıştırdı. “Bleiberg. Bleiberg. Seni hatırlıyorum, Bleiberg,” dedi babam ona. “Green Caddesi’nde kuyumcu dükkânın vardı senin.” Bleiberg gerçekten de bir zamanlar Newark’ın Green Caddesi’nde kuyumculuk yapmıştı. “Burada yaşamaktan hoşnut musunuz, Bay Bleiberg,” diye sordum. “Çok seviyorum,” dedi ve aynı anda babam, “Elbette, Green Caddesi, sana Green Caddesi’nde başka kimler vardı sayayım,” dedi ve saydı.

Daha sonra arabaya döndüğümüzde yolun üst kısmına sürüp alışveriş merkezine bakmayı önerdim. Orada bir kitabevi, bir banka ve bir kafe vardı. İsabel’in dediğine göre Plaza sakinleri bazen öğle yemeği için oraya gidiyorlardı. Daha sonra, “Yeni B’nai Abraham tapınağını görmeye gidebiliriz,” dedim.

“Görecek bir şey yok,” dedi babam.

“Tapınağa bir göz atmak istemiyor musun? Elizabeth’de cuma akşamı ayinlerine gidiyorsun.”

“Eve dönelim.”

“Peki,” dedim Northfield Bulvarı’na saptıktan sonra, “Plaza hakkında ne düşünüyorsun?”

“Hiçbir şey.”

“Hiçbir şey mi?”

“Bana göre değil.”

“Haklı olabilirsin. Başta bende de aynı izlenimi uyandırdı. Biraz düşün istersen. Isabel’in davetine icabet edersen umarım.”

Biz Plaza’dan ayrılırken Isabel babama birkaç gün sonra gelmesini önermişti, birlikte Y’de haftanın iki akşamı gösterilen filmi izleyebilirlerdi. “Patlamış mısırı ben getiririm,” demişti hoş bir gülümsemeyle. Bu fikir babamı önce heyecanlandırmış ve Isabel’in telefon numarasını kaydedip arayacağını söylemişti, fakat şimdi, Isabel’in önerisi son derece absürtmüş gibi bana, “Boş versene, sinemaya gitmek için bu kadar yolu kat edecek değilim,” dedi.

Yöneticinin ona verdiği Y’nin ağustos ve eylül sosyal etkinlik programı elinden kayıp arabanın döşemesine düşmüştü, fakat Elizabeth’e vardığımızda yerden almaya zahmet bile etmedi. Bu yüzden ben de almadım. Daireye girdiğimizde o banyoya giderken ben içeriye ışık girsin diye perdeleri açmaya giriştim. Klozete dökülen idrarının çıkardığı sese rağmen “Anneciğim, anneciğim, neredesin, anneciğim?” diye ağladığını duydum.

Bir dul olarak ilk kışını eski arkadaşı Bill Weber ile Miami Beach’in hemen kuzeyindeki Bal Harbour’daki dairesini paylaşarak geçirdi. Ben büyürken Bill ile karısı Leah bizim Leslie Caddesi’nde, Irvington’daki Newark hattının hemen karşısındaki evimizin yakınında oturlardı. 1940’lı yılların başında abimle aynı yaşta olan oğulları Herbie ile birlikte biz ve iki aile daha bir sayfiye evi paylaşmıştık. Hepsi annemle babamın savaş öncesinden arkadaşlarıydılar. Bill yağlı fırın inşa eder ve servis verirdi, ailenin yakın arkadaşları arasında satıcı ya da esnaf değil de beceri gerektiren bir mesleği olan ve günün sonunda eve kir içinde gelen tek adamdı. Birinci Dünya Savaşı’nda genç bir bahriyeli olarak Küba’ya tayin edilmiş, orada bir bahriye orkestrasında trompet çalmıştı. Şimdi seksenli yaşlarının ortasındaydı, biraz ağır işitmenin dışında gayet sağlıklıydı ve bahriye orkestrasındayken çaldığı parçaların dışlerinin içinde çalmakta olduğunu iddia ediyordu. “Bu mümkün değil,” dedi babam kesin bir biçimde. “Herman, duyuyorum,” dedi Bill. “Şu anda duyuyorum.” “Mümkün değil,” dedi babam yine. “Duyuyorum. Ağzımın içinde radyo çalışıyor sanki.” Babamı görmek için Londra’dan Florida’ya uçmuştum ve üçümüz küçük mutfaklarında oturmuş babamın öğle yemeği olarak hazırladığı salamlı sandviçleri yiyorduk. “Bu gece ne duyuyorsun tam olarak?” diye sordum Bill’e. “Bahriye marşını,”

dedi. “Montezuma’nın salonlarından...” Marşı söylemeye başladı. “Bence sen hayal görüyorsun,” diye ısrar etti babam. “Herman, mutfakta oturan oğlun Philip kadar gerçek diyorum sana.”

Babam Florida’da geçirdiği birkaç ay zarfında eski gücüne ve şevkine kavuşmuş, fevkalade yenilenmiş görünüyordu. Birkaç yıl önce, ameliyat sonucunda, karın kas sistemini yitirip göbekenlenmişti, fakat onun dışında, yaşına göre, kendini belli etmeyen gücü ve neşeli ılımlılığıyla etrafındaki dul kadınların çekici bulduğu orta boylu ve sağlıklı görünümlü bir adamdı. Gençliğinde olağanüstü güçlü kol ve göğüs kaslarına sahipti ve o gücün bir kısmı gövdesinin üst kısmında hâlâ belirgindi, özellikle gücünü geri kazandığından beri. Fazla açık sözlü olmasının ve Cumhuriyetçi karşıtı tartışmalarda esip gürlemesinin dışında oldukça uysal bir görünüme sahipti. Görünümünün yaydığı dünyevi samimiyet her türden insanı cezbederdi. Zamanı ya da arzusu ya da gereksinimi olmuş olsaydı fark edilmez bir biçimde yakışıklı bir erkek olabilirdi, fakat “yakışıklılık” onun savaştığı alanlarda değer atfedilen bir şey değildi. Uzun zaman önce insanların imrenecekleri ya da iltifat edecekleri görünümün yerine güven duyacakları görünümü yeğlemişti. Şimdi, tabii ki, saç çok seyrelemiş ve çok hafif bir kahverengilik kalmıştı; ve yüzü, kırışık olmamakla birlikte, alt çenesi sarkmış, belirgin bir gerdan oluşturmuştu; kulakları da biraz çekilmiş ve uzamış gibi duruyordu, karamela gibi. Fakat gözleri, gerçekten, hâlâ çok güzeldiler ve gözlüğünü bir an için çıkardığında yanında bulunmuyorsan fark edemezdin. O zaman o gözlerde ne kadar gri olduğunu görürdün, biraz da yeşil –yakından baktığında o gözlerin ne kadar hoşgörülü ve kaygısız olduğunu fark ederdin, direngen üretimiyle yaşadığı her şeyin oluşturduğu engelli koşu parkurunu geçmesini sağlayan o basit, kusurlu, ev yapımı dinamonun yankısından geriye sadece onlar kalmış gibi.

Florida’da kendini toparlamış olmasının nedenlerinden biri Bill Weber’in annemin eksikliğini bir ölçüde gidermesiydi muhtemelen –hatalarını ve kusurlarını sürekli yüzüne vurabileceği uysal, sakin, kaygısız bir partner. Bal Harbour’a vardığımda babamı Bill’i fiilen eleştirirken buldum. Asansörden onların oturduğu kata indiğimde babam ile Bill holde yürüyorlardı, yirmi adım ötede. Onlara sesleneceğim yerde arkalarından sessizce yürümeyi yeğledim ve Bill’in sosyal yetersizliğini eleştiren babamı dinledim.

“Onu sinemaya davet et, yemeğe çıkar –her gece evde oturma.”
“Onu yemeğe çıkarmak istemiyorum, Herman. Kimseyi yemeğe çıkarmak istemiyorum.” “Sen antisosyalsin.” “Adı buysa, evet, öyleyim.” “Keşif gibi yaşıyorsun.” “Tamam.” “Tamam değil. İnsanlarla daha fazla görüşmen gerek. Bir erkekle arkadaşlık kurmaya can atan sürüyle kadın var burada. Takıntılı kadınlardan söz etmiyorum. Seni sahiplenmek, sana dişlerini geçirmek istemeyenler de var.”
“Ben bir kadın istemiyorum. Bir kadına verebileceğim bir şey yok. Seksen altı yaşındayım, Herman.” “Hadi, Tanrı aşkına, ben ondan söz etmiyorum. Bir kadınla güzel bir yemek yemekten, insanlarla arkadaşlık kurmaktan söz ediyorum.” “Sen bu konuda iyisin, ben değilim. Evde kalmayı yeğliyorum.” “Seni anlamıyorum, Bill. Bütün istediğim sana yardım etmekken bana karşı çıkmaya anlam veremiyorum.”

Benim vardığım akşam sitenin mevsim başında bir oda müziği topluluğu kurmuş dört sakini konser vereceklerdi. Babamın o öğleden sonra bana havuz başında tanıştırdığı insanların dediğine göre topluluğun lideri olan Rus doğumlu kemancı Viyana’da eğitim görmüştü. Bana müzik seviyorsam onu mutlaka dinlememi söylediler; konser Galahad Hall Sosyal Derneği’nin haftalık toplantısını takiben gerçekleşecek ve Galahad Hall üyelerinin neredeyse tamamı gelecekti. Bunlar yürüyebilen hastalardan, hatta yanlarında hemşire bulunduran tekerlekli iskemlede ya da yürüteçli insanlardan oluşuyordu. Her hafta bir eğlence programı ya da bir konuşma ya da bir slayt gösterisi oluyordu ve beni, hoşnut kalacağıma temin ettiler.

Babamın Bill üç kişilik sofrayı kurarken hazırladığı sosis ve fasulyeden oluşan akşam yemeğimizi yedikten sonra babam Bill’e ceketini ve ayakkabılarını giyip bizimle konsere gelmesini söyledi. Bill’in bütün istediği üst katta oturup televizyondaki profesyonel basketbol maçını izlemektir. Fakat babam Bill’in insanlarla kaynaşmamasını, onlarla arkadaşlık kurmamasını, akşamları çıkıp iyi zaman geçirmemesini eleştirmeye başlayınca Bill pes etti ve konserden sonra bir şey içmek için gelmeye razı oldu. Fakat “konserden sonra” babam için yeterli değildi ve on dakika sonra, babam onu iğnelemeye devam ederken, Bill dolaptan bir ceket aldı, ayakkabılarını giydi ve hep birlikte asansöre binip insanların halihazırda toplanmaya başladıkları konser salonuna indik.

Üçümüz kapıdan geçerken Hamursuz Fonu yönetim kurulu başkanı olan kadın Güney Miami Beach'in yoksul Yahudilerine hamursuz bayramında yardım etmek için düzenlenen Hamursuz kampanyasında toplanan miktarı anons ediyordu. Kadın konuşurken notlarına baktı ve odadan, "Seni duyamıyoruz! Seni duyamıyoruz, Bell!" nidaları yükseldi. Kadın yaygaraya bir anlam veremedi başını kaldırdığında arka sıranın sonunda oturan ve kocası olduğunu tahmin ettiğim adam elini ağzının kenarına götürüp, "Hayatım, benimle konuştuğunu düşün –bağır," diye seslendi. Herkes güldü, Bell herkesten daha yüksek, sonra sesini yükseltip kampanyanın iki bin dolarlık hedefine ulaştığını duyurdu, bu da binadakilerden kişi başı on dolar civarında bir para toplandığı anlamına geliyordu. Herkes alkışladı.

İki sıra önümüzde o öğleden sonra babamın bana havuzda tanıştırdığı insanların oturduklarını fark ettim –emekli mayo üreticisi ve karısı, emekli kahve ve çay ithalatçısı ve karısı, ve yıllar önce New York'ta satın almacı olarak çalışmış ve yakın zamanda dul kalmış ve babamın Bill Weber'e yakıştırdığı kadın. Hepsi arkalarına döndüler ve biz arkalarındaki koltuklara yerleşirken onlara el salladım. On beşe yakın sıranın sonuncusunda bulunan bize ait üç koltuk dışında boş koltuk yoktu. Salonun ön kısmına yarım daire oluşturacak biçimde dört nota sehpa ve dört tabure yerleştirilmişti. Sahnenin uzak tarafında, kapıya yakın bir yerde, kahve için düzenlenmiş uzun bir masa vardı. Meşrubatlar halihazırda oradaydı, tepeleme kurabiye ve kek dilimleriyle dolu tabaklar streç filmle kaplanmıştı.

Hamursuz Fonu'nun raporu tamamlandı ve dernek başkanı, kadını kampanyanın başarısından ötürü kutladı. Dernek başkanı yetmiş yaşlarında, bronz, şık giyimli bir adamdı –o öğleden sonra bana golf tutkunu olduğu söylenmişti. Deri ürünler ve bavul imalatında güzel para kazandıktan sonra emekli olduğunda Merril Lynch'te kendine bir masa edinmiş ve kendi parasını yöneterek ikinci bir servet kazanmıştı. "Hanımlar Beyler," dedi. "Konser başlamadan önce size birkaç dakika önce içeri bir genç adamın girdiğini ve onu size tanıştırmak istediğimi bildirmek istiyorum. Genç adam, ayağa kalkar mısınız lütfen?"

Ellinci yaşımı kutlamama bir yıl kalmıştı fakat adam beni işaret ediyordu. Ayağa kalktım.

"Hanımlar Beyler, bu yazar Philip Roth, Herman Roth'un oğlu."

Alkışladılar, üç aşağı beş yukarı Hamursuz Fonu'nu alkışlar gibi. Alkışlarını kabul ettikten sonra oturdum.

Fakat başkan, "Bay Philip Roth, size bir soru sorabilir miyim?" dedi.

Ona gülümsedim ve yerimden hafifçe kalkarak, "Hayır, lütfen. Ben sadece konuğum," dedim.

"Tek soru. Bize biraz babanızdan bahsedebilir misiniz?"

"Sizi temin ederim," dedim, elimi babamın omzuna koyarak, "babama sorarsanız size bilmek istediğiniz her şeyi söyleyecektir. Fazlasıyla muhtemelen."

Bu babamın pek hoşuna gitti, önümüzde oturan arkadaşlarının da. Emekli mayo üreticisi koltuğunda arkasına dönüp babama, "Oğlan seni çözmüş, Herm," dedi. O öğleden sonra havuzda babamdan şaka yollu, "site komutanı" diye söz etmiş, fakat sonra, babam havuzda yüzerken, "Baban gerçek bir insan evladı. Buradaki herkese güç veriyor." .

Başkan, "Son bir soru—" dedi.

Sözünü kestim: "Bana soru sormanıza gerek yok. Ben buraya müziği dinlemeye geldim. Konser başlasın artık!" Bir kez daha alkışlandım ve tekrar yerime oturdum.

Yanımda oturan Bill bana göz kırıp gururla, "Ona haddini bildirdin," dedi.

"Beni bilirsin, Bill. Her zaman sempatiğimdir."

"İşte benim Philip'im," dedi ve elimi tuttu ve müzisyenler enstrümanlarıyla sahneye çıkıp yerlerine oturduklarında ve enstrümanlarını akort etmeye başladıklarında da tutmaya devam etti. Bill elimi beni hâlâ yedi yaşında sandığı için değil, beni yedi yaşından beri tanıdığı ve aradan geçen zaman zarfında kaç yaşına gelmiş olursam olayım elimi tutmaya hakkı olduğu için tutuyordu.

Aradan geçen yaklaşık yarım saat zarfında, çalan kişi Perlman ya da Yo-Yo-Ma olduğunda hiçbir zaman anlamadığım bir şeyi kavradım; yaylı enstrüman çalmanın ne kadar kas gücü gerektirdiğini. Daha ilk bölümün ortasında viyolacının çalmaya devam etmesinin iyi bir fikir olup olmadığını düşünmeye başladım. Adam seksen yaşlarında, sert ve ifadesiz bir yüze sahip iri yapılı biriydi ve müzik hareketlendiğinde yüzü giderek solmaya başladı, soluk soluğa kaldığını görebiliyordum. Performans kahramanca olduğu kadar endişe vericiydi de, yaşlanmakta olan o dört insan çamura saplan-

miş bir arabayı çamurdan çıkarmaya çabalıyorlardı sanki. Müzik her zaman bir Haydn yaylı çalgılar dördlüsü gibi duyulmasa da ilk bölümün sonunda herkes heyecanla alkışladı ve müzisyenlerin kimi arkadaşları, “Bravo! Bravo!” diye bağırırlarken seyircilerin yarısı yerlerinden kalkıp meşrubat masasına gitmeye yeltendi.

“Hayır! hayır!” diye seslendi dernek başkanı, ilk sıradaki yerinden fırlayıp kalabalığa dönerek, “Lütfen, devamı var!” Müzisyenler yüzlerini sildiler, önlerindeki sayfayı çevirdiler ve herkes oturup susuncaya kadar beklediler. İkinci bölüm başlayalı henüz birkaç mezür olmuştu ki dudaklar şapırdamaya, çiftler gevezelik etmeye başladılar. Tam önümde, ayağının yanında bir baston ve kucağında düzgünce istiflenmiş bir tomar para bulunan iyi giyimli yaşlı bir kadın çaktırmadan çek yazıyor, yazdığı her çeki karşı gelen meblağ ile birlikte zarfa koyuyordu. Yanında bir tabaka pul bile getirmişti. Faturalarını yukarıda tek başına ödemekten daha iyiydi.

Elimi tutmaya devam eden Bill başını kulağıma yaklaştırdı, “Bu müzik bu kitleye göre değil,” diye fısıldadı.

“Haklısın galiba,” dedim.

“Biraz Victor Herbert olsa,” diye fısıldadı, “biraz Gershwin –bir klarnet, bir obua, bir korno. Bunda kemanın gıcirtısından başka bir şey duyulmuyor.”

İki kez daha, bölüm sonlarında, seyircinin büyük kısmı konserin bittiğini düşünerek kahveye ve keke doğru yürümeye kalkıştı ve iki kez daha paylanıp yerlerine geri gönderildiler. Sonunda neşeli final geldi ve bitmişti, gerçekten sonsuza dek bitmişti, herkes ayağa fırlayıp hararetle alkışladığında bana müzisyenler kadar sergiledikleri fiziksel güçten ve gösterdikleri sabırdan ötürü kendilerini de kutluyorlarmış gibi geldi. Uysal ve disiplinli insanlar gibi koltuklarına dönüp oturmaya devam etmeleri bana çocukken sinagogdaki ayinlerde oturan insanları anımsattı –Tora okunduktan sonra dua devam ettiğinde ne dendiğinden habersiz olmalarına rağmen herkesin *saygıdan ötürü* oturmaya devam etmesi gibi. Tabii ki sinagogda duaya doyamadıkları için oturmaya devam edenler de vardı, fakat Galahad Salonu’ndaki konserde durumun öyle olmadığı aşikârdı.

Dernek başkanı bir müzisyenden ötekine gidip her birinin elini sıktı–viyolacı bırakın elini, başını zor kaldırılabildi. Ben adama tıbbi bir müdahalede bulanmanın yerinde olup olmayacağını düşünmeye başladım. Sonra başkan seyirciye döndü, iki kolunu havaya kaldırdı

herkesi daha hararetle alkışlamaya davet etti. “İşte böyle, hanımlar beyler. Her sanatçı, kim olursa olsun, beğenilip beğenilmediğini bilmeye ihtiyaç duyar. Onlara duygularımızı belli edelim.”

“Bravo! Bravo!” Alkış bu mutedil kalabalıktan umulmayacak çılgın bir vurguya sahip bir ritme kavuştu, ayağa kalkmış olmanın rahatlatma duygusu o kadar yüksekti. Koltuklarından fırlayıp büfenin etrafına toplananların alkışı daha da yüksekti. “Bravo!”

Bu şekilde sürdü, ta ki başkan muzaffer bir tonla, gürültüyü bastırmaya çalışarak, “Hanımlar beyler! Hanımlar Beyler! Müjde! Sanatçılar istek üzerine bir parça daha çalacaklar!” diye bağırncaya kadar.

Ayaklanma çıkacağından korktum. Havada büfe yönünden fırlatılan tabaklar uçmasını bekledim. Birinin gidip ayağını çellonun içinden geçirmesini bekledim. Fakat hayır, bunlar uzun bir hayat yaşamış, o güne dek kendi paylarına düşen sıkıntılara ve üzüntülere katlanmış uysal insanlardı; görgünün, eğitimsiz Yahudiler için bile, hâlâ dini bir gücü olduğu zamanda doğmuşlardı, bu yüzden eline bir keman ve yay –ok ve yayın aksine– almış birine duydukları saygı aşılmazdı. Durum ne kadar ıstırap verici olursa olsun, bedbahtlıklarını kendilerine saklayıp yerlerine döndüler. Bazılarının elinde kahve fincanı ve kurabiye tabağı vardı, onları dizlerinin üstüne koydular ya da yere bıraktılar. O esnada birinci kemancının karısı, ilk sırada oturan beyaz saçlı ufak tefek bir kadın, kalabalığın içinden enerjik bir biçimde çıkıp kuartetin yan tarafında duran piyanonun başına oturdu. Kemancı, çellocu ve ikinci kemancı bitkin vaziyette bakarlarken yaşına göre müthiş bir canlılığa sahip birinci kemancı Fritz Kreisler’den bir düet çalmak üzere karısına katıldı. Gözleri her buluştuğunda birinci kemancı karısına gülümsüyor, bu da etrafındaki birkaç kadının birbirlerine dönüp hayranlıkla, “Karısına bakıyor,” diye fısıldaşmalarına neden oluyordu.

Babam Haydn’ın büyük bir bölümünde kestirmişti, fakat istek parçası bittiğinde herkesle birlikte ayağa kalkıp, “Harikulade. Harikulade,” dedi.

“Herman,” dedi Bill ona, yanımdaki koltuğundan yavaşça kalkarak, “sıkıntıdan patlamak üzeresin.”

“Şey, ben müzik âşığı sayılmam. Fakat bu harikulade olmadığı anlamına gelmez.”

“Harikulade değildi, Herman,” dedi Bill mutsuzlukla. “Berbattı. Jack Benny daha iyi çalardı. Ben yukarı çıkıyorum.”

“Tanrım, Bill, yine mi? Dondurman ve televizyonunla oturmayay mı? Estelle burada,” dedi babam, piyanonun başında oturmaya devam edip kimsenin dinlemediği bir şey çalmakta olan ilk kemancının karısıyla hararetle bir biçimde konuşmakta olan kadını işaret ederek. Kalabalık dinlemeye cesaret edemiyordu. Yeni bir istek parçaya yol açabilir korkusuyla istek parçayı bile alkışlamamışlardı. “Estelle ile konuş, ne olur?” diye yalvardı babam Bill’e.

“Herman, ben yukarı çıkıyorum.”

“Bill, yetişkin bir adamsın, seksen altı yaşındasın –bir kadınla konuşabilirsin.”

Fakat Bill bana el sallayıp televizyonda maçı izlerken dondurmasının yanında yemek üzere bir dilim keki peçeteye sarıp yanında götürdü.

“Ne yapacağım ben bu adamla?” diye sordu babam büfeye gitmek için kendimize yol açarken.

“Hiçbir şey yapmamaya ne dersin?” dedim öylesine. “Rahat bırak.”

“Yalnızlıktan ölsün diye mi? Her gece tek başına orada otursun diye mi? Kesinlikle olmaz!”

Yardım etmek için Bill’i bulmuştu ve flört edebileceği kadınlar vardı ve bana bu yenilenmenin altında yatan asıl neden bu kadınlarla cinsel ayrıntılarını kestiremediğim ilişkilerimmiş gibi geliyordu. Orada geçirdiğim ilk birkaç günümde beni yaşları altmış beş ile yetmiş beş arasında değişen üç zengin Yahudi dulun evlerine içki içmeye götürmüştü. Kadınların hepsi gayet bakımlı ve çekici ve babamın dediğine göre, ilişkiyi sürdürmeye istekliydiler. Kadınların dairelerine yürürken bana kocalarının hayattayken ne iş yaptıklarını, kaç çocukları olduğunu, çocukların ne iş yaptıklarını ve sağlık durumlarını, hayatlarındaki trajedileri, dairelerinin maddi değerlerini filan anlatıyor, sonra dönüşte, “Evet... ne düşünüyorsun?” diye soruyordu. Her seferinde, bütün samimiyetimle, “Çok hoş kadın! Ben sevdim,” diyordum. O zaman, “Önümüzdeki sonbaharda onunla deniz yolculuğuna çıkmamı istiyor,” ya da, “Bana ne dedi biliyor musun? Dairesinin ihtiyaç duyduğundan iki kat büyük olduğunu ve orada tek başına dolanıp durduğunu söyledi...” gibi bir şey diyordu. “Ve?” diye soruyordum. “Ve hiç. Ben dinliyorum sadece, bir şey demiyorum. Henüz çok erken, Phil.” O noktada göz

yaşlarına boğuluyordu, her ne kadar annemin ölümünü izleyen o ilk aylardaki kadar kaygı verici biçimde hıçkıra hıçkıra ağlamasa da, duygusal akım hâlâ çok güçlüydü. “Bu kadar hasta olduğunu bilmiyordum,” diyordu bana. “Bilseydim...” “Kimse bilmiyordu,” diyordum. “Kimsenin yapabileceği bir şey yoktu.” “Ah, Bessie,” diye inliyordu, “Bessie, Bessie, bilmiyordum, farkında değildim...” Daha sonra ikimiz birlikte yemeğe çıkıyorduk ve karides kokteyli ile birlikte bir votka Gibson içtikten sonra ona sonbaharda Cora B. ile deniz yolculuğuna çıkmasının ya da önümüzdeki kış Blanche K.’nin dairesine taşınmaya karar vermesinin suç teşkil etmeyeceğini söylüyordum. O da bana annemin alçakgönüllülüğünü, sadakatini, cesaretini, becerisini, güvenilirliğini vurgulayan hikâyeler anlatarak karşılık veriyordu... sonra birlikte Bill’in don atlet televizyon seyretmekte olduğu ve babamın bütün geceyi tek başına oturarak geçirdiği için onu paylayacağı dairesine yürüyorduk.

Zombi Gibi mi Olacağım?

Annemin mezarından evine gittiğimde tuvalete girdim ve orada büyükbabamın tıraş çanağını gözden geçirirken söyleyeceklerimin üzerinden on beşinci kez geçtim; sonra salona döndüm ve kanepenin köşesine yığılmış bir vaziyette hükmü bekleyen babama baktım. Kanepenin öteki köşesinde Lil bekliyordu. Lil bana, “Philip, gitmemi istiyor musun?” diye sordu.

“Tabii ki istemiyorum.”

“Herman,” dedi Lil babama, “kalmamı istiyor musun?” Fakat babam onu duymadı. Ondan sonra Lil o kadar sessizdi ki neredeyse yoktu.

“Evet,” dedi babam, yavaşça, çok kederli bir sesle, “kötü haber ne?”

Karşısındaki iskemleye oturdum, kalbim korkunç bir haber almak üzere olan benmişim gibi atıyordu. “Ciddi bir sorunla karşı karşıyayız,” diye başladım, “fakat baş edilebilecek bir şey. Beyninde tümör var. Doktor Meyerson yerine bakarak tümörün iyi huylu olma olasılığının yüzde doksan beş olduğunu söylüyor.” Ben de Meyerson gibi açık konuşmaya, durumunu ona ayrıntılı bir biçimde anlatmaya niyetliydim, fakat yapamadım. Bir tümörü olduğunu öğrenmek bile sindirebileceğinden fazlaydı. Fakat hiçbir şok belirtisi vermedi –hiç kıınıldamadan devam etmemi bekledi. “Tümör yüz sinirine baskı yapıyor, geçirdiğin felcin nedeni bu.” Meyerson bana tümörün yüz sinirinin *etrafını* sardığını söylemişti, fakat ona bunu da söyleyemedim. Kaçamaklığım bana annemin öldüğü gece onun bana karşı sergilediği kaçamaklığı hatırlattı. Londra saatiyle gece yarısında bana annemin şiddetli bir kalp krizi geçirdiğini ve atlabileceğinden emin olmadıkları için bir an önce eve dönmek üzere gerekli düzenlemeleri yapmamı söylemişti. “Durumu iyi görünmüyor, Phil,” demişti; fakat bir saat sonra, sabah uçağıyla gelmeyi planladığımı bildirmek için aradığımda, ağlamaya başlamış

ve annemin aslında birkaç saat önce yemek yedikleri restoranda öldüğünü söylemişti.

“Bell’s Palsy değil öyleyse,” dedi.

“Hayır. Tümör. Fakat habis değil ve ameliyat edilebilir. Karar verirsek yapacak. Doktor Meyerson yarın seninle ameliyat hakkında konuşmak istiyor. Artık durumu öğrendiğimize göre onunla bir kez daha görüşmenin iyi bir fikir olduğunu düşünüyorum. Hep birlikte muayenehanesinde oturup ameliyatın olanaklı olup olmadığını görüşmeliyiz. Son kararı sen vereceksin.” Sonra, cılız bir sesle, “Meyerson bunun rutin bir ameliyat olduğunu söylüyor,” diye ekledim. Gerçekten de Meyerson bir gün önceki telefon görüşmemizde kapatmadan önce böyle demişti –ve ben içimden, “Elbette –*senin* için,” diye geçirmiştım.

“Ameliyat ederse yüzüm düzelecek mi?”

“Hayır. Fakat daha kötüye gitmeyecek.”

“Demek bundan sonra böyle olacağız.”

“Maalesef.” İki dakika içinde cerrah gibi konuşmayı öğrenmişim.

“Anlıyorum,” dedi, sonra sustu. Sonra kayboldu, yalnız ve yitmiş bir biçimde öylece oturdu, o anda ölseydi şaşırırmazdım. Gözleri hiçbir yere bakmıyordu, hiçbir şeye odaklanmamıştı, ölümcül bir yara almış birini andırıyordu. Bir dakika kadar öyle kaldı. Sonra durumu kabullenip mücadeleye geri döndü ve gördüğü hasarın derecesini saptamaya girişti. “Duyabilecek miyim?”

“Tümörün verdiği hasarları düzeltmek mümkün değil. Ameliyat, anladığım kadarıyla, daha fazla hasar görmeni engelleyecek.” Ameliyatın kendisi başka şeylere neden olmazsa... fakat buna girmedim. Ameliyatın riskini, tümörün büyüklüğünü ve yüz sinirini sardığını izah etmeyi Meyerson’a bıraktım.

“Tümör tekrar büyüyecek mi?” diye sordu.

“Bilmiyorum. Sanmıyorum, fakat bunu doktora sormalısın. Soruların bir listesini yaparız. Onları bir kâğıda yaz ve yanına al, o zaman doktora bilmek istediğin her şeyi sorabilirsin.”

“Zombi gibi mi olacağım?”

“Sonucun öyle olabileceğini düşünseydi Meyerson ameliyat önermezdi.” Fakat olamaz mıydı? Meyerson ameliyat olanların yüzden on beşinin ameliyattan sonra daha da kötülediklerini söylemişti, onlar da zombiye ya da babamın zombi derken kast ettiği şeye dönüşmemişler miydi?

“Nerede?” diye sordu.

“Beyin sapının ön kısmında. Beynin tabanında yani. Doktor sana yerini tam olarak gösterecek. Pazartesi günü doktorla her şeyin üzerinden geçmen için sorularını yazmanı istiyorum. Pazartesi gününe randevu aldım, durumu etraflıca konuşacağız.”

Her şeye rağmen gülümsedi, buruk bir gülümsemeydi aslında, *Fakat elbette*, diyen o görmüş geçirmiş, kalbi kırılmış insanın gülümsemesi.

Elini ensesine götürdü ve orada sıra dışı bir şey hissetmeyince bir kez daha gülümsedi. “Herkes bu dünyayı farklı bir biçimde terk eder.”

“Ve herkes kendine göre yaşar,” diye karşılık verdim. “Herkesin savaşı farklıdır ve savaş hiç bitmez. Zor olacak, fakat hep birlikte ameliyatın izlenecek en doğru yol olduğuna karar verirsek iki ay sonra seninle yine burada oturmuş beyinde sinirlerine baskı yapan o şey olmadan konuşuyor olacağız.”

Kendi sözlerime inanmadan konuşmak kahrediciydi fakat söyleyecek başka bir şey bulamadım. Oysa içimden şöyle düşünüyordum: “İki ay sonra hastanede nekahet döneminde olacak, mısır gevreği yemek için kaşığına kaldıracak gücü olmayacak; iki ay sonra bir hastane yatağında damardan beslenen bir zombi olacak ve ben yanında çaresizlikle oturacağım, bir zamanlar onun babasının yanında oturduğu gibi; iki ay sonra kendimi bu sabah tesadüfen bulduğum mezarlıkta olacak.”

O arada babam banyoya gitmişti. Çıktığında pantolonunun iç kısmındaki geniş ve ıslak sidik lekesini eliyle gizlemeye çalışarak 1944 yılında geçirdiği apandisit ameliyatından söz etmeye başladı, fazla şans tanınmamasına rağmen ağır bir peritoniti atlatmayı başarmıştı. 1968 yılında benim apandisitim patladığında peritonitten ölmeme nasıl ramak kaldığını hatırladı. Sonra 1942’ye gitti, dokuz yaşında geçirdiğim fıtık ameliyatına – ailecek çıktığımız pazar araba gezintisinde kendimi iyi hissetmediğimi fark edip beni aile doktoruna götürdüğü güne. Bir ay zarfında aynı şikâyetle doktora ikinci gidişimizdi. “Doktora dedim ki, ‘Bu çocuk sızlanmayı sevmez, mutlaka bir şeyi olmalı,’ dedim ve bize bir şeyi olmadığını söyledi, fakat ısrar ettim ve sonunda haklı olduğum anlaşıldı. Mekânı cennet olsun, Doktor İra’ya dedim ki –doktorumuz İra Flax’ı hatırlıyor musun?” “Nasıl hatırlamam. Deli olurdum onun için.”

“Ona dedim ki, ‘İra, bu, koşmayı ve top oynamayı seven, yerinde duramayan bir çocuk ve bir rahatsızlığı varsa düzelsin istiyorum.’ Senin doğduğun gece onun Beth İsrail Hastanesi’nin merdiveninden aşağı inişini hiçbir zaman unutmayacağım. Sabahın üçüydü. Hastanenin ana merdiveni. İra beyaz kıyafetini giymişti. Ona, ‘Nedir İra, Phyllis mi yoksa Philip mi?’ diye sordum ve, ‘Philip, Herman. Bir oğlun daha oldu,’ dedi. Bunu hiç unutmayacağım. Bir de abim Charlie’nin kollarımda ölüşünü. Ne kadar yakışıklı ve enerjik bir adamdı, dört çocuk yaptı ve kollarımda öldü, taptığım abim. Ve kardeşim Milton –hatırlıyor musun Milton’ı?” “Hayır, Milton ben doğmadan bir yıl önce öldü. Göbek adımı ondan aldım,” dedim. “Milton,” dedi, “on dokuz yaşındaydı, parlak bir öğrenciydi, ailenin parıldayan ışığıydı, Newark Üniversitesi’nin makine bölümünün birinci sınıfındaydı...” Bu şekilde devam etti, hastalıkları, ameliyatları, hummaları, kan nakillerini, iyileşmeleri, komaları, gece nöbetlerini, ölümleri, definleri anımsayarak –aklı, her zamanki gibi, kendini yok olmanın eşiğine gelmiş insanın yalnızlığından uzaklaştırmaya, beynindeki tümörü daha geniş bir tarihe bağlayarak ıstırabını başına korkunç bir felaket gelmiş yalnız biri gibi değil, üyesi olduğu ve sıkıntılarını bildiği, kabullendiği, paylaşmaktan başka çaresi olmadığı bir kabilenin üyesi olarak yaşayabileceği bir çerçeveye oturtmaya çalışıyordu.

Bu şekilde dehşetini dizginlemeyi başardı ve öğle yemeğini yedi. Ertesi sabah bana telefonda sabahın beşinde ter içinde uyanıncaya kadar altı saat deliksiz uyuyabildiğini söyledi.

Ben o kadar şanslı değildim. Önsezilerimi ilişkilendirip kaygımı azaltabileceğim bir bağlam bulamadım. Babamın seksen altı yaşında bu kadar tehlikeli bir ameliyata gireceği düşüncesi dayanılır gibi değildi. Ameliyattan sağ çıkmayı başarsa bile nekahet dönemi vardı –ya ameliyatta bir şey ters giderse... Altı deliksiz dakika bile uyuyamadım ve sabahın erken bir saatinde, birkaç saat yatakta oturup kitap okumaya çalıştıktan sonra, birkaç yıl önce emekli oluncaya kadar Connecticut’taki aile doktorum olarak bana kendi yaşadığım fiziksel sorunlarda yardımcı olan arkadaşım C. H. Huvelle’i aradım. C.H’e beyin tümöründen ve önerilen ameliyattan söz ettim.

“Bak,” dedi, beni dinledikten sonra, “bu iş şöyle istifleniyor. Ameliyat masasında kalırsa seksen altı yaşında ölmüş olacak, ki ölmek için fena bir yaş sayılmaz. Ameliyattan sağ çıkar ve sonuç

başarılı olursa, ki cerrah olasılığın yüzde yetmiş olduğunu söylüyor, ne âlâ. Benim gördüğüm kadarıyla olası tek kötü sonuç ameliyat sonrasında daha fazla nörolojik hasar görmesi. Düşük ihtimal ama yine de hesaba katmak zorundasın.”

“Hiçbir şey yapmazsak olacakları da hesaba katmak zorundayım. Beyin cerrahı ameliyat olmazsa kısa sürede çok daha kötüye gidebileceğini söyledi. Senin daha fazla nörolojik hasar derken kast ettiğin türde bir şeyi kast etti sanırım.”

“Onu kast etmiştir. Pek çok sorun çıkabilir.”

“Öyleyse,” dedim, “iki türlü de ıstırap. Ameliyat bir tür dehşet oluştururken, ameliyat etmemek başka bir dehşet oluşturuyor.”

“Fakat ameliyatın sonunda bütün dehşetlerden uzaklaşıp biraz huzur bulma olasılığı var.”

“İyi bir neden olmadan onu bu ameliyata sokmak istemiyorum. Böyle bir ameliyattan sonra toparlanmak kırk yaşında bile korkunç olsa gerek; seksen altı yaşında, düşünülemez –öyle değil mi?”

“Philip, ikinci bir görüş al, ondan sonra istersen beni ara, tekrar konuşalım. Şunu aklından çıkarma; babanı ölmekten alıkoyamazsın, acı çekmesini de engelleyemeyebilirsin. Anneleri ya da babalarıyla aynı şeyi yaşayan yüzlerce insan gördüm. Annen öldüğünde sen bundan esirgendin, annen de esirgendi. Babanla o kadar kolay olmayacak gibi görünüyor.”

On sularında, başka şeyler düşünmeyi umarak, Central Park’ta yürümeye çalıştıktan sonra babamı o sabah ikinci kez aradım. Çocukken abimle korku filmleri izlemek için Irving’deki Rex Sineması’na gittiğimiz günlerden sonra neredeyse hiç duymadığım “Zombie” sözcüğü en korkunç tıbbi senaryolarda ısrarla belirtmeye devam ediyordu. Otele döndüğümde, parktan ayrılırken olduğum kadar kaygılı, babamı arayıp arabayla gezintiye çıkmaya teklif ettim. Onu sürekli evde, kanepenin köşesine oturmuş hayal ediyordum, radyo kapalı ve perdeler çekik –bunu düşündüğümde babamı ve Elizabeth’de ona eşlik eden devasa tümörünü birkaç saat unutabilmek için New York’ta gezinmenin ya da bir arkadaşla öğle yemeği yemenin ya da bir sinema salonunda oturmanın bir anlamı olmadığını duygusuna kapılıyordum.

Hayır, arabayla gezintiye çıkmak istemiyordu.

Fakat çok güzel bir bahar günüydü. Orange Dağları’na sürebildik. Grunings’de öğle yemeği yiyebeildik.

Hayır, evde daha iyiydi.

Oraya gelebileceğimi söyledim, belki yürüyüşe çıkardık.

Yürüyüşe çıkmak da istemiyordu.

Birkaç simitle biraz fûme balık alıp gelmeyi ve Lil ile birlikte evde ögle yemeği yemeyi teklif ettim. Lil oralarda mıydı?

Yukarıdaydı.

Ona aşağı gelmesini söyle, birlikte yemek yeriz.

Gerek yoktu.

“Senin için gerek olmayabilir,” diye geçirdim içimden, “ama benim için var,” ve gidip Altıncı Cadde’de bir şarküteriden fûme balık, simit ve krem peynir satın aldım ve arabaya binip Jersey’ye sürdüm.

Bu kez sapaktan çıkarken yanlışlıkla mezarlığa giden yola girmemeye dikkat ettim. Bunu alışkanlık haline getirmeye gerek yoktu, o gün yanlış yola girmiş olmaktan pişmanlık duymasam da. Nasıl bir yarar sağladığını izah edemem –rahatlamış ya da teselli bulmuş değildim; babamın sonunun geldiğine dair sezgimi güçlendirmişti sadece –fakat yine de kendimi orada bulduğuma sevinmişim. Bu tatmin duygusu *anlatı* olarak akla yatkın fakat çelişkili bir biçimde bütünüyle rastlantısal *olmayan* ve önceden kestirilemez bir olayı çağrıştırmasından kaynaklanıyor olabilirdi, böylece öngörülmesi korkutucu bir biçimde olanaksız olan her şeyin etkisine karşı tuhaf bir rahatlama sağlıyordu.

Oraya vardığımda tahmin ettiğim gibi kanepede tek başına oturuyordu, acınası bir karamsarlık içinde. Perdeler *örtüktü*, radyo *kapalıydı* ve müsrif komşularından birinden dünün gazetesini ödünç almaya bile zahmet etmediği anlaşılıyordu. Satın aldığı yiyecekleri poşetlerden çıkarmaya koyulduğumda bana aç olmadığını söyledi; hemen yemektense önce dışarı çıkıp biraz yürümeyi önerdiğimde dışarı çıkmak istemediğini belirten bir inilti çıkardı.

“Lil nerede?” diye sordum, sabahın on birinde abajuru açarak.

“Yukarıda.”

“Onu görmek istiyor musun?”

Omuz silkti; öyle ya da böyle fark etmiyordu.

Tartışmamış olmalarını umdum, gerçi desteğe en çok ihtiyaç duyduğu bir zamanda ilk iş Lil’in düzeltmeyi kendine görev edindiği kusurlarına saldırdığını öğrenseydim şaşırırdım. Lil aşırı yemek yiyordu ve fazla kiloluydu; cimriydi, beş sentten bile kopamıyordu; onun tahammül edemediği kız kardeşiyle saatlerce telefonda

konuşuyordu; sürekli bir yerlere koşuşturuyordu –çöp satın almak için bir bitpazarından ötekine; ona parasını mevduat sertifikasına yatırmasını söylemesine rağmen parasıyla riskli işlere giriyordu; arabayı sürüş biçiminden hoşnut değildi... Liste uzundu, sonsuz belki de, her ne kadar ilişkinin başında onun için de hepimiz için olduğu gibi olmuş olsa da. 1982’de ve 83’te, Florida’da bir dul olarak ikinci ve üçüncü kışını geçirirken ve Lil New Jersey’de çalışmaya devam ederken Lil’e her gün bir mektup göndermişti, günün uyanık olduğu muhtelif saatlerinde yaptığı şeylere dair küçük haber bültenleri. Bunlar neşeli, oyunbaz, dikkat çekici biçimde sevecen, ürkekçe cinsel, utanmazca romantik mektuplardı. Yer yer edebi değeri olmayan neşeli şiirlerle (uydurulmuş ya da intihal) ve ikisini el ele tutuşurken, sarılıp öpüşürken ya da yatakta yan yana yatarken betimleyen çöp adam figürleriyle süslenmiş mektuplar; “Tatlı Lilums,” ve “Selam bebeğim,” ve “Canımın içi, Lil,” diye başlayan mektuplar; bir keresinde kendisinin gururla ve biraz da kendini tiye alarak dillendirdiği gibi, “öğütlerden, felsefeden, şiirlerden ve sanattan oluşan kesintisiz bir akım.” Ve şefkatten. “Kış zor geçmiyordur umarım, işe gidip gelirken dikkatli ol lütfen...” “Sensiz bu sıradan yavan bir gün...” “Sana sıkıca kavraman için elimi gönderiyorum...” ve hemen altında bir üçüncü sınıf öğrencisinin el çizimi. “Bütün gün seni düşünüyorum...” “Seni aradığımda güzel yüzündeki gülümsemeyi gördüm, sesindeki mutluluğu duydum, itiraf etmeliyim ki, ben de gülümsedim...” “Adamın radyoda söylediği şarkının adı ‘Bu Gece Kendini Yapayalnız Hissediyor Musun?’ Hissediyor musun? Ben hissettim...” ‘Love Somebody,’ ‘Love Makes the World Go ‘Round,’ ‘Love Is A Many-Splendored Thing,’ ‘L-O-V-E,’ ve *Love Story* filminden “Where Do I Begin,” gibi şarkıların basılı söz ve müziğinin ilk sayfalarının fotokopisini çektiriyor, tek ve sıradan bir zarfın içine tıktırıp Lil’e gönderiyordu. Ne yediğini, saat kaçta ve ne kadar yüzdüğünü, nereye ve ne kadar uzağa yürüdüğünü, kimlerle iskambil oynayıp şakalaştığını, onu tekrar görmesine kaç gün kaldığını, hatta ne giydiğini en ince ayrıntısına kadar rapor ediyordu. “Bugün baştan aşağı beyaz giyindim, beyaz ayakkabı, beyaz çorap, beyaz pantolon, beyaz gömlek. Cekete gelince, bakalım. Ya kırmızı ya da senin beğenmediğini söylediğin beyaz, ya da siyah beyaz ceket. Tatlım, sen burada olmadığına göre bu mühim seçimi kendim yapmak zorundayım. İkisini de dene-

dim, beyaz olan bana daha çok yakışıyor. Fakat ötekinde karar kıldım çünkü genellikle oturuyor olacağım, ayrıca daha hafif, bu iş bu kadar...” Haftada birkaç kez Lil’i Florida’da geçirdiği ilk kış tanıdığı çekici dulların artık platonik arkadaşları olduğuna inandırmaya (Lil inanmıyordu anlaşılan) çalışıyordu, bundan böyle ondan başka kadın yoktu ve olmayacaktı. Ayrıca Lil’i Bill Weber’in ufku-nu genişletmek için verdiği günlük savaşa dair bilgilendiriyordu. “Bill tam bir et ve patates Yahudi erkeği, onu Çin lokantasına bile götüremiyorum...” “Sonunda Bill’i Çin lokantasına gitmeye ikna ettim...” O zaman Lil’e anlatmak istemediği hiçbir şey yoktu. Lil o zaman mükemmeldi, kusurları bile mükemmeldi. Evet, o zaman vücut hatlarını tarif ederken şimdi kullanacağı sıfatlardan çok daha güzel sıfatlar kullanıyordu. “Lil şu ressamın kadınları gibi,” demişti bana bir keresinde, “kimden söz ettiğimi anladın...” Lil’i henüz tanımamıştım ama bir tahminde bulundum. “Rubens mi?” “Evet, o,” dedi. “Tombul da güzeldir,” dedim. “Philip,” dedi utanarak, “çocukluğumdan beri yapmadığım şeyler yapıyorum.” “Hepimiz bu kadar şanslı olsak keşke,” dedim.

Fakat Lil’in kaderini belirleyen kilosundan çok kusurları yüzüne vurulduğunda gösterdiği uysallık, sabır ve hoşgörüyü (Lil meleksi bir dâhiydi bana sorarsanız). Bazen, kaçınılmaz olarak, eleştiri ona bile fazla geldiğinde, babamı tamamen hazırlıksız yakalayan bir patlamayla yukarı çıkıyor, bir ya da iki gün dönmüyordu. O zaman babam kendi kendine, “Canı cehenneme, yüzlerce kadını var, ona ihtiyacım yok,” diyor, telefonu kaldırıp Bal Harbour’daki dullardan birini arıyordu. Bir de Lil kız kardeşiyle yılda iki kez paket tura çıktığında ziyaretine gelen ve haftada bir kez (ve Lil ile araları açıldığında) telefonla konuştuğu Yahudi Federasyonu Plazası’ndaki İsabel Berkowitz vardı. Fakat bu aradığı kadınlar Lil’den daha zengin ve görmüş geçirmiş kadınlardı, zengin iş adamlarının dulları olarak daha lüks yaşamaya alışıktilar. Babamda daha çok sosyal hayranlık uyandırıyorlardı –özetle, onun alışık olduğu kadınlardan daha az uysal, kusurlarını yüzlerine günde yüz kez vuramayacağı türde kadınlar.

Lil emekli oluncaya kadar –ki istemediği halde babamın ısrarıyla emekli olmuştu– çocukluk arkadaşlarımdan Lenny Lonoff’un oto yedek parça dükkânında çalışmıştı. İlkokuldayken Lenny ile evlerimiz karşı karşıyaydı. Lil babamın oturduğu binaya kocası

öldükten –annemin ölümünden bir yıl sonra– kısa bir süre sonra taşınmıştı. Orada iki üvey oğlundan biri olan ve ekonomik zekâsı babamın standardını tam olarak karşılamayan Kenny ile birlikte yaşıyordu. Babam Kenny’nin iş yapma biçimini onaylamadığı gibi Lenny Lonoff’un yedek parça dükkânını işletiş biçiminden de hoşnut değildi. Bunu Lil’e söylediğinde Lil ona ne dediğini bilmediğini ve onun fikrine ihtiyacı olmadığını söyleyerek karşılık vereceği yerde, oturup onu karşılık vermeden dinledi. Bana kalırsa, babamı asıl baştan çıkaran, bir süre sonra onu sürekli, öğün be öğün uyarmış olmasına rağmen çok fazla yemesine bağlayacağı Rubenesk hatlarından ziyade bu olmuştu. Yemek yemek Lil’in tek intikam biçimiydi ve tümör gibi, ne kadar söylenirse söylensin, engelleyemeyeceği bir şeydi.

Kendi feragat kapasitesinin ve demirden iradesinin olağanüstü ve herkese bahşedilmeyen bir şey olduğunu hiçbir zaman kavrayamadı. Onun dezavantajlarına ve sınırlamalarına sahip biri yapabiliyorsa herkes yapabilir diye düşünüyordu. Gerekli tek şey iradeydi –irade ağaçta yetiştirmiş gibi. Mesul olduğu insanlara karşı taşıdığı şaşmaz sorumluluk duygusu sanki onu kusurları olarak gördüğü şeylere de ihtiyaçlarına verdiği gibi içgüdüsel tepki vermeye itiyordu. Buyurgan bir kişiliğe sahip olduğu ve içinde derin bir yerde katışıksız bir tarih öncesi cehalet külçesi gömülü olduğu için bu uyarılarının ne kadar verimsiz, ne kadar çıldırtıcı, hatta zaman zaman ne kadar acımasız olabildiğinin farkında bile değildi. Sana atı suya götürebileceğini ve onu içmeye zorlayabileceğini söylerdi –beyninin etini yerdin, akli başına gelip suyu içinceye kadar. Yidiş dilinde buna karşılık gelen bir sözcük var, bu bağlamda uyarılarla, buyruklarla ve ricalarla taciz etmek anlamına gelir –kısaca birinin beynini sözcüklerle matkap gibi delmek.

Bir ekim ayında Lil ile birlikte West Palm Beach’e gittikten sonra babam abime bir mektup yazdı, zahmetli el yazısıyla arkalı önlü doldurulmuş iki dosya kâğıdı uzunluğunda. Sandy bir keresinde ikisi Florida’da yalnızken onu ev huzuru açısından Lil’i daha az eleştirmesi için uyarmış, ayrıca küçük oğlu Jonathan’a da fazla yüklenmemesini söylemişti. Jonathan hayatında ilk kez Kodak’ta müşteri temsilciliği yaparak para kazanmaya başlamıştı ve babam her hafta ona mektup yazarak ya da telefon ederek ısrarla parasını biriktirmesini öğütüyordu.

Sevgili Sandy

Sanıyorum insanlar felsefi açıdan ikiye ayrılıyorlar. Umursayanlar ve umursamayanlar, yapanlar ve sürekli erteleyip asla yapmayanlar.

Bir gün ofisten eve geldim ve kendimi iyi hissetmiyordum, sen ve Phil çok küçüktünüz. Annen sofrayı kurdu. Ben yemeğe oturmam, onun yerine salona geçtim. Bir saat geçmeden Doktor Weiss evdeydi, annen çağırmıştı. Doktor Weiss bana neyim olduğunu sordu. Kalbimin üzerinde bir sancı olduğunu söyledim ve beni muayene ettikten sonra hiçbir sorun saptayamadığını söyledi. Sonra bana aşırıya kaçarak yaptığım bir şey olup olmadığını sordu. Ona fazla sigara içtiğimi söyledim. Günde bir paket içeceğine üç taneye düşürmeye ne dersin diye sordu. Hiç içmem öyleyse dedim ve sigarayı tamamen bıraktıktan bir hafta sonra göğsümdeki sancı geçti. *Annen umursadı, Doktor Weiss önerdi, ben dinledim.* Bu dünyada öğüt veren insanlar var, *umursayan* ve *yapan* insanlar var, bir de dinleyen insanlar var, onların sayesinde hayatlar kurtulur, bir de aşırıya kaçanlar var, fazla sigara içip alkol tüketen, uyuşturucu alan, bir de aşırı yiyenler. Bu koşullar her halükârda hastalığa ve bazen daha da kötü şeylere yol açar. Sen bir ev istedin. Hemen gidip sana o evi satın alman için gerekli parayı buldum. Neden? Umursadığım için. Phil'in fıtık ameliyatı olması gerekiyordu, onu doktora götürdüm, ameliyat oldu. Yirmi yedi yıl acı çektikten sonra annen için de aynı şeyi yaptım. Neden? Çünkü ben umursarım ve yaparım. Annenin ailesi umursamıyor muydu, umursuyordu sanıyorum, fakat ben ikisinin de acısını hissettim ve ertelemedim. Jon'un beyninin etini bu yüzden yiyorum. Bütün klişeleri kullanıyorum. "Budalaya para dayanmaz" "Sakla samanı gelir zamanı" "Bir gün yaşlı birine bakmak zorunda kalacaksın" ve bana bunun kim olabileceğini sorduğunda ona sana bakmak zorunda kalabileceğini söyledim. Bunları ona bir kez söylemiyorum, beyninin etini yiyorum, neden, çünkü unuttur, bir kumarbaz ya da uyuşturucu müptelası gibi. Beyninin etini yemeye neden mi devam ediyorum? Bunun can sıkıcı olduğunu biliyorum, fakat umursadığım bir insansa tedavi etmeye çalışırım, karşı çıkıp kendini disiplin

altına almayı reddetse bile. Vicdanımla çok savaşıyorum, fakat yanlış düşüncelerim için de savaşıyorum. İnsanları kendi tarzımda umursuyorum.

Lütfen imla hataları ve yazı için kusura bakma. Hiçbir zaman iyi yazamadım, şimdi daha da kötüye gidiyor, iyi görmüyorum.

Dırdırcı, Yanlış yakıştırma
umursayan olmalı
Sevgiyle
Baban.

Dırdır etmeye ve umursamaya
her zaman devam edeceğim. Ben buyum
sevdiklerime karşı

“Yine kavga mı ettiniz?” diye sordum içeri girip onu yalnız gördüğümde.

“Zaten hiçbir zaman yok ki, ne fark eder? Bir oraya koşturuyor, bir buraya. Hastalandığında ona ben baktım. Bir dediğini iki etmedim. Canı cehenneme. İyiyim ben. Kimseye ihtiyacım yok.”

“Burnumu sokmak istemem,” dedim, “fakat bu bir tartışma başlatmak için doğru zaman mı sence?”

“Ben kimseyle tartışmam,” dedi. “Asla tartışmam. Ona ne diyorsam kendi iyiliği için söylüyorum. Dinlemek istemiyorsa, canı cehenneme.”

“Üstüne bir kazak geçir ve ayakkabılarını giy, Lil’i de arayacağım, o da gelmek isterse hep birlikte yürüyüşe çıkacağız. Harikulade bir gün, böyle bir günü evde oturarak geçiremezsin, perdeler örtük filan.”

“Ben içeride iyiyim.”

O zaman ona dört sözcük söyledim, o güne dek ömrümde söylemediğim dört sözcük. “Ne diyorsam onu yap,” dedim. “Kazağını ve ayakkabılarını giy.”

Ve işe yaradı, o dört sözcük. Ben elli beş yaşındayım, o neredeyse seksen yedi, ve yıl 1988, ona “Ne diyorsam onu yap,” diyorum –ve yapıyor. Bir dönemin sonu, başka bir dönemin doğuşu.

O dolabına gidip kırmızı kazağını ve beyaz Adidas’larını giyirken ben Lil’i arayıp bizimle yürüyüşe çıkmak isteyip istemediğini sordum.

“Baban yürüyüşe mi çıkacak?” dedi. “Sahi mi?”

“Evet. Hadi sen de bize katıl.”

“Ben yürüyüşe çıkmayı önerdiğimde, ona iyi geleceğini söyledimde beni azarlıyor. Eleştirmek için söylemiyorum, Phil, ama gerçek bu. Senden başka kimseyi dinlemiyor.”

Güldüm. “Bu da çok uzun sürmeyebilir.”

“Hemen iniyorum,” dedi.

Üçümüz üç blok ötedeki alışveriş merkezine yürüdük, eski apartmanların ve bir zamanlar Elizabeth’in son görkemli evlerinin durduğu yere dikilmiş yeni yüksek binaların önünden geçtik. Bu, annemin öldüğü gün kendini aşırı yorduğu yürüyüşün aynısıydı. Lil babamın bir koluna girdi, ben öteki koluna, görüşündeki azalmadan ötürü yürümekte zorlanıyordu. Daha birkaç ay önce sağlam gözündeki kataraktın ameliyat edilebilmesi için iyice ilerlemesini bekliyordu. Şimdi, ona görüşünü ve bağımsızlığını kazandıracak küçük bir ameliyatı sabırsızlıkla beklemek yerine, ölümüyle sonuçlanabilecek bir beyin ameliyatı olup olmamaya karar vermesi gerekiyordu.

Yürürken düzensiz bir biçimde eski günlerden söz etmeye başladı. “Hafızam iyi değil artık,” dedi.

Fakat bu tam olarak doğru değildi. Gerçi sıralama genellikle rastgele ve odak bazen bulanıktı, fakat onun anılarının mantığını yakalamak hiçbir zaman kolay olmamıştı, belleğinin en güçlü olduğu zamanlarda bile. Yirmi, otuz, kırk yıl önce ölmüş insanların adlarını hatırlamakta hiç zorlanmıyordu örneğin, ya da nerede oturduklarını, kimlerle akraba olduklarını ve o kadar da akılda kalmayan karşılaşmalarında onlara ne değini ya da onların ona ne dediklerini.

Babamın anne tarafı 1939 yılında, Avrupa savaşı sonunda çıktığında, bir aile birliğine dönüşmüş çok geniş bir aileden geliyor. Ben büyürken birlik Newark içinde ve civarında seksen, Boston civarında da yetmişe yakın aileden oluşuyordu. Yılda bir kez toplanılır, bir kez de yaz gezintisine çıkılırdı; dört ayda bir basılan bir aile gazetesi, bir aile şarkısı, aile mührü ve antetli dosya kâğıdı vardı; üyelerin adlarının ve adreslerinin listesi her yıl herkese gönderilir, Mutlu Gün Fonu hastalara ve nekahet döneminde olanlara yardım eder, ailelerin çocuklarının üniversite tahsillerine maddi destek verirdi. Herman Roth 1943 yılında ailenin ellinci üyesi ve başkanlığa

seçilen ikinci kardeş oldu. Babamın ilk başkan yardımcısı Roxbory Massachusetts'li Harold Chaban idi. Harold Chaban, Max Chaban ile İda Flaschner'in oğullarıydı –Harold'un amcası Sam Flaschner ailenin Amerika'ya ilk gelen öncüsüydü. Babamın ikinci başkan yardımcısı New York'ta yaşayan Herman Goldstein idi. Golstein de Sender Roth gibi şapkacıydı, Liebowitz ile iskambil oynamaya bayılırdı ve 1913 yılında kız kardeşi Ceila ile memleketten geldiğinde Rutgers Sokak'ta ailenin yanında kalan yeğenle evlenmişti. Babamın haznedarlığını karısı Bess, yani annem, sekreterliğini de görümcesi Byrdine, Bernie'nin karısı yapıyordu, tarihçisi ise küçük kız kardeşi Betty idi... Bütün bunları Lil'e North Broad Caddesi'ne yürüyüşümüz sırasında anlattı.

"Aile birliğimiz o günlerde Amerika Birleşik Devletleri'nin en geniş ve güçlü birliklerinden biriydi," dedi. Bunu çocukluğumda bana Metropolitan Life'in "dünyanın en büyük finans kuruluşlarından biri" olduğunu söylerken takındığı tonla söyledi. Biz sıradan insanlar olabilirdik, fakat görkemli bağlantılarımız da vardı.

Durup dururken, damdan düşer gibi, "Annenle buraya taşındığımızda Elizabeth'in bu bölgesinde sadece Yahudiler otururdu," dedi. "Annen burada büyürken değil, tabii ki. Sırf İrlandalı vardı o zaman. Katolik. Artık öyle değil. Şimdi İspanyol, Koreli, Çinli, siyahi. Amerika'nın çehresi her gün değişiyor."

"Doğru," dedim. "Bir arkadaşım Manhattan'ın 14. Cadde'sine Üçüncü Dünya'nın 5. Caddesi diyor."

"Babam Rutgers'daki evi İtalyan bir aileye sattı," dedi.

"Öyle mi? Kaça satmıştı? Kaç yılında?"

"Ben 1901 doğumluyum, onlar Rutgers Sokağı'na 1902 yılında taşındılar, orada on dört yıl yaşadığımıza göre 1916 olmalı. Altı bin dolar, altı bin dolara sattı. İtalyan parayı babama beş sentlik, on sentlik ve çeyreklerle ödedi. Parayı saymak bir hafta sürdü."

Salem Bulvarı'na yaklaşırken köşedeki apartmanı işaret etti. "Millie orada otururdu."

Bunu biliyordum, tabii ki; Millie, kocası Joe Komisar ve kuzenim Ann oraya yıllar önce taşınmışlardı, ben üniversitedeyken. Millie annemin iki küçük kız kardeşinden biriydi; birkaç ay önce yetmiş sekiz yaşında ölmüştü, babam onun oturduğu binayı işaret ederken bize Millie'nin bir zamanlar nerede yaşadığını değil, artık hayatta olmayan Millie'nin nerede yaşamadığını gösteriyordu. Millie ile

Joe'nun mezarları annemin mezarının yanındaydı, öteki yanında babamın mezarı vardı. Millie orada yaşıyordu şimdi.

"Babam," dedi, annemin hayatının son uzun yürüyüşünü yaptığı alışveriş merkezine yaklaştığımızda, "abim Ed'i görmüş geçirmiş bir kadınla evlenmekten vazgeçirmek için dövülmüştü. Onu dövmek zorunda kalmıştı."

Ed amcam boksördü, çocukken beni futbol maçına götürürdü, tepesi çabuk atan bir adamdı. Kocaman elleri, kırık burnu ve hırçın doğası beni birkaç saatliğine büyülerdi, onu çok severdim, fakat gün bittiğinde her seferinde benim değil de kuzenim Florence'in babası olduğuna şükrederdim. "Bunu bana daha önce söylemedin," dedim, "Büyükbabam onu dövdü mü gerçekten?"

"Dövmek zorunda kaldı. Onu o kadından kurtardı."

"Ed kaç yaşındaydı?"

"Yirmi üç."

Bu hikâyeyi bana ilk kez anlattığında on altı yaşındaydım, lise sonda. Neden anlattığını hatırlamıyorum, fakat akşam yemeği yiyorduk, yemek bitmek üzereydi ve ben masadan hışımla kalkıp odadan fırlarken onun sözünü, "Artık böyle bir disiplin kalmadı," diye tamamladığını duydum. Annem odama gelip beni tatlı yemek için masaya dönmeye ikna etmeye çalıştı; babamın söylediği ve beni gücendiren her ne idiyse benden onun adına özür diliyordu. "Lütfen, hayatım, benim için. Baban tahsilli bir adam değil..." Fakat geri adım atmadım, masaya dönüp yirmi üç yaşında genç bir adamın –hem de Ed amcam kadar dik kafalı birinin– bir kadına duyduğu aşkı içinden döver döver çıkarmayı övgüye değer bir disiplin biçimi olarak gören birinin karşına oturup jöle kaşıklayamazdım.

O olayı unutmuştu kuşkusuz. Aslında otuz dokuz yıl sonra o hikâyeyi aklımın ermediği bir nedenden ötürü bana bir kez daha anlatma ihtiyacı hissedinceye kadar ben de unutmuşum.

Fakat anlatıcıda hiddet yoktu bu kez. Hatta bu kez ona, felsefi bir yaklaşımla, "Artık böyle bir disiplin kalmadı," diyen ben oldum.

"Evet. Nur içinde yatsın, abim Bernie'ye bir keresinde Byrdine Bloch ile evlenmemesini söylediğimde bana ne dedi biliyor musun? Tabii ki haklı çıktım, çünkü yirmi yıl evli kaldıktan ve iki hari-kulade çocuk büyüttükten sonra boşanıp ailenin parçalanmasına neden oldular. Fakat onu Byrdine ile ilgili olarak uyardığımda, ona, 'Bernie, kadın yanında annen gibi duruyor –istediğin bu mu ger-

çekten?’ dediğimde, sadece uyarmaya çalıştığım abim bana ne dedi biliyor musun? ‘Sen kendi işine bak,’ dedi. Aylarca konuşmadık.”

“Bu ne zamandı?” diye sordum.

“Bu mu? Bu... 1927 olmalı. Ben annenle şubatla evlendim, Bernie de temmuzda Byrdine ile evlendi.”

“Aynı yıl evlendiğinizi bilmiyordum.”

Geldiğimiz yolu geri yürüyorduk. Bir süre konuşmadı. Sonra, uzun ve zahmetli bir uğraştan sonra çetin bir sorunun çözümünü görmüş biri gibi, “Evet... evet...” demeye başladı.

“Evet, ne?” diye sordum.

“Uzun zamandır yaşıyorum.”

“Sigortacı sensin, verileri bilirsin. Aktüeryal çizelgelere göre şahane bir yaşa ulaştın.”

“Tümör nerede?” diye sordu iki gün zarfında ikinci kez.

“Beyin sapının ön kısmında. Kafatasının tabanında.”

“Filmleri gördün mü?”

Onun bilmediği bazı şeyler olduğu duygusuna kapılmasını istemediğim için yalan söyledim. “Onlardan bir şey anlayamadım,” dedim. “Bak, ameliyat edilebilir –bunu unutma.” Fakat bu asıl unutamadığı ve en çok korktuğu şeydi. “İzleyeceğimiz yolun bu olması gerektiğine hep birlikte karar verirse cerrah beynini açıp tümörü alacak, ardından kısa bir nekahet dönemi var, sonra eski haline kavuşacaksınız.”

“Birkaç yıl daha yaşamak güzel olur,” dedi.

“Yaşayacaksın,” dedim.

Pazar sabahı arabaya binip tekrar evine gittiğimde giderken yanımda götürmem için likör takımını hazırlamıştı. Bardaklar *Star-Ledger* gazetesinin bir hafta önceki pazar sayısının sayfalarına tek tek sarıldıktan sonra ayakkabı kutusunun içine konmuş, kutu kabarmıştı. Likör bardaklarını hiçbir zaman kullanmadığını söyledi, onlara ihtiyacı yoktu. Claire ile birlikte sayfiye evinde keyfini çıkarmamızı istiyordu.

Annemin ölümünden sonra Connecticut’a gelip bizimle kaldığında onu alıp getirmesi için gönderdiğimiz yerel şoförün arabasıyla üç saatlik yolculuğa her çıktığında yanında mutlaka bir kesekâğıdı ya da poşet ya da küçük bir valiz getirirdi. Likör bardaklarından farklı olarak bu genellikle benim ya da Claire ile birlikte ona ve anneme aldığımız bir armağan olurdu; ve şimdi, yıllar sonra, o

armağanlar onlara ödünç verilmiş ya da emaneten bırakılmış gibi onları iade ediyordu. “İşte şu peçeteler.” “Hangi peçeteler?” “İrlanda’dan.” İrlanda? Bu 1960 yılı olmalı, Guggenhiem ödülünü aldığım yıl. O zamanki karımla eve dönerken İrlanda’ya uğramıştık, Joyce’un Dublin’inde yürümek için. “Bir de masa örtüsü var,” diye ekledi, “İspanya’dan.” 1971. Gaudi’nin Barcelonası. Ya da, “İşte tabak altlıkları. Annenin onları iki kez bile kullandığını sanmıyorum. Onun için çok özeldiler, konuklara saklardı.” “İşte et bıçakları” ve “İşte sakı,” ve “İşte kahve fincanları,” ve başlarda karşı çıkıp, “Ama onlar sana verilmiş armağanlar,” dediğimde, bütün bu tahliye işleminde karşı tarafı gücendirecek bir yan bulunduğunu hiç aklımdan geçirmeden, “Ne yapacağım bunları ben? Şu saate bak. Birinin bize hediye ettiği harikulade bir saat. Bir servete mal olmuştur muhtemelen. Bana yararı ne?” diyordu.

O saat 1973 yılında Macaristan’da bana iki yüz dolara patlamıştı. Anneme hediye etmiştim, onun sevdiği tarzda çiçek desenli küçük porselen bir saatti, bir bahar günü Prag’daki arkadaşlarımı ziyaretten dönerken Budapeşte’de bir antikacıdan annem için satın almıştım. Fakat hiçbir şey demeden geri aldım. Yavaş yavaş getirdiği her şeyi geri almaya başladım, her seferinde en sevdiği insanların ona sevgilerini belirtmek için armağan ettikleri şeylerin duygusal – hatta maddi– değerinin onun için bu kadar önemsiz oluşuna hayret ederek. Ailevi yükümlülüğünün kendini duygusal olarak zorbalık derecesinde hissettirdiği bir adamda böyle bir boşluk keşfetmek tuhaftı –belki de hiç tuhaf değildi; andaçlar onun için kan bağının baskın gücünün yerini tutabilir miydi? Her şeyi, parça parça, birinci sınıf bir mağazanın iadelerden sorumlu eğitilmiş elemanı gibi geri aldım. Fakat bir yandan da bu armağanları eski gazetelere sarıp çeşitli kutulara ve kolilere yerleştirirken aklımdan bizi cenazeden sonra fazla uğraştırmamayı geçirip geçirmediğini de merak ediyordum. Babam acımasızca gerçekçi olabilirdi, ben de boşuna onun dölü değildim, ben de hayli gerçekçi olabilirdim.

Bu kez, iade ettiği şeyleri sessizce kabul etmek yerine, ona geçici olarak New York’ta bir otelde kalmaya devam ettiğimi ve Connecticut’a ne zaman döneceğimi bilmediğim için likör takımının onda kalmasını istediğimi söyledim.

“Al onları,” dedi, “onlardan kurtulmak istiyorum.”

“Baba,” dedim, ayakkabı kutusunu bardakların yıllardır durdu-

ğunu tahmin ettiğim konsol dolabına koyarak, “bu bardaklar bizim sıkıntılarımızın sonuncusu olsa gerek.”

Fakat evin içinde deli gibi dolanıp kurtulmak istediği bir sonraki şeyi bulmaya çalışması, o bardakları çıkarıp onları tek tek gazeteye sarması, ayakkabı kutusunu bulması –bütün bunlar bir süre için gününe bir amaç kazandırıyor, acımasızca kasvet verici gerçekten biraz uzaklaşıp rahatlamasını sağlıyordu. Onu korkularından uzaklaştırıyordu. Suyuna gidip lanet bardakları otele götürmediğime pişman oldum. Fakat ben de yıpranıyordum.

“Hayatım boyunca böyle oldum,” dedi, kanepedeki yerine mutsuzlukla çökerek.

“Nasıl?”

“Fevri.”

Ondan bu tür bir öz-eleştiri dinlemeye alışık değildim ve bunu harikulade bir gelişme olarak görmedim. Seksen altı yaşında, beyinde kocaman bir tümörle, ona yükünü hayatı boyunca dümdüz çekme olanağı tanımış at gözlüğünü takmaya devam etmesinde yarar vardı.

“Senin yerinde olsam bunu kafama takmazdım,” dedim. “Her zaman fevri değilsin. Temkinli ve sakıngan olduğun zamanlar da var. Dalgalanıyorsun. İnsanlar böyledir.”

Fakat onu kemiren bir şey vardı.

“Ne düşünüyorsun?” diye sordum.

“*Tefilin*’imi birine verdim. *Tefilin*’imden kurtuldum.”

“Neden?”

“Çekmecemde yer kaplıyordu.”

Tefilin içinde Tevrat’tan kısa alıntıların bulunduğu ve Ortodoks Yahudilerin hafta arası sabah ayinlerinde ince deri şeritlerle kendilerine bağladıkları iki deriden kutunun adıdır –kutulardan biri alına bağlanır, diğeri sol kola. Babam aşırı çalışan bir sigortacıyken Yahudi olmak onun için biçimsel ibadetle ilintili değildi; mahalleimizdeki ilk kuşak Amerikan babaların çoğu gibi yakındaki sinagoga sadece büyük bayramlarda ve cenazelerde giderdi. Evde de yerine getirdiği hiçbir ritüel yoktu. Fakat emekli olduktan sonra, özellikle annemin hayatta olduğu son on yılda birlikte cuma ayinine gider olmuşlardı. Sabah ayininde *tefilin* takacak kadar ileri gitmemekle birlikte Yahudiliği artık çocukluğunun herhangi bir döneminde olmadığı kadar sinagoga, ayine ve hahama odaklıydı.

Sinagog evden elli metre uzaklıkta North Broad caddesinin küçük bir ara sokağındaydı; giderleri karşılamakta zorlanan yaşlı, yerel insanlar tarafından kiralanmış eski bir evden oluşuyordu. İnandırıcı gibi değildi ama koro şefi –belki de başka birini tutmaya paraları yetmediği için– Yahudi değildi; hafta arası bir mezat evinde, cumartesileri de Elizabeth’li Yahudilerin bu küçük cemaati için çalışan bir Bulgar’dı. Ayın bittikten sonra adam cemaati *Yentl* ve *Damdaki Kemanca* müzikallerinden şarkılarla eğlendiriyordu. Babam Bulgar’ın derin sesine bayılıyor, onu arkadaşı olarak görüyordu; ayrıca hafta sonları ayinleri yönetmek için gelen ilahiyat öğrencisini de beğeniyordu; babamın büyük bir saygıyla “Haham” diye hitap ettiği ve bilgelik atfettiği yirmi üç yaşında genç bir adamdı.

Dışarıdan nasıl görünürse görünsün, babamın ilerlemiş yaşında resmi bir dine karşı geliştirdiği bu özlem bir tür riyakârlıktan ya da gelenek anlayışından kaynaklanmıyordu; hatta sinagoga düzenli olarak giderek bulduğu teselli –uzun hayatına getirdiği birlik duygusu ve bana söylediğine göre, oradayken kendi annesi ve babasıyla hissettiği bağ– *tefilin*’inden “kurtulmak” istemesini değerli andaçları saklamaktansa atmayı yeğleme alışkanlığının en gizemli örneklerinden biri kılıyordu. Yahudi inancının artık yaşlılığın yalnızlığıyla gitmiş olan çabalı ve kalabalık hayat arasında oluşturduğu duygusal bağı düşündüğümde onu *tefilin*’inden kurtulacağı yerde tefekküre dalıp kadim fetişistik gücünü keşfederken görebiliyorum.

Fakat benim bu yaşlı adamın çoktandır ihmal ettiği *tefilin*’inini tefekkür halinde okşarken tahayyül etmem duygusal ucuz edebiyattan başka bir şey değil, *Yaban Çilekleri*’nden bir sahnenin Yahudi parodisi. Babamın *tefilin*’inden kurtuluş biçimi neredeyse Beckett ya da Gogol kadar eksantrik ve kişiselleştirilmiş simgesel bir mitoloji tarafından esinlenmiş çok daha cesur ve gizemli bir hayal gücüne işaret ediyordu.

“*Tefilin*’i kime verdin?” diye sordum.

“Kime mi? Kimseye.”

“Çöpe atmadın herhalde?”

“Hayır, hayır, çöpe atmadım tabii ki.”

“Sinagoga mı bağışladın?” *Tefilin*’e artık ihtiyaç duymadığında ne yapıldığını bilmiyordum, fakat onlardan kurtulmanın sinagog tarafından belirlenmiş bazı dini kuralları vardı mutlaka.

“Y’yi biliyor musun?” dedi bana.

“Elbette.”

“Henüz araba kullanabildiğim zamanlar haftanın üç-dört sabahı oraya sürüp yüzüyor, insanlarla şakalaşıp iskambil oynuyordum...”

“Ve?”

“Oraya gittim işte. Y’ye... *Tefilin*’i kesekâğıdına koydum. Soyunma odası boştu, oraya bıraktım... dolaplardan birine.”

Ayrıntıları veriş biçimindeki kopukluk, geriye bakıp *tefilin*’den kurtulmak için tasarladığı planı gözden geçirirken yaşadığı şaşkınlık, beni başka bir şey sormadan önce biraz beklemeye itti.

“Merak ediyorum,” dedim sonunda. “Neden hahama gitmedin? Neden ondan *tefilin*’i senden almasını istemedin?”

Omuz silkti ve o anda hahamın bilmesini istemediğini anladım, o kadar saygı duyduğu yirmi üç yaşındaki hahamın *tefilin*’inden kurtulmaya çalışan bir Yahudi hakkında ne düşüneceğinden korkuyordu. Yoksa bunda da mı yanıliyordum? Belki hahamı hiç düşünmemişti bile, belki o omuz silkiş Yahudi adamların birbirlerinin önünde utanç hissetmeden çıplak durabildikleri o mahrem yerde *tefilin*’ini gönül rahatlığıyla bırakabileceğini hissettiğini ima ediyordu; *tefilin*’inin zarar görmeyeceği, kirletilmeyeceği, hatta belki yeniden kutsanacağı tek yerin o aşına Yahudi göbeklerin ve taşakların arasında olduğunun idraki. Belki bu eylemi belirleyen şey genç hahamın karşısında yaşayacağı utanç değil, yerel YMHA’daki erkek soyunma odasının onun yaşadığı türde Yahudiliğe hahamın sinagogdaki odasından daha yakın olduğunun idrakiydi –elinde *tefilin*’le hahama gitmesinden daha yapay bir şey olmadığının idrakiydi, haham sakalı yere değen yüz yaşında bir adam olsaydı bile. Evet, Y’nin soyunma odası; soyundukları, terledikleri, leş koktukları; yıpranmış, yaşlanmaya yüz tutmuş çarpık bedenlerinin her yerine aşına oldukları; birbirlerine takılıp fıkralar anlattıkları ve bir zamanlar iş anlaşmaları yaptıkları yer –onların mabedi ve Yahudi kaldıkları yer.

Tefilin’i neden bana vermediğini sormadım. Bana bütün o peçeteleri ve masa örtülerini ve tabak altlıklarını vermek yerine neden *tefilin*’i vermemişti? Onunla dua etmeyecektim ama ona değer verebilirdim, özellikle o öldükten sonra. Fakat o bunu nasıl bilebilirdi? *Tefilin*’i bana vermeye kalkışırsa onunla alay edeceğimi düşünmüş olmalıydı –bunu kırk yıl önce düşünmüş olsaydı haklı çıkardı.

Sormadım çünkü bunu yapmanın ikimizi tekrar kendimi bir türlü koparamadığım o klişe senaryonun içine sokmak anlamına

geleceğine idrak ettim. Olanaksız bir şekilde, *tefilin* söz konusu olduğunda, benim hayal gücüm kestirilebilir bir biçimde duygusal olana doğru koşarken, onun hayal gücü, en budalaca eyleme bile ritualistik yoğunluk atfedebilen ilkel duyguyla zorlanmış gerçek bir yeteneğin saygınlığını içeriyordu. “Neyse,” dedim, bana söylemek istediği bir şey kalmadığı belirginleştğinde, “oradaki arkadaşlarından biri havuzdan döndüğünde büyük bir sürprizle karşılaşmış olmalı. Bir mucize gerçekleştiğini sanmıştır muhtemelen. Duş takunyalarını dolabın altında bırakmıştı ve havuzdan döndüğünde *tefilin*’e dönüştüler. Tanrı’nın sadece varlığını değil cömertliğini de kanıtıyor.”

Söylediklerime bir kez olsun gülmedi – anlamadığı için belki; ya da anladığı için. “Hayır,” dedi, bütün ciddiyetiyle, “dolap boştu.”

“Ne zaman yaptın bunu?”

“Kasım ayında. Florida’ya gitmeden iki gün önce.”

Aklından şunu geçirmişti muhtemelen: “Florida’da ölürsem, oradan dönemezsem... hayır, *tefilin* çöpe gitmemeli.”

“Sonra, kasımın on üçünde, West Palm’a uçtuk. Bavullarımı bagaj reyonundan taksi durağına kadar kendim taşıdım –kendimi o kadar zinde hissediyordum. Ertesi sabah, Florida’daki ilk sabahımda, uyandım ve uykumda bu hale gelmiştim.” Bu kez yukarıda kalıp kalmayacağına bakmak için çökük yanağını parmak uçlarıyla yukarı kaldırmaya devam ediyordu. “Aynaya baktım, yüzümü gördüm ve hayatımın bir daha aynı olmayacağını anladım. Buraya gel,” dedi, “banyoya gel.”

Salondan koridorun sonuna kadar takip ettim onu, abimin oğullarının yirmi beş yıl önce, Fire Island’da tatil yaparken çekilmiş ve sonradan büyütülmüş fotoğraflarının önünden geçti. *Tefilin*’i Seth’e ya da Jonathan’a vermeyi neden düşünmediğini anlamak çok daha kolaydı. Laik ortamda yetişmiş, Yahudilik’ten habersiz yeğenlerimin Yahudiliği kan bağından ibaretti; babam, annem gibi, onlara tapar, onlara para armağan ederdi –ve duymak isteyeceklerinden çok daha fazla öğüt– fakat bırakın bir *tefilin*’e sahip olmayı istemeyi, ne olduğunu bileceklerinden bile emin değildi.

Abime gelince, benim gibi onun da böyle bir vasiyeti kabul etmeye istekli olmayacağını düşünmüştü muhtemelen, oysa benim tahminim Sandy’nin böyle bir andaçtan ötürü çok duygulanacağı yönündeydi, dini anlamından ötürü değil, geçmişimizin somut

bir parçası olarak, hatırladığı bir şey olarak, benim gibi, yıllarca büyüdüğümüz evin yemek odasındaki konsola kadife bir kesenin içinde saklandığını gördüğümüz bir şey olarak. Fakat babamızdan, babamız olduğu için, bunu anlaması beklenemezdi. O, hepimiz gibi, sadece anladığı şeyi anlardı; ama anladığını da müthiş anlardı.

Babamın yatak odasına annemin öldüğü gecenin ertesi gecesini hatırlamadan giremez olmuştum –o öğleden sonra Londra’dan döndüğünde onunla çift kişilik yatağında yattığım geceyi. Sandy ile Helen Sandy’nin Englewood Cliffs’teki banliyö evlerine uyumaya gitmişlerdi, artık ikisi de çalışmakta olan Seth ile Jon orada yaşamaya devam ediyorlardı, fakat Sandy Chicago’ya tayin olduğu için evi yakında satmayı planlıyordu.

1981 Mayıs’ında babam yetmiş beş yaşında, son derece sağlıklı ve şaşırtıcı derecede zindeydi, fakat karısı bir deniz mahsulleri restoranında öldükten yirmi dört saat sonra neredeyse tümörün vereceği hasardan sonra görüldüğü kadar kötü görünüyordu. Birlikte geçirdiğimiz ilk gece, yatmadan önce, ona 5 miligramlık bir Valium ve yutması için bir bardak süt vermiştim. Sakinleştiricileri ve uyku haplarını onaylamazdı, ikisine de bağımlı olanları öfkeyle eleştirirdi –onun yaptığı gibi iradelerini kullanacakları yerde– fakat ona uyumasına yardımcı olacağını söyledikten sonra o geceden başlayarak izleyen üç hafta boyunca Valium hapını sorgulamadan kabul etti (gerçi daha sonra, belki vicdanını rahatlatmak için, aldığı ilaçtan Dramamine diye söz edecekti). Banyoya sırayla girdikten sonra pijamalarımızı giydik ve iki gece önce annemle birlikte uyuduğu yatağa yan yana uzandık, evdeki tek yataktı. Işığı söndürdükten sonra uzanıp elini tuttum, karanlıktan korkan bir çocuğun elini tutar gibi. Birkaç dakika hıçkırığa hıçkırığa ağladı –sonra derin uykuya dalmış birinin kesik, ağır soluğunu duydum ve dönüp ben de uykuya dalmaya çalıştım.

Otuz dakika sonra, Valium almamış biri olarak yatakta gözlerim fal taşı gibi açık yatarken, yanımdaki komodinin üstündeki telefon çaldı. Babam uyanmasın diye hemen açtım ve hattın karşı tarafında birinin kahkahayla güldüğünü duydum. “Kim bu?” diye sordum, fakat deli kahkahasından başka bir yanıt gelmedi. Kapattım, yanlış numara mıydı yoksa yerel gazetenin ölüm ilanlarını (annemin ölüm ilanı da o sabah gazetede yer almıştı) takip eden ve geceleri eğlence

olsun diye ölülerin akrabalarını arayan bir mezar hırsızı mı? Bir dakikadan kısa bir süre sonra telefon ikinci kez çaldığında –ışıklı çalar saatli radyo on biri yirmi geçeyi gösteriyordu– masum bir yanlış arama olmadığını anladım. Düşmanını bozguna uğratmış birinin kahkahasıydı yine, muzaffer bir intikamcının neşe dolu sadizmi.

Ahizeyi yerine koyduktan sonra yataktan kaltım ve telefon üçüncü kez çalmadan fişini çekmek için oturma odasındaki prize gittim. Ertesi sabah altıya kadar fişi çekik bıraktım. Altıda kalktım ve babam fişi fark edip bir şey sormadan önce takmak için oturma odasına gittim. Telefon yedi civarında çaldığında banyodaydım. Babam açtı. Banyodan çıkıp bu saatte kimin aradığını sorduğumda öfkeyle, “Kimse,” dedi, fakat kim olduğu aşıkardı. “Kimdi?” diye tekrarladığımda duyduğu kahkahayı tarif etti. “Çatlağın teki olmalı,” dedim, bir gece önce aradığından söz etmeden. “Wilkins idi,” dedi. “Wilkins kim?” diye sordum. “Sokakta karşımızda oturuyor.” “O olduğunu nereden biliyorsun?” “Ben bilirim.” “Seninle ne alıp veremediği var?” diye sordum. “Faşist köpeğin teki. Gerçek bir Yahudi düşmanı. Yalnız yaşıyor. Dünyada tek arkadaşı yok. Köpeğinden başka. Sadece Mr Ray-gun ve Plastik Nancy sever, bir de o pis köpeğini. Çamaşırhanenin her yerine Ray-gun çıkartmaları yapıştırdı. Bizim çamaşırhanemize. Sormadan –buraya geldi ve yaptı.” “Sen de ona yapmamasını söyledin, öyle mi?” “Onları gördüm ve tabii ki yapmamasını söyledim. Ertesi gün geldi ve daha çok çıkartma yapıştırdı. Gördüğümde onları yırttım. Ona telefon ettim. Çamaşırhanenin orada bu iş için bulunmadığını söyledim. Siyasi propaganda için değil insanların çamaşırlarını huzur içinde yıkamaları için orada olduğunu söyledim.” “Başka ne dedin?” “Mr Ray-Gun hakkında ne düşündüğümü söyledim. Eğer bugüne kadar duymamışsa, Yahudilerin iki bin yıl neler çektiklerini anlattım.” “O olduğundan emin misin?” “Wilkins, eminim. Gününü göstereceğim ona.” “Baba, uğraşma –duyduklarına bakılırsa o belasını bulmuş zaten. Başkasının elemine gülmek ne büyük bir cezadır bilir misin? Unut onu. Hazırlanalım şimdi –bizi uzun bir gün bekliyor.”

Annemi öğlen gömdük, annemin yatak odasındaki dolabını ve şifonyer çekmecelerini boşaltmaya bir sularında başladı ve on buçuğa doğru iki kişilik yataktaydık yine –on biri yirmi geçe, babam uykudayken ve ben bir kez daha gözlerim fal taşı gibi açık babama şimdi ne olacağını ve annemin nerede olduğunu düşünürken, te-

lefon çaldı. Kahkaha sesi ahizeyi kaldırır kaldırmaz geldi. Ahizeyi kulağıma dayayıp uzun süre dinledim. Sonra, arayan kahkahaları kesmeyince ve telefonu da kapatmayınca, yavaşça, babamı uyardırmamak için ahizeyi elimle örterek, “Wilkins”, dedim, “bunu bir daha yaparsan baltayı kapıp kapına geleceğim. Büyük bir baltam var ve nerede oturduğunu biliyorum, Wilkins. Kapını baltamla yerle bir edeceğim ve içeri girip seni bir köpeği yarar gibi ikiye yaracağım. Köpeğin var mı, bu arada? Köpeğinden sosıs yapacağım, Wilkins. Baltamın yardımıyla, ondan sonra senin kışına ve gırtlığına sokaacağım, Fido ve sen bir oluncaya kadar. Beni iyi dinle çatlak, hasta, sapık mezar kazıcı, babamı bir daha gece ya da gündüz ararsan seninle işim bittiğinde kafan, o pislik kafan...”

Kalbim on kişiye yetecek kadar kan pompalıyordu ve pijamam sanki sabaha kadar sıtma nöbetiyle yatmış birinin teriyle ıslanmıştı ve telefon kapandı.

Yatak odasında –maun yatak odası takımının artık annem hattayken parladığı gibi parlamadığı, üst yüzeylerde toz tabakasının fark edilebildiğı yatak odasında– babam bana, şifonyerin üst çekmecesinde içine vasiyetini koyduğu küçük metal kutuyu, hayat sigortasını ve banka hesap cüzdanlarını gösterdi. Ayrıca mevduat ve eyalet hisselerinin kaydı vardı. “Bütün belgelerim,” dedi. “Ve işte –çelik kasamın anahtarı.”

“Tamam” dedim.

“Bana söylediğın gibi yaptım,” dedim. “Sandy’yi bütün tasarruf hesaplarıma ortak ettim.”

Hesap cüzdanlarını çıkarıp –dört taneydiler– hesap sahibi hanesinde abimin adının yazılı olduğunu gösterdi. Hesap cüzdanlarının sayfalarını çevirirken tasarrufunun elli bin dolara yakın olduğunu fark ettim; mevduat ve eyalet hisseleri de otuz bin dolar civarındaydı –onlar da abime kalacaktı.

“On bin dolarlık sigorta poliçesini sana bıraktım,” dedi. “Bana dediğini biliyorum, fakat bunu yapmak zorundaydım –sana hiçbir şey bırakmadan gidecek değilim.”

“Peki,” dedim.

Annemin ölümünden iki ya da üç yıl sonra onu Florida’da ziyaret ettiğimde ve miras konusu açıldığında ona bütün parasını Sandy’ye bırakmasını ben söylemiştim, Sandy isterse oğullarıyla

paylaşırdı. Ona paraya ihtiyacım olmadığını, para ikiye ya da en fazla üçe bölünürse Seth ve Jonathan için büyük fark yaratacağını söyledim. Söylediğimi kast etmiş, daha sonra ona yazdığım bir mektupta doğrulamıştım. Ondan sonra vasiyetini hiç düşünmemiştim.

Fakat ölümü uzak bir ihtimal olmaktan çıkmıştı ve kendi ağzından beni, isteğim doğrultusunda, mirasından mahrum ettiğini duymak bende öngöremediğim bir tepki doğurdu; kendimi reddedilmiş hissettim –beni mirasından mahrum etmesini benim istemiş olmam onun tarafından dışlanma duygusunu hiç eksiltmedi. Cömert bir davranışta bulunmuştum ve bu davranışım, sanıyorum, aynı zamanda ergenliğimden beri babama karşı savunduğum eşitlik ve özgüven savının bir parçasıydı. Aslında aynı zamanda ailede ahlaken daha yüksek bir konuma gelmek için yapılmış bir hareketti, kendimi elli yaşında, üniversitede ve lisans üstü eğitimim sırasında ve daha sonra genç bir yazar olarak yaptığım gibi, maddiyatı önemsemeyen oğul gibi görme çabası –ve bunu yaptığım için kendimi ufulanmış hissediyordum; saf, budala ve ufulanmış.

Onunla son vasiyetinin başında dururken dehşet içinde inatçı ve dirençli babamın bir ömürde bütün olasılıklara karşı edindiği paradan kendi payımı istediğimi keşfettim. Parayı istiyordum çünkü onun parasıydı ve ben oğluydum ve payımı almaya hakkım vardı; istiyordum çünkü o yırttığı kıcının özgün bir parçası olmasa da o güne kadar üstesinden geldiği ve katlandığı her şeyin simgesi gibiydi. Bana verebileceği şeydi, bana vermek istediği şey, geleneksel olarak hakkım olan şey. Neden çenemi tutup her şeyi doğal akışına bırakmamıştım?

Hak etmediğimi mi düşünüyordum? Abim ile iki oğlunu kendimden daha değerli vârisler olarak mı görmüştüm? Abim ona iki torun verdiği için babanın mirasında çocuksuz oğuldan daha büyük pay mı almalıydı? Ben oraya kendimden önce gelmiş birinin kıdemliliğine karşı hakkını savunamayan küçük kardeş miydim? Yoksa, aksine, bir abinin ayrıcalıklarını halihazırda yeterince gasp ettiğini hisseden küçük kardeş mi? Miras hakkımdan feragat etme dürtüsü nereden gelmiş ve geç de olsa bir oğulun *hakkı* olduğunu keşfettiğim beklentileri nasıl bu kadar kolay bastırabilmişti?

Fakat bu benim başıma hayatımda birkaç kez gelmişti; geleneğin davranışlarını yönlendirmesine izin vermeyi reddederek kendi yoluma gittikten sonra sarsılmaz duygularımın bazen şaşmaz ahlaki

zorunluluk algımdan daha geleneksel olduğunu keşfetmiştim.

O öğleden sonra babamı yavaşça blokun etrafında iki kez dolandırdığım yürüyüşte ne kadar istersem isteyeyim –bir pişmanlık itirafı etkileyici bir biçimde ne kadar mahcubiyet verici olursa olsun– servetinden bana ilk vasiyetinde bıraktığı payı son vasiyete tekrar eklemesini isteyemedim. Bir kere abim ortak hesapları kullanabilmek için imzasını yıllar önce vermişti ve değişikliklerden haberdardı, bu yüzden otuz ya da kırk bin dolar için ailevi bir tatsızlığa ya da vasiyetlerde son anda yapılan değişikliklerde yaygın olduğu üzere zehirli bir duygu yaymaya değmezdi. Bir de gururum vardı –kibrim, yeğlerseniz. Özetle, muhtemelen beni daha başta parayı başkalarına bırakmasını söylemeye iten nedene benzer bir nedenden ötürü verdiğim talimatı geri alamıyordum.

İnsanın hatalarından ders çıkardığını kim söylemiş? “Boş ver,” diye düşündüm. “Kendi yüksek budalalığının tadını çıkarmak için bu paraya değer neredeyse.”

Fakat paranın hakkım olan payını talep etmek için artık çok geçse –ya da bunu istemek benim için çok zorsa– onun yerine ne istediğimi biliyordum. Fakat sonra onu da isteyemediğimi keşfettim. Doğrudan değil, en azından. Sonuna kadar özgüvenli! Sonuna kadar bağımsız! Bağımsızlığı için sürekli olarak ayaklanan oğul! Benim hiçbir şey ihtiyacım yok!

“Büyükbabamın tıraş çanağından söz et bana,” dedim. “Banyon-da gördüm. Büyükbabamın berberi neredeydi? Hatırlıyor musun?”

“Tabii ki hatırlıyorum. Bank Caddesi’nde. Wallace Palace’in altında, Alman Hastanesi’nin olduğu yerde, Wallace Palace ile Bank Caddesi’nin köşesinde. Bank Caddesi’nde bir berber vardı, ben küçük bir çocukken babam beni oraya götürüp saçımı kestirir, kendi de sakal tıraşı olurdu. Çanağın üzerinde ‘S. Roth’ işlemesi vardı, bir de tarih, çanağı o berberde dururdu.”

“Senin eline nasıl geçti?”

“Benim elime nasıl mı geçti? Bu iyi bir soru. Hatırlamaya çalışayım. Benim elime geçtiğini sanmıyorum. Hayır. Geçmedi. Onu abim Ed’den aldım. Evet. Rutgers Sokağı’ndan taşındığımızda babam tıraş çanağını Hunterdon Sokağı’na götürdü ve Johns Bulvarı’ndaki berbere bıraktı. Babam öldükten sonra Ed tıraş çanağını berberden aldı. Sanıyorum babamdan bana kalan tek şey o tıraş çanağı. Üstelik bana bırakmadı. Ben aldım.”

“Onu istedim,” dedim.

“Onu çocukluğumdan beri istiyordum,” dedi gülerek.

“Sana bir şey söyleyeyim mi?” dedim. “Ben de.”

Ağzının hâlâ hareket ettirebildiği yarısıyla güldü. “Annenle seni ziyaret etmek için Roma’ya geldiğimizde beni sakal tıraşı olmam için götürdüğün berberi hatırlıyor musun?”

“Hatırlıyorum. Via Giulia’da küçücük bir berber dükkânıydı. O benim için o yılın en iyi dönemiydi muhtemelen,” dedim, üç bin iki yüz dolarlık Guggenheim bursumla İtalya’da Via di Sant’Eligio ile Via Giulia’nın köşesindeki küçük apartman dairesinde mutsuz karımla yaşarken patlak veren evlilik kavgalarını anımsayarak “Yazmayı bitirdikten sonra öğleden sonra oraya gidip sakal tıraşı olurdum. En büyük lüksüm buydu. Berberin adı Guglielmo idi. Sürekli Caryl Chessman’dan konuşmak isterdi. İngilizcesiyle övünürdü. Her içeri girdiğimde, ‘Doğum günün kutlu olsun, Maestro, Dört Temmuz,’ derdi. Sıcak havlular, büyük tıraş fırçası, ustura, üstüne üstlük cadı fındığıyla sersemleyinceye kadar tokatlanırdın, hepsi on beş sent karşılığında, yıl 1960. O zaman sen benim şimdiki yaşımdan iki yaş daha büyüktün.”

“Ben sakal tıraşı olmaya Bill Eisenstadt ile birlikte giderdim, toprağı bol olsun. Bill’i hatırlıyor musun?”

“Tabii ki. Bill ve Liel ve oğulları Howie.”

“Clinton Meydanı’nda bir berbere giderdik, lisenin köşesini geçtikten hemen sonra. Bir çeyrek öderdik. Newark’ta bir çeyreğe sakal tıraşı olabileceğin yeri bulmak tam Bill’in yapabileceği türde bir şeydi.”

Bill Eisenstadt’tan Abe Bloch, Max Feld, Sam Kaye ve J.M. Cohen’i anımsamaya geçti, ilk çocukluğumun totemik erkek figürleri, onunla Metropolitan’da çalışan sigortacılar, cuma akşamları mutfak masamızda bezik oynayan adamlar, arkadaşlar, karıları ve çocuklarıyla birlikte... ve Anma Günü’nde South Mountain kampında piknik– Newark’ın cahil kalmış siyahi mahallelerindeki alacakları toplamak için birlikte dolaştığı piyadeler. Eve karanlık bastıktan sonra üstlerine başlarına kızartma yağı kokusu sinmiş olarak dönerlerdi. “Sigortalı öldükten sonra yirmi, hatta otuz yıl prim ödemeye devam eden siyahi aileler vardı,” dedi bana. “Haftada üç sent. Topladığımız para buydu.” “Sigortalı öldükten sonra prim ödemeye neden devam ediyorlardı?” “Hiçbir zaman acenteye bir şey demiyorlardı.

Biri ölüyordu ve bunu söylemiyorlardı. Sigortacı geldiğinde parayı ödüyorlardı.” “Şaşırtıcı,” dedim, gerçi ondan Newark’ın en yoksul mahallelerinde birkaç sent toplama uğruna geçirdiği ürkütücü gecelere dair pek çok hikâye dinlemişliğim vardı; Bill, Abe, Sam ve J.M Cohen ile Metropolitan Sigorta Şirketi’nde geçirdiği otuz yıl zarfında birikmiş hikâyeler ve Bill, Abe, Sam ve J.M Cohen çoktan gitmişlerdi, bana birkaç kez hatırlattığı gibi.

Hayatta olan birkaç arkadaşına dair haberler de pek iç açıcı değildi. “Louie Chesler hastanede, kan işiyor. İda Singer neredeyse kör. Milton Singer yürüyemiyor, tekerlekli iskemlede. Turro –Dick Turro’yu hatırlıyor musun?–kanser, zavallı. Bill Weber aradığımda benim kim olduğumu bile bilmiyor. ‘Herman mı? Hangi Herman? Herman adında birini tanımıyorum ben.’ Şimdi Frankie ile yaşıyor, fakat Frankie yakında onu bir huzur evine yerleştirmek zorunda kalacaklarını söylüyor.”

Bu şekilde düşüncelerini tümörden biraz da olsa uzaklaştırıyor-du, ölülerden ve ölmekte olanlardan ve öldüklerinde kurtulacak olan arkadaşlarından konuşarak.

Ertesi gün babamı Newark’ın Springfield Bulvarı’nda bulunan Üniversite Hastanesi’ne götürmek üzere Elizabeth’e sürdüm. Orada beyin cerrahı Doktor Meyerson ile ameliyata dair konuşacaktı. Meyerson’ın muayenesine gitmenin en kestirme yolunu sorduğumda Lil ile babam hemen tartışmaya başladılar. Sonunda Lil’in babamla Meyerson’ı ilk kez görmeye gittikleri Milburn’daki muayenehanesini kast ettiğimi sandığı, oysa babamın Meyerson’ın üniversitedeki muayenehanesini tarif ettiği anlaşıldı. Lil ikinci randevunun oradan alındığını bilmiyordu. Karışıklık çözüldükten sonra babam tartışmayı bir süre kısık ateşte kaynatmaya devam etti.

Elizabeth Bulvarı’ndan Bergen Caddesi’ne sapıp siyahi Newark’ın en sefil sokaklarında sürmeye başlayınca kadar da konuyu kapatmadı. Çocukluğumda çoğunluğu Yahudilerin oluşturduğu orta sınıfın alışveriş ettiği işlek caddenin tamamı yanmış, yıkılmış ya da tahta kaplanmıştı. Ortalıkta işsiz siyahi erkeklerden başka kimse yoktu –sokak köşelerinde toplanmış yapacak işleri yokmuş gibi görünen siyahi adamlar en azından. Konsültasyon için beyin cerrahına gitmekte olan üç kişinin kasvetini dağıtmaya uygun bir sahne değildi, fakat yine de babam hastaneye varıncaya kadar onu bek-

leyen görüşmeyi unuttu ve kendi dağınık tarzında Birinci Dünya Savaşı'ndan önce küçük bir çocukken, Yahudi göçmen ailelerinin geçimlerini sağlayıp serpilme için sokaklarda ellerinden geleni yaptıkları günlerde kimin nerede oturduğunu ve nerede çalıştığını anımsamaya koyuldu.

“Şurada Bay Tibor otururdu. Macar asıllıydı yanılmıyorsam. Bana doğum günüm için bir takım elbise dikti, ama pantolonun boyunu kısa yaptı. Mezuniyet balosuna gidemedim.”

“Pantolonun boyu kısa olduğu için mi?” diye sordum.

“Diktiği takım giyilecek gibi değildi. Al Schorr'un ailesi şurada otururdu. Tanrım, bina hâlâ yerinde. Al'ı hatırlıyor musun?”

“Elbette. Al'ı ve sesini nasıl unutabilirim?”

“Evet, hep aynı çatlak sesle konuşurdu. Derinden ve hırıltılı. Çocukken de öyle konuşurdu. Al sınıftan atılmıştı. Bu yüzden benim sınıfıma geldi ve onu haznedarlığa atadım, sınıf haznedarlığına. Ben sınıf başkanıydim. Mezuniyet gününde biraz para arttı, biz de harcamak için kent merkezine gittik.”

“Anlıyorum,” dedim, “ ‘para arttı.’ Soyguncular da yüzlerinde maske ve otomatik silahlarla bankaya daldıklarında veznedara böyle derler. ‘Affedersiniz, hiç para arttı mı acaba?’ ”

Sözlerim kederini biraz azaltır gibi oldu, bir milivat kadar. “Neyse,” dedi, “Çok iyi biriydi, Al. Silahla yapmadı. Kahkahayla yaptı. Her şeyi kahkahayla yapardı. Kovuluncaya kadar benim için çalıştı. Onu sigorta işine soktum. Çalıştığı bütün işleri ona ben buldum. Fakat para çalışıyordu ve bana, ‘Hey, Herman, polis peşimde,’ dedi, ‘Öyleyse şu beş doları al, New York'taki saunalar-dan birine git,’ dedim. Beş doları aldı ve New York'a gitti. Sonra döndü ve şirkete çaldığı parayı geri ödedi ve ona Louie Chesler'de iş buldum. Satış işi. Ona Louie'den çalarsa onu vuracağımı söyledim. Newark'ta Shuber'da çalıştı. Shuber Sineması'nda. İnsanların ortadan ikiye yırtıp attıkları biletleri yerden toplayıp yapıştırır, kutuya koyup parayı çalardı. Annesi, bilmiyorum, iki ya da üç bin dolar ödemek zorunda kaldı. Öğretmeni onu sınıftan atmıştı, o vesileyle arkadaş olduk. Al sekizinci sınıftayken sınıfa girdiği ilk gün etrafına baktı –*pishka* nedir biliyor musun?” diye sordu aniden, hikâyeye ara vererek.

“Tabii ki biliyorum. Bağış kutusu. Nerede büyüdüm sanıyorsun, Montana'da mı?”

“Neyse, Al sınıfta etrafına baktı ve öğretmenine, o çatlak sesiyle, ‘Bu odayı boyarlarsa *pishka*’ya on sent atacağım,’ dedi. Ve kadın *pishka*’nın ne anlama geldiğini bilmiyordu ve onu sınıftan attı. O zaman benim sınıfıma geldi ve onu şöyle bir tarttım ve haznedar yaptım. Ben sınıf başkanıyım. On Üçüncü Bulvar Okulu. Tanrım, işte, okulum.”

David Krohn’un beni Jersey’nin en iyi beyin cerrahı olarak bilindiğine ikna ettiği Meyerson kırklı yıllarının başında, sade görünüm-lü, tombulca, kibar ve sıcakkanlı bir adamdı. Masasının arkasına yerleştikten sonra oturduğum koltuğa doğru bakıp bana sorularımı yöneltmemi söyledi. Doktorun “Bayan Roth” diye hitap ettiği Lil ile Meyerson’ın bana ameliyat öncesi konsültasyonlarda genellikle bulunduğu söylenen baş hemşiresinin arasındaki koltukta oturan ve feci kederli görünen babamı işaret ettim. “Soruları babam yö-neltecek,” dedim. “Hadi, Baba. Doktor Meyerson’a bilmek istediğin her şeyi sor.”

Son birkaç günde bana ameliyata dair sorduğu ve not alıp ya-nında getirmesini söylediğim bütün soruları büyük emek vererek kurşun kalemle yazmıştı, kendiliğinden yayılan hödük el yazısıyla; adların çoğunu büyük harfle yazmış, fakat birkaç sözcük dışında hiç imla hatası yapmamıştı. Listeyi bana evden çıkmadan önce gösterdiğinde içimden, “Bu listeyi istiyorum,” diye geçirmiştim. Liste ve tıraş çanağı tamamı.

Babam cebinden katlanmış çizgili dosya kâğıdını çıkardı ve kucağına koyup açtı. “Bir,” dedi. “Nasıl bir işlem uygulanacak?” Meyerson’a baktı. “Cehaletimi bağışlayın, Doktor bey.”

Meyerson arkasına uzandı ve bir ucuna rasgele tıbbi metinlerin fırlatıldığı raftan beyin ve kafatasının boyanmış küçük plastik bir modelini aldı. Modeli elinde çevirip kurşun kalemle işaret ederek tümörün bulunduğu ve beyni baskıladığı yeri gösterdi. Tümörü almak için kafatasının arkasından girecekti, orayı gösterdi. “Beyni şuradan biraz kaldırıp altında büyümekte olan kitleyi alacağız.”

Babamın beynini “kaldıracağı” düşüncesi beni sarstı. Felaketi davet etmeden böyle bir şey yapılabileceğini bilmiyordum. Bildiğim kadarıyla yapılamazdı.

“Oraya girmek için ne kullanıyorsunuz?” diye sordu babam. “General Electric mi yoksa Black and Decker mi?”

O kadar yaşlı ve hüsrana uğramış görünüyordu ki sergilediği istihza ve cesaret beni hayrete düşürdü.

Doktorun yanıtı kendi sessiz nesnelliğini ortaya koydu. “Kullandığımız aletler özel şirketler tarafından üretilir.”

Babam hazırladığı ikinci soruya geçti. “İki. Tümör tekrar büyümüş mü?”

“Nihayetinde büyüyebilir,” dedi Meyerson. Hafiften müstehzi olma sırası bu kez ondaydı. “Belki on ya da on beş yıl sonra ameliyatı yineleriz.”

Babam yanıtı başını tek kez ve yavaşça sallayarak karşılık verdi. “Üç,” dedi, tekrar listeye dönerek. “Ne kadar acı çekeceğim?”

“Fazla acı hissetmeyeceksiniz,” dedi Meyerson. “Ameliyattan sonraki dönemde zorlanacaksınız. Yüksek ateşiniz çıkacak. Kendinizi çok güçsüz hissedeceksiniz.”

Meyerson’ın hemşiresi, sıradan sokak kıyafeti giymiş narin, enerjik, cana yakınlıkta doktordan aşağı kalmayan orta yaşlı bir kadın, elini anlayışla babamın elinin üstüne koyup, “Sizi beş-altı günde oturur konuma getirmek için elimizden geleni yapacağımızdan emin olabilirsiniz,” dedi.

Babam yanıt olarak, “Tanrım,” diye homurdandı. Beş-altı gün doğrulamadan yatma fikri durumu kavramasına yetmişti, o ana kadar kavramadıysa şayet. Fakat bunu açıkça dillendirmede ve dördüncü soruya geçti. “Ameliyat ne kadar sürecek?”

“Sekiz ile on saat arası,” dedi Meyerson.

Babam bunu gözünü kırpmadan sindirmeyi başardı, ki benim yaptığımdan çok daha iyiydi. Sekiz ile on saat arası, ardından beş-altı gün, sonra ondan geriye ne kalacaktı? Yoksulluk içinde geçen çocukluğundan ve sınırlı eğitiminden sonra, ayakkabı dükkânı ve donmuş gıda ticaretindeki başarısızlıktan sonra, Metropolitan’ın Yahudi kotasına rağmen yönetici konumuna geçmek için verdiği savaştan sonra, pek çok sevdiğinin erken ölümünden sonra –1920’li ve 30’lu yıllarda kardeşleri Morris, Charlie ve Milton, 1940’lı yıllarda da genç yeğenleri Jeanette ve David ve sevgili görümcesi Ethel– burukluk ya da kalp kırıklığı ya da umutsuzluk hissetmeden göğüs gerdiği onca şeyden sonra, sekiz ile on saat arası sürecek bir ameliyat insafsızlık değil miydi? Bir sınır yok muydu?

Yanıt evetti, kesinlikle evet, bin kez evet –insafsızlıktı. “Bir sınır yok mu?” sorusunun yanıtı ise hayırdı.

“Ameliyat süresinin büyük bir bölümü,” diye izah etti cerrah, “kafatasından girmeye harcanıyor. Sonrası ne tür bir tümörle karşılaşacağımıza bağlı. O bölgedeki tümörler yüzde doksan sekiz oranında temizdir. Genellikle fazla kanama olmaz. Olursa –tümörün türünden ötürü– işleri biraz yavaşlatabilir.”

Devam etti, ömründe hayranlık duymadığım kadar hayranlık duyduğum metin babam. “Beş. Ondan sonra yürümeyi tekrar mı öğrenmem gerekecek?”

“Evet,” dedi Meyerson. Tam durumu kavradığımı sanırken bu işin korkunçluğunu kavramaktan henüz çok uzak olduğumu kavradım. “Evet,” dedi Meyerson, “gerekecek muhtemelen.”

Dosya kâğıdına yazılmış beş soru daha vardı fakat duydukları babama bile yetmişti. Listeyi cebine koyup dosdoğru Meyerson’a baktı ve, “Ciddi bir sorunla karşı karşıyayım,” dedi.

“Öyle,” dedi Meyerson.

Newark kalıntılarının arasından bu kez sessizce geçtik. Babamın soracak başka sorusu yoktu, çocukluk anıları tükenmişti, Lil’in kusurlarını eleştirmeye bile mecali yoktu –Meyerson’ın muayenehanesinden çıkarken aramızda geçen ve üzerinde uzun uzun düşünmemiz gereken konuşma vardı sadece. Meyerson bir başka cerrahıtan ikinci bir görüş almamız gerektiğinde bizimle hem fikiirdi, fakat ikinci cerrahın da onun ameliyat önerisini onaylaması ve bizim ameliyata karar vermemiz durumunda ameliyatın zaman kaybetmeden yapılması gerektiğini, bu yüzden takviminde açık görünen ilk tarihi seçmemizi önerdi. O tarih yedi yıl önce kaybettiğimiz annemin ölüm yıldönümüne denk geldi.

Eve vardığımızda Lil ögle yemeği için Campell çorba pişirmek üzere mutfağa girdi. Babam tabakları alıp sofrayı kurmak için Lil’in ardından mutfağa gitti, bense salonda oturup Meyerson’ın babamın beynini hasara yol açmadan nasıl kaldıracağını tahayyül etmeye çalıştım. “Bir yolu olmalı,” diye düşündüm.

Lil’in evyenin yanındaki duvara monte edilmiş konserve açacağı-nı kullanmaya çalıştığı anlaşılıyordu, çünkü babamın ona, “Kutuyu altından tut. Altından tutmuyorsun,” dediğini duydum.

“Konserve açmayı biliyorum,” dedi Lil.

“Ama doğru tutmuyorsun.”

“Herman, üstüme gelme. *Doğru* tutuyorum.”

“Senden bir şey istediğimde neden dediğimi yapmıyorsun? Yanlış tutuyorsun. Altından tut.”

Ve salondan, “Bir felaketin eşliğindesin budala –bırak konserve kutusunu bildiği gibi açsın!” diye bağırmmamak için kendimi zor tuttum, fakat bir yandan da kendime, “Elbette,” diyordum, “konserve kutusu nasıl açılır. Düşünecek başka ne var? Daha önemli ne olabilir? Onu seksen altı yıl hayatta bu tutmuştu ve biraz daha yaşayacaksa hayatta tutmaya bu devam edecekti. Altından tut, Lil –o ne dediğini biliyor.”

Tabii ki çorbayı ısıtış biçimini de eleştirdi. Masaya üç tabak koyduktan sonra mutfığa döndü ve tencerenin başındaki Lil’in yanında durdu. Lil çorbanın henüz yeterince ısınmadığında ısrar ediyor, o ise ısınmış olduğunu iddia ediyordu –bir sebze çorbası ısıtmak bütün gün sürmezdi. Bu konuşma dört kez tekrarlandı, babam sabrını –doğru sözcük buysa– tüketip tencereyi ocağın üstünden alıncaya kadar. Tencereyi masaya getirip kâselere çorba koydu ve yarısını tabak altlıklarına ve masaya döktü. Gözleri iyi görmediği için ortalığı ne kadar batırdığını fark etmedi muhtemelen.

Çorba soğuktu. Bunu kimse dillendirmedi. Babam muhtemelen fark etmedi bile.

Sessizce yenen yemeğin ortasına doğru babam, duygusuzca, “bu son etap,” dedi, ama çorbayı kâsesi boşalıncaya kadar yamuk ağzına kaşıklamaya devam etti, gömleği çorbayla resim yapmış gibi duruyordu.

Ben New York’a dönmek üzere evden çıkmak üzereyken babam yatak odasına gitti ve benim için küçük bir paketle döndü. İçindekileri barındırması için çılgınca burulmuş ve birbirine DNA sarmalını çağrıştırır bir biçimde seloteyle bantlanmış iki kahverengi kesekâğıdı. Onun el işçiliğini tanıdığım gibi el yazısını da tanıdım –kesekâğıdının üzerine keçeli kalem ve eğri büğrü matbaa harfleriyle, “Babadan Oğula,” yazmıştı.

“Al,” dedi, “Bunu eve götür.”

Aşağı inip arabaya bindiğimde paketi parçaladım, içinden büyükbabamın tıraş çanağı çıktı.

Yeniden Yaşamaya Başlamam Gerek

O öğleden sonranın geç bir saatinde otelden Londra'da bulunan Claire'i ve Chicago'da bulunan abimi arayıp cerrahin muayenehanesinde geçenleri anlattım, ameliyatın muhtemel tarihini verdim ve ikinci bir görüş almayı düşündüğümüzü söyledim. Fakat o akşam, tek başıma yiyemeyeceğim bir tabak spagetti yemeye çıktıktan ve Mets'in maçını beyzbol aslında kavrayamadığım bir oyunmuş gibi izledikten sonra, biriyle konuşup teselli bulmadan tek başıma yatmaya korktuğumu idrak ettim, bu kişi telefon hattının öbür ucunda olsa bile.

O saatte uyanık olduğunu tahmin ettiğim arkadaşım Joanna Clark'ı aradım; Joanna bir Amerikalı ile evlendikten sonra yaşamak için Princeton'a gelmiş, alkole yenik düşmüş, sonra toparlanmış bir Polonyalıydı. Bütün arkadaşlarımla arasında muhtemelen en ıstıraplı hayatı o yaşamıştı. Aynı zamanda ikimize dair gülünç olabilirdi. "Seni dumanlarla kirletiyorum, seni bulanık hikâyelere boğuyorum, bozuk İngilizcemle aptal espriler yapıyorum, oysa senin bütün istediğin biraz Doğu Avrupa muhabbeti. Hiçbir şey karşılıksız değildir. Bazı Polonyalılar delilik yoluyla akrabadır, ben de onlardan biriyim –zararsız olduğumu düşünüyorum." Savaşın başında, 1939 yılının eylül ayında, babası Alman topçu ateşinde ölmüştü. "Babamı hiç hatırlamıyorum," demişti bana, akşam yemeği için mola verdiğim Princeton'da. New York'tan Pennsylvania Üniversitesi'nde ders verdiğim Philadelphia'ya mutat yolculuğumu yapıyordum. O yıllarda Joanna beni Junction tren istasyonundan arabasıyla almaya genellikle çakır keyif gelir ve arabayı sürerken durmaksızın Gombrowicz, Witkiewics, Schulz ya da Konwicki'den konuşurdu. Endişe uyandıracak kadar mitoman, dâhice eksantrik, olağanüstü bilgilendirici ve bana göre, hayli çekici bir kadındı. Fakat Princeton'a doğru yol alırken babasından söz ettiğinde sesi soğuk ve ayıktı. "Siperde vuruldu. Varşova'yı savunurken. Hatta

Yahudi teğmeni tarafından taşındı. Siperdeydi ve çıkamadı. Hemen ölmedi. Hastanede öldü.” “Kaç yaşındaydı?” “Çok gençti. Otuz yedi yaşında.” “Onu hiç hatırlamıyorsun demek.” “Bebektim. Hayır, hiç hatırlamıyorum. Bana söylenenler dışında.”

Joanna’nın numarasını bulup onu tam eskiden onun beni saplantılı aramalarıyla kaygılandığı saatte aradım; insanları aramaya başlamak için telefon defterini kendinden sakladığı, alkol ile birlikte gelen o çılgın *telefonitis* hastalığına yenik düşüp numarasını hatırlayabildiği herkesi aradığı günler. Tek istediğim onun kulağıydı –babasız, cesur, yenilenmiş bir Joanna’nın beni dinlemesi bana, gecenin on bir buçuğunda, babamı, seksen altı yaşında, on saatlik bir ameliyata girmeye, yatakta beş gün hiç hareket etmeden yatmaya, üç-dört ay sürecek bir nekahet dönemine, üstelik bütün bunların bir işe yarayıp yaramayacağından emin olmadan sürükleyecek olmakla yüzleşmek için ihtiyaç duyduğum şey her ne idiye onu sağlayabilirdi.

Seksen altı. Seksen altı kafamın içinde cenaze çanı gibi çalıp duruyordu. Sanıyorum Joanna’yı arayarak sonsuza dek bir babayla yaşanamayacağını benim bile bildiğimi kabulleniyordum.

Aradığımda uyanıktı, “güvercin”lerinden birinden telefon bekliyordu –ilgilendiği tövbe-kâr bağımlılardan böyle söz ederdi. Toplantılarına sıklıkla katıldığı yerel rehabilitasyon programında madde bağımlılığından kurtulmaya çalışan beş-altı kıza koruyucu annelik yapıyordu. Telefonunu beklediği kız bir gece önce onu terk edeceğini söylediğinde tek yumrukla burnunu kanatan haylaz erkek arkadaşını terk etmek üzereydi.

“Ben de nahoş bir zamandan geçiyorum. Ben de güvercinlerinden biri sayılırım.”

“Ne oldu, Philip?”

“Babam hasta.”

“Ah, çok üzıldüm.”

“Çok zor bir durumla karşı karşıya. Beyninde büyük bir tümör var. Doktor beş ile on yıl arasında bir zamandır büyümekte olduğunu ve bir süre sonra umutsuz hale geleceğini söylüyor. Tümörü almaya çalışacaklar. Çok zor bir ameliyat.”

“Kendisi ameliyat olmak istiyor mu?”

“İstiyor mu? Hayır. Fakat tümörün büyümesine izin verip sonuçlarına katlanmaktan başka alternatif yok ve bu grotesk olabilir.

Sorun şu ki, seksen altı yaşında bir adam, ameliyattan sağ çıksa bile –doktor dört hastadan üçünün sağ çıktığını söylüyor– nekahet dönemi kbustan farksız olacak. Bir daha eskisi gibi olmayacak, belki eskisine yakın olabilir.”

“Beyninde o şeyle olduğundan çok daha yakın,” dedi Joanna.

“Beyninde o şeyle hiçbir şansı yok. Çok zor bir seçim, fakat başka seçenek yok.”

“Hayatın sonu hep böyledir.”

“Babam olağanüstü. Sıra dışı bir olağanstlkten söz etmiyorum, kendi sıradan ve inatçı tarzında olağanüstü. Gücüne şaşıyorum. Fakat durumu bu kadar zor kılan da gücünü kamçılayan şey; yapmak istediği son şey lmek.”

“İnsanda oturup ağlama isteği uyandırıyor,” dedi Joanna.

“Ben sürekli ağlamıyorum –genellikle hiçbir şey yapmadan otelde oturuyorum. Sonra kendime, ‘O oradayken neden ben burada oturuyorum?’ diye soruyor ve Elizabeth’e sürüp onu yürüyüşe çıkartıyorum. Yarın gerçekten yalnız kalacağı ilk gün olacak. Fakat kendimde oraya tekrar gidecek gücü bulamıyorum. Bir gün dinlenmeye ihtiyacım var.”

“O da arada sırada yalnız kalmaya ihtiyaç duyuyordur,” dedi Joanna.

“İşte böyle,” dedim. “Herkesin çaresizliği zordur, bir çocuğun, bir arkadaşın, fakat bir zamanlar o kadar zinde olan yaşlı bir insanın çaresizliği...”

“zellikle bir babanın.”

“Evet. O kadar uzun ve” –dilime gelen sıfat, sağduyusuna her zaman hayranlık duymakla birlikte, onun çabalarıyla bağdaştırmayı asla aklımdan geirmeyeceğim sıfatlardan biriydi– “seçkin bir savaş verdi ki.” Sözcüğün mutlak yeterliliği beni gafil avladı.

“İyi olan şu ki,” dedi Joanna, “böyle bir seçimi var, bu seçim bile onun için bir umut.”

“Ne var ki seçim gerçek değil. Alternatifi kabul edilemez. Alternatif seçim kendini pencereden aşağı atmak.”

“Ve sen onun bu yanına, kendini pencereden atmanın onun için bir seçim olmamasına hayranlık duyuyorsun.”

“Hayranlık duyuyor ve kıskanıyorum. Geçen yıl dibe vurduğumda kendimi pencereden atmayı düşünmeden geçirdiğim tek günüm olmadı.”

“Hatırlıyorum. Benim de bunun çözüm olacağını düşündüğüm zamanlar oldu.”

“Onun için değil ama. Fantezi olarak bile aklından geçirmez. Bugün oradaydım, onu doktora götürmeye gittim. Newark’ın en yoksul mahallesinden geçmek zorunda kaldık. Her sokağın köşesini biliyor. Binaların yıkıldığı yerlerde eskiden orada duran binayı hatırlıyor. Hiçbir şeyi unutmamalıydın –armasında bu yazıyor. Hayatta olmak, onun için, hafızadan yapılmış olmak demek –bir insan hafızadan yapılmamışsa hiçbir şeyden yapılmamıştır. ‘Şu basamakları görüyor musun, 1917’de Al Borak ile o basamaklarda oturuyordum –Al Borak’ı hatırlıyor musun? Mobilya mağazası vardı –Amerika’nın savaşa girdiği gün ben orada Al ile oturuyordum. Bahardı, nisan ya da mayıs, unuttum. Büyük teyzenin şekerçi dükkânı şuradaydı. Kardeşim Morris ilk ayakkabıcı dükkânını şurada açmıştı. Tanrım, orada mı hâlâ?’ ve bu şekilde devam etti. Öğretmenin gözdesi olduğu okulunun önünden geçtik, On Üçüncü Bulvar Okulu. Öğretmenim beni çok se verdi. Bir gün bana, Herman, dedi–’ Kent boyunca böyle devam etti.”

“Hayat işte,” dedi Joanna.

“Öyle. Hastaneye vardığımızda, ‘Bu hastaneyi inşa etmeleri Newark halkı için ne kadar hayırlı oldu,’ dedi. Tümörünü düşünmüyor, Newark kentini düşünüyor. Newark’ın ozanı o. Şu gerçekten renkli Newark meselesi benim hikâyem değil –onun hikâyesi.”

“O iyi bir yurttaş.”

“Onu arabayla bir yerden bir yere götürüyorum, onunla oturuyorum, onunla yemek yiyorum ve hayatı boyunca onun ve bütün bir Yahudi kuşağının yaptığı en büyük ve görünmez işin kendilerini Amerikalı kılmak olduğunu düşünüyorum. En iyi yurttaşlar. Avrupa bitti onun için.”

“Tam olarak değil. Avrupa’dan umudunu tamamen yitirmiş değil,” dedi. “İçindeki Avrupa onun hayatta kalışıydı. Bunlar umutlarını hiçbir zaman yitirmeyen insanlar. Fakat onlar Avrupa’dan daha iyiydiler aynı zamanda. İçlerinde minnet ve idealizm vardı. O temel dürüstlük vardı.”

İşte, bu yüzden aramıştım Joanna’yı –babamla paylaştığı ve ikisinde de hayranlık duyduğum şey yüzünden; hayatta kalış, hayata tutunuş, sonuna kadar.

“İki yıl önce soyulduğunda ne yaptığını anlattım mı sana? Kendini öldürtebilirdi.”

“Hayır, anlat.”

“On dört yaşlarında siyahi bir çocuk gittiği sinagogun yakınındaki bir ara sokakta elinde silahla yanına yaklaşmış. Öğle vakti. Babam sinagogun yazıhanesinde gönüllü olarak yazışmalara yardım ettikten sonra sinagogdan çıkmış eve dönüyormuş. Oturduğu mahallede siyahi çocuklar yaşlı Yahudileri güpegündüz gözlerine kestiriyor. Newark’tan bisikletle geldiklerini söyledi, paralarını alıp güldükten sonra evlerine gidiyorlarmış. ‘Çalıların arasına gir,’ demiş çocuk babama. ‘Çalıların arasına filan girmeyeceğim,’ demiş babam. ‘İstediyini alabilirsin, bunun için silaha gerek yok. Silahını indirebilirsin.’ Çocuk silahı indirmiş, babam da ona cüzdanını vermiş. ‘İçindeki bütün parayı al,’ demiş, ‘ama işine yaramayacaksa cüzdanı iade edersen sevinirim.’ Çocuk parayı alıp cüzdanı iade etmiş ve koşmaya başlamış. Babam ne yapmış tahmin et? Karşı kaldırımdan ‘ne kadar aldın?’ diye seslenmiş. Çocuk itaatkâr çıkmış, babam için parayı saymış. ‘Yirmi üç dolar,’ demiş. Babam da, ‘İyi,’ demiş, ‘saçma sapan şeylere çarçur etme.”

Joanna güldü. “Babanın bir suçu yok,” dedi. “Tabii ki ona oğluna davrandığı gibi davranacak. Bialystok’taki Yahudi’nin New England köle ticaretinden sorumlu olmadığını biliyor.”

“O var –ama fazlası da var. Güçsüzlüğü alışıl gelmiş haliyle yaşıyor.”

“Evet, ne olduğunu bilmiyor,” dedi. “Ona boyun eğmeyi reddediyor. Muazzam bir hassasiyet ve cesaret gerektirir.”

“Evet, hayatta kalmanın gerektirdiği bazı şeyler hoş değil. İnsanların farklı olabileceklerini hiçbir zaman kabul etmedi. Hayatım boyunca ona insanların birbirlerinden farklı olduklarını izah etmeye çalıştım. Annem bunu onun kavramadığı bir şekilde kavramıştı. Kavrayamadığı daha doğrusu. Onun için hep bunu dilerdim, içinde annemin hoşgörüsünden ve sabrından bir nebze taşımasını, insanların farklı olabileceklerini ve bu farkın meşru olduğunu kabullenmesini. Fakat kavrayamıyordu. Herkes aynı şekilde çalışmalıydı, aynı yolda gitmeliydi, görevine bağlı olmalıydı ve farklı davranan herkes *meshugge* idi–deli.”

“*Meshugge*’nin ne olduğunu biliyorum, Philip, Polonyalı olsam da.”

“Bu şekilde düşünen tek insan o değil tabii ki. Fakat onun neyin iyi ve neyin doğru olduğuna dair kendine özgü ve inatçı Yahudi

bir tarzı var ve bu, çocukluğumda beni gerçekten delirtirdi. Herkes aynı şekilde yapmalıydı. Onun yaptığı şekilde.”

“Sen de hayli insafsız olabiliyorsun, biliyorsun. Senin de içinde var, ondan gelen bir tür insafsızlık. Sen de haklı olduğunu düşünüldüğünde o kadar anlayışlı olmuyorsun.”

“Claire de öyle diyor.”

“Onu bağışladın. Onu insafsızlığından ve anlayışsızlığından ötürü bağışladın, herkesin birbirinin aynı olmasını istemesini bağışladın. Bütün çocuklar bir bedel öder ve bu bağışlama ödediğin bedel için bağışlanmayı da içerir. Onun hakkında çok barışık bir biçimde konuşuyorsun.”

“Öyledir umarım. Annem öldükten sonra onunla çok yakınlaştık. Öbür türlü olsaydı daha kolay olurdu.”

“Olmazdı. Annenin ya da babanın ölümü her zaman korkunçtur. Annem öldüğünde kendimi öyle hissedeceğimi hiç düşünmemiştim. Hayatın neredeyse yarısı, belki de fazlası gider. Kendini yoksullaşmış hissedersin; beni onca yıldır tanıyan biri...”

“Bugün beyin cerrahının muayenehanesinde onunla oturdum, New Jersey’nin en iyi beyin cerrahı olduğu söyleniyor, kırk yaşlarında çok kibar bir çocuk, biraz tombulca, iyi dereceyle mezun olmuş, atletizmde pek başarılı olamamış –görünümüne bakarak Şükran Günü hindimi kesmesine bile güvenmem.” Joanna’ya doktorun benden sorularımı yöneltmemi istediğinde ona soruların babamda olduğunu söylediğimi ve babamın orada oturup soruları okuduğunu ve doktorun babama beynin plastikten yapılma bir modelinin üzerinde yapacağı çılgınca şeyi gösterdiğini anlattım. “Kafatasını kesip açacak, beynini kaldıracak ve kafatasının içini lazerle kazıyacak, ışınla –ve içimden, ‘İnsanların güçsüzlüklerinin nereden kaynaklandığını biliyorum,’ diye geçirdim, ‘bunu hepimiz biliyoruz, fakat gücün kaynağı ne? İki kişinin böyle bir durumda yüz yüze gelmesinin ardındaki güç nereden geliyor?’ ”

“Özsaygıdan,” dedi. “Kendilerine saygı duyuyorlar.”

“Öyle mi? Bilmiyorum. Bunun çok temel bir şey olduğundan eminim, fakat bu gece beni afallattı. Gerçeküstü sanata gerek yok, biliyorsun. Bu benim için gerçeküstü. O iki adamın karşı karşıya oturması, yüzleştikleri şeyle yüzleşmeleri.”

“Peki Claire nerede?” diye sordu Joanna.

“Londra’da. Evde. Aradığımda morali bozuluyor. Destek olmak

için gelmek istediğini söyledi ama ona orada kalıp işlerini tamamlamasını söyledim. Yalnız olmam, üzüntümün içinde tek başıma boğulmam daha iyi, onu da dibe çekmektense. Jersey'den eve geri sürüp karşısına oturacağım ve ona bakacağım –tek başıma oturup tek başıma bakmayı yeğlerim. Yapılması gereken şeye odaklanmak daha iyi. Bütün bu odaklanma da o kadar harikulade sayılmaz. Okuyamıyorum, Tanrı biliyor, yazamıyorum –aptal bir beyzbol maçını bile izleyemiyorum. Kesinlikle düşünemiyorum. Hiçbir şey yapamıyorum.”

“Yapmak zorunda değilsin. Bu da sana babandan gelen bir şey,” dedi, gülerек. “Sürekli çalışmak zorunda değilsin.”

“Onsuz çok tuhaf ve yalnız olacak. Bunu anlayan var mı?”

“Her şeyi anlayan gerekmiyor.”

“Hiçbir şey anlamıyorum.”

Daha sonra bu sözcükleri tekrarlayarak duş yaptım. Yatağın kenarına oturup bu sözcükleri tekrarlayarak tırnaklarımı kestim–günlerden beri ilk kez onun dışında bir şeye odaklanabiliyordum. Çok basit üç sözcük, fakat o gece, Joanna beni sonuna kadar dinlemeyi lütfettikten sonra, ağızımdan çıkan o üç sözcük bana dünyanın bütün bilgeliğini içeriyor gibi geldi. Hiçbir şey anlamıyordum. O öğleden sonra bir elimde dedemin tıraş çanağıyla Manhattan'dan geri sürerken hiçbir şey benim için ne kadar az bildiğimden daha açık olamazdı. Babamla aramızdaki bağın çapraşık ve derin olduğunu bilmediğimden değil –bilmediğim derinin ne kadar derin olabileceği idi.

Sabahın dördüne kadar deliksiz uyudum, sonra ışığı yaktım, yataktan kalktım ve bir kez daha beyninin fotoğraflarına baktım, ondan da bir şey anlamadan.

Hamlet Yorick'in emarına bakmış olsaydı nutku tutulabilirdi.

Birkaç gün sonra ikinci görüşü aldık, babam bunu ilkinе yeğledi Vallo Benjamin, Manhattan'daki NYU Hastanesi'nin beyin cerrahı, kendisini bana “dünya çapında” diye tarif eden David Krohn'un ricası üzerine bizi arada görmeyi kabul etti. Benjamin ben yaşlarda, otoriter, iyi giyimli, siyah gözlü bir yabancıydı, andırdığı Picasso'nun açık sözlü tarzında güçlü ve yakışıklı bir adam. Babamın anlattığı hastalık geçmişini dinledi, başının ağrıyıp ağrımadığını ya da mide-sinin bulanıp bulanmadığını sordu, sonra yüzünün felçli yanındaki

his kaybının derecesini saptamak için iğnenin ucuyla iki yanağına da dokundu. Babam bütün soruları yanıtlarken Benjamin babamı yakından inceliyor gibiydi. Arada babam kendi sorularını soruyor ve sorunun yanıtını son anda infazın ertelenme kararı açıklanıp mahkûmiyet hükmü kaldırılacak ve kendini bir kez daha kırk yaşındaymış gibi hissetme özgürlüğüne kavuşacakmış gibi dinliyordu. “Kendimi kırk gibi hissediyorum,” derdi herkese, doğru olmadığı günlerde bile, birkaç ay öncesine kadar.

Benjamin beynin emar filmlerini masasının arkasındaki aydınlatılmış ekranın üstüne koydu ve beni onunla birlikte bakmam için yanına çağırdı. Doktor benim bile duymakta zorlandığım kadar alçak bir sesle konuşarak tümörün büyüklüğünü göstermek için parmağını filmin üzerinde gezdirirken babam elinde soru listesiyle Lil’in yanında uysal bir şekilde oturuyordu. Doktor aslında bunun beyin tümörü olmadığını söyledi. Tümör muhtemelen yüz sinirinde gelişmişti ve şimdi beynin sapına baskı yapmakla kalmayıp burnun arka kemiğine kadar ilerlemişti. Meyerson ameliyatın sekiz ile on saat arası sürebileceğini söylemiş, ameliyatı rutin olarak nitelendirmişti. Oysa şimdi Benjamin bana ameliyatın on üç ya da on dört saat süreceğini ve bütün sinirlerinin ve damarlarının toplanmış olduğu bölgede çalışmayı gerektirdiğini söylüyordu. “İnce iş gerektiren bir bölge,” dedi cerrah. “Olanaksız mı sizce?” diye sordum. “Hiç değil,” dedi hemen, uzmanlığından kuşku duymuşum gibi. “Yapılabilir, elbette.”

Oturduğumuzda babam Benjamin’e, “Doktor, bu binada bir arkadaşım var,” dedi. “Kayınbiraderinin böyle bir tümörü vardı ve ışın tedavisi uyguladılar. Radyasyon uyguladılar ve tümör kayboldu. Bunun her şeyi çözeceğini, kalıcı olacağını söylemiyorum. Fakat birkaç yıl daha yaşarsam...”

“Bay Roth,” dedi cerrah, nezaketle, “Ne tür bir tümörle karşı karşıya olduğumuzu bilmeden radyasyonun yararlı olup olmayacağını söyleyemem. Bunu bilmek için bu filmlerin dışında kafatası ve beyin görüntüleri için bilgisayarlı tomografi gerekecek. Tümörün biyopsisi gerekecek. Sizinki üç tür tümörden biri olabilir, hangisi olduğunu ancak biyopsiden sonra anlayabilir, size ancak o zaman bir öneride bulanabilirim.”

“Anlıyorum,” dedi babam kederli bir biçimde.

“Biyopsi iğneyle yapılıyor,” dedi cerrah babama. “Bir saati geç-

meyen bir işlem. Sizi daha sonra müşahade edebilmemiz için bir gece hastanede yatmanızı öneririm. Ertesi gün evinize dönersiniz.”

“İğneyi nereye sokuyorsunuz?” diye sordu babam, tonuyla kimse-
nin bir açıklama yapmadan ona işkence etmesine izin vermeye-
ceğini ima ederek.

Babamın içten tarzı, yaşına rağmen içinde barındırmaya devam ettiği savaşı ruhu ve karşı karşıya olduğu her şey sofistike cerrahı cezbetti, hatta onda kişisel bir sempati uyandırdı. Babam hastalığının tarihini anlatırken birkaç kez konudan sapıp yetmiş beş yıl önce Newark’ta geçen çocukluğuna dair bazı anekdotlar anlattı; Rutgers Sokağı’nda gerçekçi olmayı öğrendiği ve başına geleceklere hazır olduğu alt mesajını içeren anekdotlar. O ve hayat çok geriye gidiyorlardı ve Benjamin’in bunu bilmesini istiyordu.

Cerrah her anekdotu –Newark’ın İrlandalı kabadayılarına kafa tutmaya ya da okuldan sonra kuzeninin demirci dükkânında çalışmaya dair– merakla olduğu kadar sabırsızlıkla dinledi ve babamı kibarca tekrar konuya yönlendirmek için bitirmesini bekledi. Sonra ona ayrıntılı bir biçimde iğneyle üst damaktan nasıl girip tümörden bir parça alacağını anlattı, adım adım.

“Ya radyasyon?” diye sordu babam yine, bu kez biraz çaresizlikle.

“Radyasyon uygulanabilecek türde bir tümör olup olmadığı biyopsiden sonra anlaşılacak. Her zaman bir olasılık var, gerçi sizin tümörünüzün büyüklüğü ve muhtemelen taşıdığınız süreyi hesaba katınca olasılığın yüksek olduğunu söyleyemem.”

“Sadece üç ya da dört yıldan söz ettiğimi anlamanızı isterim,” dedi babam.

Doktor başını salladı; çok iyi anlıyordu. İki yıllık ilk isteğin birkaç dakika içinde üç ya da dört yıla uzadığını fark ettim. Babam kendisine damağına iğne sokmaktan daha fazlasını yapmayı öneren tumbul Doktor Meyerson’dan çok daha asil ve mahir görünen bu doktora güvenmeye, hatta ilahi bir güçle ona telkinde bulunmaya başlamıştı. Hepimiz birlikte Benjamin’in muayenehanesinde bir-iki gün otursak babam sonunda başına gelebilecek en kötü şeyleri düşünmeyi bırakıp doktoruna, günah sayılabilecek bir açgözlülükle, kalbinde asıl yattığını tahmin ettiğim şeyi açardı muhtemelen; bütün lanet oyuna yeniden başlamak. “Ben lise diplomam bile olmadan kendimi göçmen sokaklarından yukarı çektim, asla pes

etmedim, yasaları hiç çiğnemedim, cesaretimi asla yitirmedim ya da 'Pes ediyorum,' demedim. Karısına ve ülkesine sadık ve gururlu bir Yahudi'ydim. İki oğluma benim hiçbir zaman sahip olmadığım olanaklar sundum ve sadece hakkımı istiyorum –seksen altı yıl daha! İnsan seksen altısında neden ölmeli? Hatta insan neden ölmeli?" diye soracaktı doktora. Haklı olarak. İyi bir soru.

"İğne," dedi babam, "iğne sokmak –bu güvenli mi?"

"Genellikle çok güvenli bir işlemdir," dedi cerrah. "Hiçbir şey hissetmeyeceksiniz. Genel anestezi yapılacaktır. Daha sonra, iki ya da üç gün, ağzınızda şişlik olacak, fakat geçecek."

"Sonra," dedi babam, "tümör doğruysa, radyasyon...?"

Doktor ellerini çaresizlikle havaya kaldırdı ve ilk kez dünya çapında bir cerrahı çok bir Doğu pazarında pazarlık eden bir iş adamını andırdı. "Bu tamamen olanaksız değil, fakat şu anda bilmiyorum."

"Radyasyonun yan etkileri nedir?"

"Genç biri olsaydınız etkisi otuz yıl sonra ortaya çıkabilirdi."

"Fakat kesin olan bir şey var, yanlış anlamadıysam –siz ameliyat etmekten yana değilsiniz."

"Etmem ve edemem. Önce içeride ne bulacağımı bilmem gerekiyor."

Doktorun muayenehanesinden çıktığımızda doğrudan eve gideceğimiz yerde asansörle hastanenin kafeteryasına inip konsültasyon zihninizde henüz berrakken doktorun söylediklerini değerlendirmeyi önerdim.

Dört kişilik bir masa bulduk –yeni karısıyla New Jersey'de yaşayan ve Lil ile babamı arabasıyla Elizabeth'ten getiren ve geri götürecek olan yeğenim Seth de bizimleydi. Seth konsültasyon sırasında bekleme odasında oturmuştu, kısmen onu bilgilendirmek fakat daha çok babamın yanlış anlamadığından emin olmak için kafeteryada her şeyin üzerinden tek tek geçtim, doktorun tümörün türüne göre radyasyonun da bir olasılık olduğunu söylediğini de ekledim, fakat bunun pek mümkün görünmediğinin altını çizdim.

"Ben bu adamı sevdim," dedi babam bitirdiğimde. "Bu adamdan etkilendim. Öteki hemen açıp girmek istedi. Bu adam önce bütün bilgilere sahip olmak istiyor. Ben etkilendim. Ya sen?" diye sordu Lil'e "Ondan etkilenmedin mi?"

"Evet," dedi Lil, "çok hoş adam."

“Ya sen, Phil?”

“Evet, mükemmel bir cerrah olduğundan eminim. David beni öyle olduğuna ikna etti.”

“Doğru. Ve bekle dedi. Nedir kendisi? Yahudi mi?”

“Sanıyorum. İran Yahudisi galiba.”

“Yakışıklı adam,” dedi babam.

Giriş kattaki asansörün önünde izdiham oluşmuştu, kalabalığı yarararak lobiyi kat etmeye çalışırken babamı bir kolundan ben tuttum, bir kolundan Seth. “Yeniden yaşamaya başlamam gerek,” dedi babam aniden bana. “O eve kapanmak istemiyorum artık. Keşiş gibi yaşayamam.”

“Kesinlikle,” dedim.

“Y’ye geri dönmeliyim. Sinagogun koro şefi beni görmeye geldi—sana söyledim mi? Sinagogdan iki kişiyle birlikte koro şefi. Tümü—rünün haberini almışlar. Beni her gün Y’ye arabayla götüreceklerini söylediler.”

“Güzel. Git.”

“Bu kadar çok arkadaşım olduğunu bilmiyordum,” dedi.

“Bir soluklanma,” diye geçirdim içimden, “bırak tadına varsın. Sen de tadına var. Bir sonraki kararın ertesi gün alınması gerekse bile.” Böylece o gece Mets maçını biraz keyif alarak, gerçeklerden kaçan sıradan biri gibi, babama ve Metz’in zaferine rağmen hâlâ orada, kafasının içinde bulunan tümöre odaklanmaktansa, Darling’in üç kalelik vuruşlarına ve McReynold’un doğrudan sayı vuruşlarına odaklanarak; fakat tümör oradaydı, körcesine, tek parça halinde, kocaman... ve orada bırakılırsa yürüyüşe geçmiş herhangi bir kör kütle kadar acımasız olacaktı.

İki yıl önce, 1986’nın ekim ayında, Mets ile Houston final serisinin beşinci maçında karşı karşıya geldiklerinde maalesef Londra’daydım. Babamı Londra saatiyle on biri çeyrek gece aradığımda babam kendinden geçmişti. Onu Mets’in maçlarını izlemeye o bahar ben teşvik etmişim, bir türlü teşhis konamayan ve muhtemelen tümörle ilintili bir hastalıktan ötürü aşırı kilo verdiği için yatağa düştüğü dönemde. Takati kalmamış, iştahını yitirmişti. Yürümek için ayağa kalktığında bir yandan ötekine sallanıyordu. Nesi olduğunu öğrenmek için Londra’dan geri dönmüştüm ve New York’ta kaldığım haftalar zarfında dikkatini bu teşhis edilemeyen hastalıktan uzaklaş-

tırmak için şampiyonluğa giden Mets'in maçlarını izlemesini önermiştim. Bazı akşamlar ona yemeğe gidip maçı onunla izliyordum ve Shea Stadında iki kez maça gittiğimde ona beni tribünde görüp göremeyeceğine dikkat etmesini tembihlemiştim. Ben ayrıldığımda semptomlar kaybolmuş, neredeyse eski gücüne kavuşmuş ve koyu Mets taraftarı olmuştu –hayatında ilk kez takım tutuyordu aslında, çocukken beni ve abimi Newark Bears ile bataklığın öte yanındaki rakibimiz Jersey City Giants arasındaki Pazar maçlarını izlemeye götürdüğü zamandan beri ilk kez.

Finaller sırasında kendimi Londra'da bulunca maçların sonuçlarını öğrenmek için her gece onu Londra'dan arar oldum. Coşkun anlatımlarını seviyordum.

"Mets kazandı," dedi bana bu onun için de bir zafermiş gibi. "On ikinci devrede. Müthiş maçtı. Gooden, Ryan'a karşı. Strawberry bir doğrudan sayı vuruşu yaptı. Sonra berabere oldu. Müthiş maçtı."

"Hey, hey. Sakin ol," dedim. "Strawberry doğrudan sayı vuruşunu ne zaman yaptı?"

"Altıncı devrede. Maçı on ikinci devrede kazandılar. Backman üçüncü kalecinin tutamayacağı bir top çaktı. Kaleci tutamadı. Backman birinci kaleye yerleşti. Sonra Houston Astronauts'un atıcısı birinci kaleye kötü bir top attı ve Backman ikinci kaleye geçti. Hernandez'e top atmanın bir anlamı yoktu, bu yüzden onu sahaya sürdürdü. Sonra Carter geldi. Yirmi iki ya da yirmi üç vuruşta sıfır çekmiş oyuncu. Ve topu orta sahanın arkasına çaktı, Backman sayıyı tamamladı ve maç bitti. Mets seride 2-1 önde."

"Harika. Maç biteli ne kadar oldu?"

"Yarım saat kadar. Hey, arkadaşın Wiesel'i duydun mu?"

"Evet, biri bahsetti." Yıllar önce biraz tanıdığım romancı Elie Wiesel o gün Nobel Barış Ödülü'ne layık görülmüştü.

"Yüz yirmi bin papel, artı onur," dedi babam. "Bu yıl ödül alan üçüncü Yahudi"

"Öyle mi? Diğer ikisi kim?"

"Cohen adında biri ve adı Levy bir şey olan şu İtalyan Yahudisi kız."

"İyi," dedim, "Yahudiler ve Mets için kutlu bir gün. Mets iki, Houston bir –Yahudiler üç, Gavurlar sıfır. Şimdi Houston'a gidecekler, değil mi? Tekrar yarın mı oynuyorlar?"

"Evet. Bir maç daha kazanmaları gerek," dedi.

“Üst üste iki maç kaybetmekten de tuhaf şeyler olmuştur.”

“Hayır,” dedi, “üste iki maç kaybetmeyecekler, fazla iyiler. Bugünkü maç *müthişti*.”

“Yedinci maça kalırsa karşılarında Scot’u bulacaklar yine,” dedim.

“Phil, onu silkeleyecekler. Bir kere üç günlük aradan sonra ikinci kez oynayacak. Dört günlük ara mıydı yoksa? Bir maç yağmur yüzünden iptal oldu, sonra bugün, Çarşamba–üç günlük ara o zaman.”

“Tamam,” dedim, “onu silkelerler diyorsun, sana inanıyorum. Yarın konuşuruz. Wiesel dolayısıyla kutlarım ayrıca. Siz Yahudiler gurur duymalısınız.”

“Of, keser misin şu saçmalığı?” dedi, fakat gülüyordu kapatırken.

Ertesi gece aradığımda da gülüyordu. “Evet, ne oldu?” diye sordum.

“Devam ediyor. İnanmayacaksın. On üçüncü devre.”

“Tanrım.”

“Dokuzuncu devrede 3-1 gerideydiler, fakat şimdi on üçüncü devre ve berabere. Şu anda izliyorum. Yemek bile yemedim.”

“Bütün maçlar çetin geçiyor,” dedim.

“Harikulade,” dedi.

“Neyse, ben yatmaya gidiyorum,” dedim. “Saat burada on bir buçuk. Saat üçte başladığı için artık bitmiştir diye düşündüm.”

“Hayır. On birinci devrenin sonu ve iki oyuncuları oyun dışı.”

“Mets’in atıcısı kim?”

“Atıcı McDowel, Houston’inki ise Anderson.”

“Neyse, benim uyumam gerek.”

Fakat gece yarısına doğru, dişlerimi fırçalayıp yatağa girdikten sonra, kalktım ve onu tekrar aramak için mutfığa indim. Sadece Mets için aramıyordum. “Ne oldu?” diye sordum.

“Phil? Ah, Tanrım, *inanılmaz*.”

“Hâlâ oynuyorlar mı?”

“Mets sen kapattıktan sonra 4-3 öne geçti. Sonra Houston’ın oyuncularından biri on dördüncü devrenin başında bir doğrudan sayı vuruşu çaktı. 4-4 oldu. Şimdi de on beşince devre oynanıyor. Durum 4-4 ve atıcıları şişko bir Meksikalı.”

“Evet, şu yakışıklı çocuk.”

“Mets’in orta sahanın ön tarafında oynayan oyuncusu çok genç, onun dışarıda kalması kaçınılmaz... Hayır–kayarak geldi. Oyun

dışında kalmadı. Hey, maçı Londra'ya an be an anlatıyorum, bu sana pahalıya patlayacak.”

An be an müthiş tadını çıkarıyordum, statta olsam bu kadar çıkaramayabilirdim. “Devam et, Herm. Ben zengin bir adamım. An be an anlatmaya devam et. Kim önde?”

“Hernandez ile Carter'i sürüyorlar. İnanılmaz bir maç oluyor, fakat dokuzuncu devreye girerken durum 3-0 idi. Mets sadece iki vuruş yapabildi. Bir şey söyleyeyim mi? Red Sox maçı birazdan başlayacak. Saat sekizde başlaması gerekiyordu ve saat burada yedi buçuk. Yapma, Keith oyun dışı kaldı.”

“Oyun dışı mı kaldı? Bu maç sabaha kadar sürecektir anlaşılan.” Yüksek sesle güldü. “Galiba.”

“Pekâlâ. Yarın ne olduğunu öğrenmek için seni arayacağım. Kazanınız umarım.”

“Tasalanma, kazanacaklar. Sen uykunu almaya bak,” dedi.

Ertesi sabah onun saatiyle yedide –Londra saatiyle öğleye doğru– sonucu bildirmek için beni aradı.

“Phil?”

“Evet.”

“Benim, baban. Böyle bir şey görmemişsindir. Mets on altıncı devrede maçı aldı.”

“Harika. Ben de seni birazdan arayacaktım.”

“Yeni kalktım. Merak edeceğimi biliyordum. Dokuzuncu devrede üç sayı gerideydiler. Sana bunu dün gece anlattım mı? Dokuzuncu devreyi?”

“Tasalanma. Her şeyi anlat.”

“Şunu dinle. Dokuzuncu devrede üç sayı yaptılar ve 4-3 öne geçtiler. O atıcı oyundaydı.”

“Kerfeld mi, Houston'ın atıcısı?”

“Hayır. Mets'in. Adını bir türlü hatırlayamam.”

“McDowel.”

“Hayır. Öteki.”

“Orosco.”

“Evet, Morosco. Mets 4-3 öne geçti. Sonra Houston doğrudan bir sayı aldı, 4-4 oldu. On altıncı devrede Mets üç sayı yaptı. 7-4 öne geçtiler. Hücum sırası Houston'a geçti. Bir sonraki oyuncu doğrudan bir sayı vuruşu çaktı. 7-6. Sonra Kevin Bass oyun dışı kaldı ve maçı 7-6 kazandılar.”

“Yani Houston’ı elediler.”

“Houston’ı elediler.”

“Mets üç kalelik vuruşu nasıl yaptı?”

“Dykstra. Sana söylüyorum! Morosco on altıncı devrede çuval-layınca Hernandez’i aldılar –bunu az önce gazetede okudum– ona ne demiş, biliyor musun? Bir hızlı top daha atarsan seni öldürürüm demiş.”

“Öldürür müydü acaba?”

“Ben öldürürdüm,” dedi babam, gülerek, onu baharda yatağa düşüren şey bir tesadüfmüş ve bin yaşına kadar yaşayacakmış gibi.

Soluklanmamız yirmi dört saat kadar sürdü. Sonra beyin tümörü hâkimiyeti ele geçirdi yine.

İzleyen bir buçuk ay boyunca hiçbir şey olmadı ve hiçbir şey yapılmadı –hiçbirimiz ne yapılması gerektiğini tam olarak bilmiyorduk. İlk cerrah tümörün radyasyona cevap vermeyeceğini, ikincisi radyasyon ihtimalinin düşük olduğunu söylediği için onu biyopsiye zorlamaya hakkımız olmadığını düşünmeye başlamıştım, özellikle araştırıp çok acı verici olabildiğini ve iğnenin girdiği yer tam olarak görülmediği için belli bir risk söz konusu olduğunu öğrendiğimde. Sonuç bize sadece halihazırda korktuğumuz seçimi sunacaksa –daha da kötü hale gelmesine neden olabilecek bir ameliyat– onu biyopsiye sokmak bize nasıl bir yarar sağlayacaktı?

Yetmezmiş gibi, Doktor Benjamin görüşmemizden birkaç gün sonra bir dizi konferans vermek için bir aylığına Avrupa’ya gitti. 20 Haziran’da dönecekti ve dönünceye kadar ona kuşkularımı açmama olanak yoktu. Bize biyopsi için güvendiği bir doktorun adını verdi. Fakat babam o doktoru görmek için New York’a gittiyse de –bu kez onu onunla bir hafta kalıp bana soluklanma fırsatı tanımak için Chicago’dan gelen abim götürdü– hepimiz bu yönde devam edeceksek Doktor Benjamin dönmeden önce yanıtlanması gereken çok fazla soru olduğu kanısındaydık.

Babam devam etme kararını tek başına verecek durumda değildi. İki beyin cerrahıyla da yiğitçe davranmıştı, fakat şimdi, onların farklı önerilerinin mengenesine sıkışmış, çılgınca bir çaresizlik duygusuna yenik düşmüştü. Bana pek anlamlı olmayan şeyler söylemeye başladı, ardından uzun süre suskun kaldıktan sonra aniden, nedensiz yere, kontrolünü kaybedip Lil’i o kadar acımasızca azarlıyordu ki

daha sonra kendisi bile yaptığını fark edip bu kadar öfkelendiği için ondan süklüm püklüm özür diliyordu. Lil'den özür dilemesi pişmanlıktan çok yaşadığı moral çöküntüden kaynaklanıyordu olumlu yönde bir ilerleme olarak görülebilirdi aslında. Babam bana, abime ve herkese biyopsi ya da kafatasının arkasından ya da üst damağından girilerek yapılacak bir ameliyat istemediğini defalarca tekrarlamıştı –istediği tek şey başından beri istediği şeydi; yemeğini görebilmek, gazeteyi okuyabilmek ve kendi deyimiyle “kendi başına seyredebilmek.” Neden sağlam gözünden katarakt ameliyatı yapıp ona görüşünü geri kazandırmıyorduk? Bir gün öğle yemeğine gittiğimde yemek masasının üzerinde göz hekimine yazdığı mektubu gördüm. “Sevgili Doktor Krohn. Görüşümü geri istiyorum. Gözlerimin onarılmasını istiyorum. İstedğim bu. Herman Roth.”

Tabii ki, günler geçerken ve o çaresizlikle umutsuzluğun içinde debelenirken, ben bana hiç de aptal gibi gelmeyen Doktor Meyerson'ın bizi bir şey yapılmazsa durumunun “görece kısa bir sürede” süratle kötüleyeceğini söyleyerek uyardığını unutamıyordum. Meyerson bize tümörü kazımak için kafatasının arkasından girmesi gerektiğini ve ameliyatın sekiz ila on saat süreceğini söylemişti, Benjamin ise tümörü almak için üst damaktan gireceğini –biyopsi iğnesinin yolunu izleyerek– ve ameliyatın on üç-on dört saat süreceğini söylemişti, babamsa bana iki seçimin de diğerinden daha dehşet verici olduğunu ve ikisinin de kabul edilemez olduğunu söylüyordu. “Tek istediğim görüşümü geri kazanmak. Görmek istiyorum!”

Yatakta düşünürken kendi kendime, “Dinle onu,” diyordum. “Söylediklerini dinle. Sana ne istediğini söylüyor ve çok basit. Gözlerinin onarılmasını istiyor. Çocuk değil –kendine özgü bilgeliğiyle seksen altı yıl yaşadı, sen de o bilgeliğe saygı duy ve ona istediği şeyi sun.” Fakat bir dakika sonra krize gerçekçi olmayan bir biçimde yaklaşmasına izin vererek o zor seçimi yapmaktan kaçtığımı düşünüyordum... bu şekilde dönüp duruyordum, ameliyat riskinin sağlayacağı yarardan daha yüksek olduğundan emin, ona rağmen hiçbir şey yapılmazsa durumunun *görece kısa bir sürede* daha korkunç bir biçimde kötüye gideceğinin bilincinde.

Abim Chicago'ya döndükten sonra bir sabah Palm Beach'teki doktor kuzenim Sandy Kuvin'i aradım. Yıllardan beridir, benim isteğim doğrultusunda, babam Florida'da tatil yaptığında babamın

sağlığıyla ilgilenirdi ve babamın orada yaşadığı hastalıklara dair bize her zaman yerinde önerilerde bulunmuştu. Sandy benden iki yaş büyüktü, üniversitede üç çocuk okutuyordu, ateşli bir İsrail destekçisiydi ve yılın neredeyse yarısını Kudüs'te kuruluşu için gerekli bağış parasını kendi topladığı ve kendi adının verildiği bir tıbbi araştırma kliniğinde geçirirdi. Kudüs'e son gittiğimde personelinen biri bana kliniği gezdirmişti. Kırklı yıllarda Newark'ın aynı mahallesinde büyümüş, aynı okula gitmiştik ve yakın zamanda tekrar görüşmeye başladığımızdan beri –her kış babamı ziyaret etmeye başladığımdan beri– yerel lokantalardan birinde birlikte yediğimiz yemekler ve Palm Beach körfezindeki havadar evinde geçirdiğimiz akşamlar hayli dostane ve eğlenceli geçmişti, ikimiz de Weequahic Lisesi'nden sonra birbirimizin kat ettiği mesafeyi görmekten haz duyuyorduk.

Ona durumu anlattıktan ve yaşadığım kararsızlığı tarif ettikten sonra Sandy bana, “O yaşlı bir adam, Philip –uzun bir hayat yaşadı ve tümör muhtemelen artık çok yavaş büyüyor. On yılda bir kulakta sağırılık ve yüzün bir yanında felçten başka hasara yol açmadı. Belki yaşadığı baş ağrıları da kısmen bundan kaynaklanıyor. Yürürken yaşadığı dengesizlik sadece görme yetisinin azalmasından değil, tümörün sekizinci siniri baskılamasından da kaynaklanıyor olabilir. Fakat hasar yıkıcı olmadı ve hiçbir zaman da olmayabilir.”

“Fakat sözünü ettiğin hasarlar son altı ayda oluştu. Önümüzdeki altı ayda kim bilir daha neler olacak.”

“Onu kimse bilemez. Belki hiçbir şey olmayacak,” dedi, “belki de her şey. Görüşünü geri istiyorsa, ona görüşünü geri ver, bir ay sonra ölse de en azından istediğine bir ay için kavuşmuş olacak. Belki talihlidir ve daha uzun yararlanır.”

“Ben de öyle düşünüyorum –tam aksini düşünmediğimde. Doktor, bana bir iyilik yapar mısın? Babamı telefonla arar mısın? Konuştuğumuzu söyleme ama. Onu öylesine ara ve sana hikâyesini anlatmasına izin ver, sonra bana söylediğini ona da söyle –tümörün artık yavaş büyüdüğünü ve onu aklından çıkarmasını. Çünkü yakında bir umut ışığı görmezse dibi boylayacak. Sırf çektiği duygusal ıstıraptan kurtulmak için aniden yere yığılıp pes edebilir.”

Yarım saat sonra babam beni aradı, hayli enerjik ve heyecanlıydı, gücünü yeniden kazanmış, hayat barfiksinde kendini *bir kez daha* yukarı çekmeyi başarmış gibi.

“Kim beni ekim ayında evlenecek kızının düğününe davet etti, tahmin et?”

“Kim?”

“Sandy Kuvın, Palm Beach’ten aradı. Ne dedi biliyor musun? Ona başıma gelenleri anlattım ve bana, ‘Herman, unut gitsin,’ dedi. ‘O tümör on yıldır beyninde ve o kadar yavaş büyüyor ki başka hasar görmeden on yıl daha taşıyabilirsin,’ dedi. Kuvın bana tümör daha fazla büyümeden önce on farklı nedenden ölebileceğimi söyledi.” Gerçek bir sevinci çağrıştıran bir tonla bana potansiyel katilleri saymaya başladı. “Kalp krizi geçirebilirim, beyin kanaması geçirebilirim, kanser olabilirim –o şey beni öldürmeden yüzlerce başka şey öldürebilir.”

Kendimi tutamayıp güldüm. “Bu harika bir haber.”

“Kevin unutmamı ve hayatıma devam etmemi söylüyor.”

“Öyle mi dedi? O zaman öyle yapmalısın belki.”

“Kızı, Michelle, tarihi şuraya not etmiştim, evet, 27 Aralık Perşembe günü evleniyor. Düğünü evlerinde yapacaklar. Sabah on bir buçukta. Düğüne senin de gelmeni istiyor. Ben ve Lil ile birlikte.”

Ekim yedi ay uzaktaydı. Bu “görece kısa süre” sayılır mıydı yoksa sayılmaz mıydı? “Sen gidersen, gelirim,” dedim.

“Phil, görüşümü geri istiyorum. Doktor Krohn gözümü onarsın istiyorum. Öteki şeyle yeterince zaman kaybettik.”

Belki Bundan Böyle Ingrid Bana Temelli Bakar

Fakat Benjamin Avrupa'dan döndükten bir hafta sonra babam biyopsiye girdi, ameliyata hazırlık olarak değil –artık hep birlikte ameliyat olmamasına karar vermiştik– ne kadar düşük olursa olsun biyopsi sonucunda tümörün radyasyona yanıt verecek bir tür çıkma olasılığını düşünerek. Bu tümörü tedavi etmenin hepimizin reddettiği kasap yönteminden başka bir yolu olmadığından emin olmadan tümör yokmuş gibi davranmayı vicdanımız nasıl kaldıracaktı bilmiyordum. Üst damağından sokulacak iğnenin kafatasının içinde bir yere hasar vereceğinden korkuyordum, fakat Benjamin'in beni işlemi gerçekleştirecek olan Doktor Persky'den daha yetenekli birini bulamayacağımıza ikna etmesine izin verdim.

Babamın oturduğu binanın yöneticisi babam ile Lil'i arabasıyla hastaneye getirdi, onları orada karşıladım. Bürokrasiden kaynaklanan bir gecikmenin ardından kaydını yaptıırıp onu odasına çıkardım. Odasına akşam yemeğı getirdiler; kendini tamamen yemeğı vererek beni şaşırttı. Sonra Lil gitti ve ben onu genç yardımcı hekimlerden birini görmesi için aşağı indirdim. Adama hastalığının tarihçesini ve çocukluğundan birkaç anekdot anlattı. Odaya döndüğümüzde valizinden pijamalarımızı çıkardık. Banyoya girdikten sonra yatağı yatmasına yardım ettim. Bitkindi, yüzü felçli yanağındaki göz bandıyla korkunç görünüyordu. Yine de hiçbir şey yapılmadığı dönemde olduğu kadar moralsiz değildi. Aşılması gereken yeni ve çetin bir sınav vardı ve bir sınavı geçmek istiyorsan umutsuzluğı izin veremezdin. Umutsuzluk yerine yaşlılıkla yüzleşirken öğrendiğı o başkaldırı ve teslimiyet karışımını yardıma çağırırdı.

Lobideki kayıt masasında ona odada televizyon seyretmenin günlüğünün üç dolar elli sent olduğunu söylediklerinde ödemeyi reddetmişti. Yatakta gören tek gözüyle tavanı seyretmekte olduğunu fark ettiğimde ona televizyon parasını ödeyeceğimi söyledim.

“Hadi,” dedim, “Hovardalıgım tuttu, sana bir gecelik televizyon ısmarlıyorum.”

“Televizyon için üç buçuk dolar mı? Akıllarını kaçırmışlar.”

“Maçı seyredebiliriz. Mets ile Reds.”

“Üç dolar elli sente değil,” dedi inatla. “Canı cehenneme.”

“Yatakta böyle yatıp yarın için kaygılanmaktan iyidir.”

“Ben kaygılanmıyorum. Kendime kaygılanma lüksü tanımam. Sen eve git.”

“Saat henüz yedi. *MacNeil/Lehrer* izleyebiliriz.”

“Sen benim için tasalanma. Ben iyiyim. Sen bir şeyler ye, sonra otele gidip Mets maçını izle.”

Yatağının yanındaki iskemleye oturup *Post*’un son baskısını okumaya başladım. “Sana haberleri okumamı ister misin?” diye sordum.

“Hayır.”

“Yanımıza bir radyo almayı akıl etmeliydik. Maçı radyodan dinleyebilirdik.”

“Radyoya ihtiyacım yok.”

On beş dakika sonra uyuya kaldı, geceyi sonlandırmış gibi görünüyordu, hem de hemşirenin yardımcı hekimden onun için yazmasını rica ettiğim uyku hapını vermesine gerek kalmadan. Takma dişleri komodinin üzerinde duruyordu, onları bıraktığı yerde. Onları hastanenin takma dişler için bulundurduğu plastik çanağa koyup kapağını kapattıktan sonra çanağı masanın çekme-cesine koydum. Bunlar yeni dişleriydi, ağzının düşük sağ tarafına göre yapılmıştı. Diş hekimi yüzdeki çarpıklık yüzünden onları bir türlü tam olarak oturtamıyordu; daha iki gün önce, benimle yürürken, babam onları ağzından çıkarıp, “Bu lanet şeyler! Çok fazla diş!” demişti, ama sonra elinde tutmaya devam ederken onlarla ne yapacağını bilemedi. O sırada Kuzey Broad Caddesi’inde karşıya geçecektik ve kırmızı yanmak üzereydi. “Ver,” dedim, “onları bana ver,” ve takma dişleri alıp cebime soktum. Hayretle onları cebimde bulundurmanın son derece tatmin edici olduğunu keşfettim. Mide bulantısı ya ta tiksinti hissedeceğim yerde onu kolundan tutup kaldırıma çıkarırken yaptığım hareketin doğruluğunun şaşkınlığı içindeydim, artık resmen bir komedi ikilisi olmuştuk sanki –ağızına oturmeyan dişleri seyirciyi kırıp geçiren bir palyaçonun karşısında ciddi karakteri oynuyormuşum gibi; Durante’nin burnu ya da Eddie

Cantor'un gözleri düzeyinde bir şaka. Takma dişlerini üstündeki tükürükle filan birlikte alıp cebime soktuğumda, farkında olmadan, ben çocukluktan çıktuktan sonra aramızda doğal olarak oluşan bedensel yabancılaşmanın sınırını aşmıştım.

Yatağın yanında birkaç dakika daha bekledim, sonra, hiçbir uyanma emaresi göstermeyince, yanından sessizce ayrıldım. Ertesi gün ameliyata kaçta gireceğini öğrenmek için hemşirenin masasına uğradım. Sonra koridorun sonundaki telefon kulübesinden Chicago'daki abimi aradım.

"Umarım bunu bir şey yapmış olmak için yapmıyoruz," dedim, "bazen öyle bir duyguya kapılıyorum."

"Kendini nasıl hissediyor?"

"Bunu da metanetle karşılayacak, her şeyi karşıladığı gibi. Dikkatini dağıtacak bir şey istemiyor. Odada televizyon seyretmek için üç buçuk dolar alıyorlar ve babam kayıt masasındaki aşırı çalışmaktan bitap düşmüş zavallıya bunun soygun olduğunu söyledi."

Abim güldü. "Ne inatçı keçidir o."

"Evet, neyse, inatçı keçinin teki olması bu koşullar altında o kadar da kötü olmayabilir. Yarın ameliyattan çıktıktan sonra seni ararım. Öğleye doğru girecek."

"Beşinci Cadde ile On Üçüncü Cadde kavşağı," dedim taksi şoförüne ertesi gün. "Üniversite Hastanesi."

"Otelden birlikte çıktığın kadın pek hoştu," dedi taksi şoförü kentin karşı yakasına doğru yol alırken. Taksiyi çağırmadan önce otelin tentesinin altında hastaneye gitmek üzere otelden çıkarken Essex House'da karşılaştığım eski bir arkadaşımın karısıyla konuşuyordum.

"Evet?"

"Onu beceriyor musun?"

"Affedersin?"

"Onu sikiyor musun?"

Dikiz aynasında sorudan bile daha şaşırtıcı bir çift yeşil göz gördüm. Otelin önünde konuşarak zaten zaman kaybetmiş olmasaydım hayatımı o gözlere emanet etmez, arabadan inerdim. Fakat hastaneye babam ameliyata alınmadan önce varacağımdan emin olmak istediğim için, "Doğrusunu istersen, hayır. Ama bir arkadaşım sikiyor. Karısı olur," dedim.

“Ne fark eder? O da senin karını siker.”

“Hayır, bu sözünü ettiğim arkadaşım böyle bir şey yapmaz, fakat böyle şeyler olmasını anlıyorum.” Anlıyorum çünkü birkaç kez benim de yapmışlığım vardı, ama şoförün aksine, ben kartlarımı masaya hemen açmıyordum. Gidecek uzunca bir yolumuz vardı henüz.

“Sürekli oluyor, dostum,” dedi bana.

Onu tersleyip susturmanın iyi bir fikir olmadığına karar verdim, bu yüzden, yavaşça, “Bir realistle konuşmak güzel,” dedim.

Gizlemeye tenezzül etmediği bir kibirle karşılık verdi. “Böyle mi diyorlar?”

Pencerenin dışındaki binaları ilk kez fark ederek Park'ta yanlış yerden döndüğünü ve aksi yöne doğru gitmekte olduğunu fark ettim. “Hey!” dedim, gitmemiz gereken adresi söyleyerek.

Hatasını düzeltmek için F.D.R çevre yoluna çıkmak için batının dibine kadar sürdü, sonra güneye gazladı. Bu çevre yoluna girmek için daha da ters bir yönü.

Hastaneye on bir buçukta gitmeyi planlayarak kendime bol zaman tanımıştım, oysa şimdi, çevre yolunun girişindeki tıkanıklık yüzünden, taksi ağır akmakta olan güney trafiğine daldığında saat on biri geçiyordu.

“Sen doktor musun?” diye sordu bana, dikiz aynasından o büyücü bakışıyla bakarak.

“Evet,” dedim.

“Ne tür?”

“Tahmin et.”

“Kafa doktoru,” dedi.

“Bildin.”

“Psikiyatr?”

“Doğru.”

“Üniversite Hastanesi'nde mi?”

“Hayır, Connecticut'ta.”

“Kliniği sen mi yönetiyorsun?”

“Klinik yönetecek birine benziyor muyum?”

“Evet,” dedi otoriter bir biçimde.

“Hayır,” dedim, “kadrolu doktorlardan biriyim. Bundan da hoşnudum.”

“Zekisin –parayı kovalamıyorsun.”

Kendimi onu mesleki ilgisi sıradan, gelip geçici bir müşterinin ilgisini aşan biriymişim gibi incelerken buldum. Adam bizon gibiydi, dört kişilik taksinin ön koltuğuna taşmıştı ve başının tavana değmesine bir santim kalmıştı –ve direksiyon ellerinin arasında minik bir bebekten farksızdı, boğmakta olduğu bir bebek. Dikiz aynasından yüzünün tek gördüğüm yeri gözleriydi, yuvalarından fırladıklarında hayatını sonlandırmakta elleri kadar mahir olacaklarmış izlenimi uyandırıyorlardı. Yayıdığı aura önerdiği açılış cümlesinden bile daha tehditkârdı. Çevre yolunda onunla yolculuk yapma fikrinden hoşnut değildim, özellikle dikkatinin –ben arabaya biner binmez yanlış yerden saptığı için değil– beni gideceğim yere götürmenin dışında bir şeye odaklandığı netleştikten sonra.

“Sana bir şey söyleyeyim mi, Doktor,” dedi, aniden pervasızca güney istikametinde sol şeride kırarak, “Babam şimdi mezarda yatıyor ve ön dört dişi eksik. O dişleri koduğumun çenesinden onun için ben döktüm.”

“Ondan hoşlanmıyordun anladığım kadarıyla.”

“Bok herifin tekiydi. Sıfırdı ve benim de sıfır olmamı istiyordu. Sefalet kendine arkadaş arar. Beni sokağın ortasında abime dövdürürdü. Abim beni döverdi ve babam onu engellemezdi. Bir gün, yirmi yaşındayken, yanına gittim ve bir yumrukta dört dişini döktükten sonra, ‘Bunu neden yaptım, biliyor musun? Beni Bobby’ye karşı hiç korumadığın için,’ dedim. Fakat annesinin babasının cenazesine gitmeyen çok çocuk var, öyle değil mi?” Kof, edilgen bir biçimde ezik bir sesle, “Ben ilk değilim,” diye ekledi.

Gaddar ya da kavgacı hiçbir şey gizlemeyen gözleri aynada yantıtımı bekliyordu.

“İlk sen değilsin,” diye temin ettim onu.

“Annem de daha iyi sayılmaz,” dedi, ‘anne’ sözcüğünü tükürür gibi dillendirerek, tiksiniç bir şeyi ısırılmış gibi. “Beni ağlayarak arayıp babamın öldüğünü söylediğinde ona, ‘Tabii, ağla, ağla büyük kahraman için,’ dedim ve ihtiyarın nasıl bir orospu çocuğu olduğunu söyledim.”

“Seni çok ezdi, değil mi?”

O gözlerde beliren korkunun saflığı beni, *bir bıçağın ağzından yansıyan ışık*, diye düşünmeye sevk etti. Fakat benim babası gibi mezara dört dişi eksik gitmesi gereken bir tür ironi meraklısı olduğumu sanıyorsa beni yanlış anlamıştı. Ben psikiyatrdım, yargılara

boyun eğmezdim ve bu, maalesef, bir süre sonra kafasına dank etti. Hiçbir şekilde aptal değildi. Tanrım, adamda zerre kadar güven yoktu. Rahmetli babası onu Bobby'ye karşı korumayarak dünyaya aşırı kuşkucu genç oğlunu salmıştı.

"Evet," dedi hüzünlü bir sesle, "ezdi diyebilirsin." Fakat havaya bir kafa atarak, öfkeyle, "Hayatta kaldım," diye ekledi.

"Hiç kuşku yok."

Sonra beni şaşırttı. Yanındaki koltuktan bir çay fincanı alıp serçe parmağını öne uzatarak zarafetle bir yudum almış olsaydı o kadar şaşırmazdım. "Doktor, kendime güvenim yok," dedi.

"Senin mi?" İnanılır gibi değildi ve sözümü sakınmadım. "Neden söz ediyorsun be adam? Sen babanın dört dişini gırtlğından aşağı dökmüş, annen gözyaşlarına boğulmuşken ona zılgıtı çekmiş birisin –bu taksi sana ait, değil mi?"

"Evet. Bir taksim daha var."

"İki taksi –yahu sen hayatını zaten güvence altına almışsın."

"Öyle mi?" diye sordu bana şiddet dolu orospu çocuğu.

"Bana öyle geliyor."

"Bana karşı iyisin, Doktor –taksimetreden bir dolar indiriyorum. Benim hatamı sen ödememelisin." Çevre yolundan Otuzdördüncü Caddeye girdiğinde yüce gönüllülüğü iyice depreşti. "Şu anda taksimetreyi kapatıyorum ve kafadan bir dolar indiriyorum."

"Öyle diyorsan. Çok nazıksın."

Biraz abartmış mıydım? Onu ona nazik dediğim için beni öldürmeye hazır bulmayı bekleyerek aynaya baktım; *hoşuna gitmişti*. Bu adam insan, diye geçirdim içimden, sözcüğün en kötü anlamıyla.

Hastanenin önünde taksiden inerken iyi bir psikiyatr gibi ona gerçekten uygulayabileceğini düşündüğüm iyi bir nasihatte bulundum. "Yumruk sallamaya devam et," dedim.

"Hey, sen de, Doktor," dedi, ve şimdi görme olanağı bulduğum yüzü bebek-erkek yüzüydü; aşırı etli, fazla içmekten şişmiş, kırk yaşında bir gazezli bebek-erkek yüzü, ilk profesyonel çıkışında olumlu bir transfer gerçekleştiğine işaret edercesine, bıkkın bir gülümsemeyle çözüldü. Yapmıştı aslında, bunu anladım, babasını öldürmüştü. O, Freud'un özetlemeyi sevdiği gibi, içlerinde babayı güç kullanarak yok etme güdüsü taşıyan ilkel kabilenin oğullarındandı –babadan nefret eden ve onu alt ettikten sonra onu yiyerek onurlandıran. Ben yumruk bile atamayan kabileye mensuptum. Biz

böyle değiliz, bunu yapamayız, ne babamıza ne de başkasına. Biz şiddet karşısında dehşete kapılan oğullarız, fiziksel acı verme kapasitemiz yoktur, vurma ve sopalama işlerinde yararsızızdır, un ufak edilmeyi hak etmiş bir düşmanı bile un ufak edemeyiz, gerçi fırtına estirmekte ve hiddetlenmekte sınır tanımıyoruz. Bizim de dışlarımız var yamyamlar gibi, fakat onlar çenelerimizde sözcükleri daha açık dillendirebilmemiz için varlar. Yakıp yıkıp yok ettiğimizde bunu öfkeli yumruklar ya da acımasız entrikalar ya da giderek yayılan çılgın bir şiddetle değil, sözcüklerimizle yaparız, zekâmızla, babalarımızla bizlerin arasında dikkat çekici bir uçurum oluşturan ve onların bize vermek için eşek gibi çalıştıkları şeyle. Bizi zeki ve iyi okul çocukları olmaya teşvik ederek onları güçlü gevezeliğimizle bir başlarına ve anlayışsız bırakabilmemiz için nasıl donattıklarının farkında bile değillerdi.

Sanıyorum babamı hızla geride bırakma korkusu üniversitenin ilk yıllarında kendimi onun dublörü ya da medyumumuşum gibi hissetmememe neden olmuştu. Duygusal olarak üniversiteye onun yararı için gittiğimi hayal ediyor, orada eğitim almakla kalmıyor onu da cehaletten kurtarıyordum. Tam tersi gerçekleşiyordu tabii ki; satır altılarını çizdiğim ve sayfa kenarlarına notlar düştüğüm her kitap, seçtiğim her ders, yazdığım her yazı, aramızda ben liseye erken bir yaşta, on iki yaşında, onun göçmen ailesini ve çocuklarını geçindirmek için okuldan ayrılmak zorunda kaldığı yaşta girdiğimden beri aramızda açılmaya başlayan uçurumun daha da genişlemesine neden oluyordu. Fakat yine de mantığım kütüphaneye ya da sınıfa girdiğimde ya da yurttaki odamın masasına oturduğumda onunla bütünleşme duygusunu silkip atmak için bir şey yapamıyordum; o tutkulu ve belki de delice onun bende yaşadığı ve kendiminkiyle birlikte onun da aklını geliştirdiğim tutkulu ve belki de delice duygu.

Babamın hastanedeki odasına vardığımda oda boştu. Yatağın yanındaki komodinin üzerinde hiçbir şey yoktu. Dolaba baktığımda giysilerinin, bornozunun ve küçük valizinin gitmiş olduğunu gördüm. En ürkütücü olan çarşafı toplanmış çıplak şilteyi görmektir. İçimden, “*Bitti, bitti, en kötüsünden esirgendi,*” diye geçirerek hızla hemşirenin masasına doğru gittim ve orada, büyük bir rahatlama duygusuyla, birkaç dakika önce ameliyata alındığını öğrendim.

Ölmemişti. “Fakat iğneyi yanlış yere sokarlarsa, onu kör ederlerse, yüzünün öteki tarafını da felç ederlerse...”

Onu uyanma odasından çıkarıp ameliyat sonrası dört yataklı bir odaya koyduklarında saat beşe geliyordu. Orada izleme cihazlarına bağlandı ve gece gündüz nöbetçi bir hemşire vardı. Ziyaret saati bitinceye kadar yatağın kenarında oturdum ve nabızı sabit altmış atarken şaşkınlıkla seyrettim. Odada bulunan ameliyattan yeni çıkmış diğer hastaların tansiyonları sürekli inip çıkarken onun ki 15/8’de sabitlenmişti. Ekranda sürekli titreşen EKG grafiklerini yorumlamaya kalkmadım tabii ki, fakat değişen ya da düzensiz bir sinyal saptamadım. Hareketsizdi, sistematik, mucizevi ve dolayısıyla hiçbir şeyden esirgenmemeye yazgılı.

Ağzının içindeki ağrıyı dindirsin diye emmesi için buz vermişlerdi. Ona sürekli buz veriyor, çanağı sürekli dolduruyordum. Ağzı o kadar ağrıyordu ki konuşmakta zorlanıyordu. Sonunda bir şey söylemek istediğinde kısa ve tatlı bir şey söyledi.

“Şimdi kendini nasıl hissediyorsun?” diye sordum. Uyanma odasından çıkmalı bir saat olmuştu.

Sesi güçsüz, tonu kasvetli, mesaj açıktı. “Ölseydim keşke.”

Bir daha yakınmadı.

Karşımızdaki yatakta çok çelimsiz Uzak Doğulu yaşlı bir adam yatıyordu, gırtlığına tüp takılmıştı. Bağırsak ameliyatı geçirmişti ve acınası bir halde geçiriyor, balgam çıkarmaya çalışıyordu. Kızı, kırk yaşlarında hayli güzel bir küçük kadın, son derece becerikliydi ve bütünüyle babasına odaklanmıştı, fakat ıstırabını dindiremiyordu. Adamın yüzü ifadesiz kalmakla birlikte her dakika tüple boğulmak üzereymiş gibi boğuştuğunu duyuyorduk.

Ertesi sabah hastaneye vardığımda babama, “Nasıl uyudun?” diye sordum.

“Kötü. Çinli kimseyi uyutmadı.”

Yaşlı Çinli şimdi yatağının yanındaki iskemleye oturmuş tüple boğuşuyor ve kızı yanında onunla ilgileniyordu.

“Ağzın nasıl?” diye sordum.

Başını ağzının hâlâ berbat durumda olduğunu belirtir bir biçimde salladı.

Hemşire bana doktorun babamın o gün hastaneden taburcu edilemeyecek kadar gergin olduğuna karar verdiğini söyledi. Ayrıca babam idrarını yapmamıştı ve yapıncaya kadar gitmesine izin

veremezlerdi. Babam bana büyük abdestini de yapmadığını söyledi, denemek için ikide birde kalkıp tualete gidiyordu. Onu her seferinde banyoya götürüp kapının önünde duruyor, belki yardımına ihtiyaç duyar diye orada bekliyordum. Babalarımızla ilgilenirken Çinli kadınla arada sırada bakışıp gülümsüyorduk.

Lil ziyarete geldi; Seth ile karısı Ruth geldiler; Sandy ile Helen Chicago'dan aradılar; Londra'dan dönmüş olan Claire Connecticut'tan aradı; Jonathan mesai sırasında yoldan aradı. Sonra, günün daha geç bir saatinde, sulu ve iştah kapayıcı yemeğinin yiyebildiği kadarını yemesine yardım ederken, Doktor Benjamin belirdi; mükemmel bir takım elbise kuşanmıştı ve hastanın beyin cerrahında görmek istediği bütün o özgüvenle ışıldıyordu. Yanında beyaz gömlekli ve kravatlı, görevini askeri bir titizlikle yapan idari asistanı vardı. Babam büyük tepsinin önünde çökük, yemek lekeli hastane kıyafeti beceriksizce bağlanmış, dişsiz ve yüzünün yarısı mahvolmuş vaziyette otururken ufak tefek yaşlı bir kadını andırıyordu –ve andırdığı ufak tefek yaşlı kadın annesi Bertha Zahnteicher Roth idi, onu ömrünün sonunda hastanede hatırlıyorum. Üniversiteden eve döndüğümü ve *babam* ona yemek yedirirken gidip yatağının yanında durduğumu gayet net hatırlıyorum, kadın da babama Yidişçe bir şeyler söylüyordu.

Benjamin bize biyopsi raporunu açıkladı. Tümör bir tür kıkırdaksı maddeden oluşan çok nadir rastlanan bir türdü, “tırnağın gibi biraz,” dedi babama. Tümör iyi huyluydu fakat radyasyona duyarlı değildi. Tümörü iki ameliyatla almayı önerdi, her biri yedi-sekiz saat sürecekti. İlk seferinde ağızdan girip kitlenin bir kısmını alacak, birkaç ay sonra kafatasının arkasından girip kalanı temizleyecekti.

Sanıyorum taktik açıdan fırsat bulamamıştı, fakat doktorun önce beni bir kenara çekip bilgilendirmesini yeğlerdim. O akşam gücünü çay kaşığıyla ölçebileceğiniz bir adamın bunları duymasına gerek yoktu. Doktor söyleyeceğini söyledikten sonra babam uzun süre et suyu çorbası, yoğurt, sütlü çikolata, jöle ve buzlu şekerden oluşan bir öğün daha sundukları tepsisine uzun süre baktı. Yitik, bir yere odaklanmamış bakışlarından aklından geçenleri ya da aklından bir şey geçip geçmediğini anlamak mümkün değildi. Ben on yıldır kafatasının boşluklarına genişlemekte olan tırnağı düşünüyordum, dokusu kendisi kadar sert ve kıkırdaklıydı, o kadar ki burnunun arkasındaki kemiği çatlatmıştı ve aynı onunki gibi dirençli ve amansız bir güçle yüz boşluğunu bir fildişi gibi itiyordu.

Babam sonunda Benjamin'in varlığını hatırladığında başını kaldırıp ona, "Şey, Doktor, öteki tarafta beni bekleyen çok insan var," dedi ve başını çanağına doğru indirip ağzına bir kaşık jöle atarak yemeye çalışmaya devam etti.

Doktor ve yardımcısıyla koridora çıktım. "Böyle iki ameliyata dayanabileceğine ihtimal vermiyorum," dedim.

"Babanız güçlü bir adam," dedi doktor.

"Seksen altı yaşında güçlü bir adam. Daha fazla zorlamamalıyız belki."

"Tümör kritik bir konumda. Bir yıl içinde bazı ciddi sorunlar yaşamasını bekleyebilirsiniz."

"Ne gibi?"

"Yutkunma sorunu muhtemelen," dedi, ve bu, tabii ki, korkunç bir sahne canlandırdı, fakat yine de başından artık bir değil iki ameliyat geçirdikten sonra onu nekahet döneminde görmekten daha iyiydi. Doktor, "Her şey olabilir, gerçekten," dedi.

"Bunu etraflıca düşünmemiz gerek," dedim.

El sıkıştık, fakat yardımcısıyla uzaklaşırken dönüp nazik bir hatırlatmada bulundu. "Bay Roth, bir sorun çıktıktan sonra ona yardımcı olmak için geç kalınmış olabilir."

"Belki geç kalındı bile," diye karşılık verdim.

Ertesi sabah idrarını hâlâ yapmamıştı ve katater taktırmaktan herkes gibi o da nefret ettiği için ona gidip klozete oturmasını, lavabo musluğunu açıp bir şeyler oluncaya kadar oturmaya devam etmesini söyledim. Üç kez gitti ve üçüncüsünde yirmi dakika kaldıktan sonra çıktığında işe yaradığını söyledi. Halletmişti.

Sokak giysilerini giymesine yardımcı olduktan sonra abimi arayıp hastaneden çıkmak üzere olduğumuzu ve Claire ile yaz mevsimi için taşındığımız Connecticut'taki eve gitmek üzere olduğumuzu bildirdim. "Artık yapılabilecek bir şey olmadığını kesinlikle biliyoruz," dedim abime. "İki ameliyat söz konusu bile olamaz. Bu kadarıyla nasıl göründüğünü bir bilsen."

Babamın bavuluna tıraş malzemelerini yerleştirirken karşı yataktaki yaşlı adam gırtlığındaki tüple boğulmaya devam ediyor, kızı sessizce etrafında dolanıp onu rahatlatmaya çalışıyordu. Veda etmek için kızın yanına gittim.

"Baban daha mı iyi?" diye sordu koyu ve anlaşılması güç bir aksanla.

“Şimdilik,” dedim.

“Baban cesur adam,” dedi.

“Seninki de,” dedim. “Yaşlılık zor, değil mi?”

Gülümseyip elimi sıktı, ne dediğimi anlayamadı muhtemelen.

Hastaneden çıktığımızda babamı yavaşça otoparktaki arabama doğru götürürken bana, daha çok tadı berbat bir ilacı yutarsa ödül vaat edilmiş bir çocuk gibi, “Şimdi gözümü tamir ettirebilir miyim?” dedi.

Babam pencereleri dışarıdaki elma, dişbudak ve çınar ağaçlarına bakan üst kattaki yatak odasında kalacaktı. Odanın içinde büyük bir odun sobası ve parlak renkli bir Afrika halısı vardı. Annemle ve annem öldükten sonra iki yaz bir hafta sonu için Lil ile geldiğinde o odada uyumayı çok sevdiğini söylerdi. Yemekten sonra onu biraz kestirsin diye yukarı çıkardım. Claire o sabah önümüzdeki birkaç gün için büyük bir tencerede sebze çorbası pişirmiş ve babamın odasını renklendirmek için bahçeden birkaç çiçek kesmişti, fakat babam hâlâ ağzına sıcak bir şey koyamıyordu. Hastaneden Connecticut’a yaptığı iki saatlik yolculuk onu o kadar yormuştu ki çorba kâsesini seyrederek öylece oturdu, Claire’in onu kendini evinde hissettirme çabalarına kayıtsız.

Odasına çıktığında yatak örtüsünün üzerinde uyuyakaldı; fakat yirmi dakika sonra onu kontrol etmeye gittiğimde, yatak odasının hemen yanındaki kapısı aralık banyonun önünden geçerken, başını ellerinin arasına almış tuvalette oturduğunu gördüm. Dönüş yolunda da tuvaleti kullanmak istediğini sandığı için iki benzinlikte durmuştuk.

“İyi misin?” diye seslendim.

“Sorun yok, sorun yok,” dedi, fakat daha sonra onu benimle küçük bir yürüyüşe çıkıp etrafa göz gezdirmesini önerdiğimde tuvalete gitmek isteyebileceğinden endişe ettiği için dışarı çıkmaya korktuğunu söyledi. Bağırsaklarını hâlâ boşaltmamıştı ve belki yararı olur diye beni arabayla markete erik suyu satın almaya gönderdi. Morali çok bozuktu, zihinsel ve fiziksel olarak tükenmişti, gerçi bir keresinde şöminenin karşısındaki rahat koltukta çökük görünümüyle oturduğu salonun önündeki holden geçerken kendi sefaletiyle hiç ilgisi olmayan bir şey mırıldandığını duydum. “O zavallı Çinli,” dedi.

Ertesi sabah kahvaltıda gücünü biraz toparlamıştı, hatta biraz ılık çay içmeyi ve ağzına Claire'in onun için hazırlayıp biraz sütle soğuttuğu yulaftan yarım kaşık koymaya bile katlandı. Onlar masada konuşurlarken ben babamın yatak odasına gittim –Claire sabırla babamın ona, ilk kez olarak da değil, annesinin melek gibi bir kadın olduğunu, sekiz, dokuz, on kişi için yemek pişirdiğini, kapıya meteliksiz gelen akraba göçmenleri misafir ettiğini, dış ahşap merdiveni dizlerinin üzerinde sildiğini anlatışını dinliyordu... Ben odasını havalandırmayı, onun için yatağını yapmayı ve o öğleden sonra bizim kirlilerimizle birlikte çamaşırhaneye götürüp yıkamak için hastane bavulundaki kirlileri toplamayı planlamıştım. Fakat yatağının üzerindeki çarşafı çektiğimde altındaki çarşafta kan lekesi olduğunu fark ettim. Temiz giydiği pijamasının pantolonunda da kan lekesi vardı. Pijamasını çamaşır sepetine attım, ona kendi temiz pijamalarımın bir tane çıkardım, sonra çarşafı çıkarıp yatağı yeniden yaptım. Alt çarşafı kirletmesin diye karnının olması gerektiği yere iki tane kalın banyo havlusu serdim. Makatından bu kadar kan gelmesi beni kaygılandırmıştı, neye yoracağımı bilemiyordum. O yorabiliyor muydu acaba?

Bunu öğrenme fırsatı bulamadım, çünkü babam Claire ile konuşmayı bitirir bitirmez –Claire bir yandan bulaşık yıkarken babamın annemle evlendikten sonra annemle birlikte açtığı ayakkabıcı dükkânının iflasına dair bazı ayrıntıları dinlemişti– çünkü gazeteyi aldı, kalktı ve tekrar banyoya girdi. Yatmadan önce bir bardak erik suyu içmişti, bir bardak da kahvaltıda, fakat yirmi dakika sonra iyi olup olmadığını sormak için seslendiğimde kederli bir biçimde, tuvalette değil de ganyan bayiinde bulunan biri gibi, “Olmadı,” dedi.

“Olur,” diye geri seslendim.

“Dört gün oldu,” dedi kaygıyla.

“Biyopsi, anestezi, yatakta uzun süre yatmak –bütün bunlar sistemini alt üst etti. Bir-iki gün düzenli öğünlerle beslenirsen normale dönersin. Dışarı çıkmaya ne dersin? Seth ile Ruth her an gelebilirler. Benimle stüdyoma kadar yürü, ben mektuplarımı yanıtlarken sen balkonda oturursun.”

“Birazdan.”

Yarım saat daha tuvaletten çıkmadı, sonra çıktığında o kadar hezimete uğramış görünüyordu ki bir şey sormaya gerek görme-

dim. Aşağı indiğimizde yürüyüşe çıkmayı reddetti ve salondaki koltuklardan birine yığıldı. Ben *Times*'ı alıp kanepeye oturdum, ona Dukakis ve Bush haberlerini okumayı önerdim. "Bush," dedi, tiksintiyle, "ve patronu, Mr Ray-Gun. Şu Ray-gun sekiz yılda ne yapmayı öğrendi biliyor musun? Uyumayı ve selam çakmayı. Ülkede hiç kimse onun gibi selam çakamaz." Ona *Times*'ın ilk sayfasından haberler okumaya başladım, fakat takma dişlerini yukarıda unuttuğunu söyleyerek sözümü kesti, çocukların onu dişsiz görmelerini istemiyordu. Gazeteyi bırakıp takma dişlerini banyoda bağırsaklarını boşaltmak için boş yere ıkınırken koyduğu klozetin yanındaki raftan almak için yukarı çıktım. Takma dişlerindeki yemek artıklarını musluğun altında yıkadıktan sonra içimden, "Dişleri, gözleri, yüzü, bağırsakları, makatı, beyni..." diye geçirdim... ve daha yığınla organ vardı. Daha kötü olabilirdi ve daha kötü olacaktı, çok daha kötü, fakat bu da baştan sona hayli sağlıklı bir sefalet dozuydu. O zavallı Çinli'nin yatağında gırtlığından aşağı inen tüple boğulurken arada babamı düşünerek içinden, "O zavallı Yahudi," diye geçirmesi bile uygunsuz kaçmazdı muhtemelen.

Öğle yemeğini yaz odasında yedik; mutfakın hemen yanında, rüstik, büyük, bir zamanlar eski çiftlik evinin odunluğu olarak kullanılan taş döşemeli ahır gibi bir oda. Şimdi odanın bir yanının tamamı sürgülü cam kapıdan oluşuyor ve bahçeye, taş duvarlara, evin önüne açılan çayırılara ve tarlalara bakıyor. Eskiden babamı burada manzaranın karşısında hasır bir koltuğa oturturdum, sıcak günlerde bütün sabahını burada *Times* gazetesini okuyarak geçirirdi; önce İsrail'e dair haberler, sonra başkana duyduğu nefreti günün kalanı için depolamak üzere Reagan hükümetine dair makaleler.

Öğle yemeğine gelmiş olan Seth ve Ruth ile birlikte, bir yaz gününün bütün kıskırtıcılığına sahip aydınlık günde hep birlikte sohbet ederken, babam korkunç bir hapishaneye dönüşmüş olan bedeninde bütünyle tecrit olmuştu.

Yemeğin sonuna doğru iskemlesini geri itip mutfak basamaklarına doğru yürümeye başladı. Yemek sırasında masadan üçüncü kalkışydı ve her seferinde ben de onunla birlikte kalkıp yukarı çıkmasına yardım ediyordum. Fakat bu sefer yardım etmeme izin vermedi, bir kez daha bağırsaklarını boşaltmayı denemeye gittiğini bildiğim için ısrar ederek onu utandırmak istemedim.

Kahve içerken hâlâ dönmemiş olduğunu fark ettim. Masadan sessizce kalktım, diğerleri konuşmaya devam ederken ölmüş olduğundan emin bir şekilde eve girdim.

Ölmemişti, ölmüş olmayı arzuluyor olabilirdi gerçi.

Bok kokusunu ikinci kat merdiveninden aldım. Banyosuna vardığımda kapı açıktı ve koridorda, banyonun önünde, şortu ve pantolonu duruyordu. Babam banyodaydı, çıplaktı, duştan yeni çıkmıştı ve üzerinden su damlıyordu. Koku dayanılır gibi değildi.

Beni görünce gözyaşlarına boğulmanın eşiğine geldi. O güne kadar duymadığım kadar üzgün bir sesle bana tahmin etmenin pek güç olmadığı şeyi söyledi. “Üstüme sıçtım,” dedi.

Bok her yerdeydi, banyo paspasında, klozetin kenarında, yerde. Az önce içinden çıktığı duş kabinin camına ve yere fırlatılmış giysilerine de bulaşmıştı. Kendini kurulamaya başladığı havlunun kenarında da vardı. Bu küçük denebilecek banyoda, ki genellikle bana aitti, pisliği tek başına temizlemek için elinden geleni yapmış, fakat neredeyse kör ve hastane yatağından yeni kalkmış olduğu için soyunup duşa girerken her yere bulaştırmıştı. Lavabonun üstündeki kabın içindeki diş fırçamın tellerinin uçlarına bile bulaşmış olduğunu fark ettim.

“Önemi yok,” dedim, “önemi yok, her şey yoluna girecek.”

Duş kabinine girip musluğu açtım, parmaklarımla kontrol ederek doğru ısıya ayarladım. Havluyu elinden alıp onu tekrar duşa soktum.

“Sabunu al ve baştan başla,” dedim. O itaatkâr bir biçimde sabunlanırken giysilerini, havluyu ve paspası topladım, holün sonundaki çamaşır dolabından bir yastık kılıfı aldım ve her şeyi içine soktum. Babam için temiz bir havlu da buldum. Sonra onu duştan çıkarıp kurulamaya başladım. “Cesur bir çaba gösterdin,” dedim, “ama korkarım ki kazanmana olanak yoktu.”

“Altıma sıçtım,” dedi bu kez ağlayarak.

Onu yatak odasına götürdüm. O yatağın kenarına oturup kendini kurulamaya devam ederken gidip onun için havlu bornozumu aldım. Kurulandığında bornozu giymesine yardım ettim, üst çarşafı çekip ona yatağa girip biraz uyumasını söyledim.

“Çocuklara söyleme,” dedi, bana yataktan gören gözüyle bakarak.

“Kimseye söylemeyeceğim,” dedim. “Dinlenmekte olduğunu söyleyeceğim.”

“Claire’e söyleme.”

“Kimseye söylemeyeceğim,” dedim. “Tasalanma. Herkesin başına gelebilir. Unut ve iyi bir uyku çek.”

Odayı karartmak için perdeleri indirdim ve kapıyı arkamdan kapattım.

Banyo kindar bir hırsız evi soyduktan sonra kartvizitini bırakmış gibi görünüyordu. Babamı temizleyip yatırdığıma göre, ki önemli olan buydu, banyonun kapısını kapatıp o banyoyu sonsuza dek unutabilirdim. “Bir kitap yazmak gibi,” diye geçirdim içimden– “Nereden başlayacağıma dair hiçbir fikrim yok.” Fakat yere temkinli bir biçimde basarak uzanıp pencereyi açtım, ki bir başlangıçtı. Sonra merdivenden inip mutfığa gittim, yaz odasında oturmaya ve konuşmaya devam eden Seth, Ruth ve Claire’e görünmemeye çalışarak evyenin altındaki dolaptan bir kova, bir fırça, bir Cif ve iki rulo tuvalet kâğıdı alıp tekrar yukarı çıktım.

Klozetin önünde duran bok kümesinin bulunduğu yeri temizlemek kolaydı, çünkü her şey bitişikti. Bir hamlede topla ve at. Duş kabininin kapısı, pencere kenarı, lavabo, sabunluk, aydınlatma armatürleri ve havlu askılıkları da sorun değildi. Bol miktarda kâğıt havlu ve sabun. Fakat yerdeki eski geniş kestane kalasların dar ve yamuk aralıklarına gelince iş zorlaştı. Fırça daha da bulaşmasına neden oluyordu sanki, sonunda dış fırçamı alıp kovadaki köpüklü suya sokup çıkardım ve santim santim ilerledim, bir duvardan ötekine, yerleri beceremediğimce temizleyinceye kadar. Dizlerimin üzerinde on beş dakika kaldıktan sonra ulaşamayacağım derinlikteki parçacıklarla birlikte yaşamamız gerektiğine karar verdim. Temiz görünmesine rağmen pencerenin perdesini indirip diğer kirlilerin bulunduğu yastık kılıfına soktum, sonra Claire’in banyosuna gidip biraz kolonya aldım ve temizlenmiş ve fırçalanmış banyoda etrafa döktüm, parmaklarımla kutsal su fiskeler gibi fiskeledim. Köşeye küçük bir yazlık vantilatör yerleştirip çalıştırdım, sonra Claire’in banyosuna gidip ellerimi, kollarımı ve yüzümü yıkadım. Saçıma biraz bok bulaşmıştı, onu da yıkadım.

Usulca babamın uyumakta olduğu yatak odasına girdim; hâlâ soluk alıyor, hâlâ yaşıyor, hâlâ benimle –her zaman babam olarak bildiğim adam bir hezimetle daha göğüs germiştir. Ben banyoya gelineceye kadar göstermiş olduğu kahramanca çaba, utancı ve onur kaybı beni kahretti, fakat bitmişti, uyuyordu ve içimden, ölmeden

önce bundan daha fazlasını isteyemezdim, diye geçirdim. Bu da doğrudur ve olması gerektiği gibiydi. Babanın bokunu temizlersin çünkü temizlenmesi gerekir, fakat temizledikten sonra, orada olan her şey daha önce hiç hissedilmediği gibi hissedilir. Bunu ilk kez kavramıyordum ayrıca; tiksintinin yanından dolanıp mide bulanmasını bastırduğunda ve tabulaşmış fobileri bir kenara bıraktığında hayatta değeri bilinmesi gereken çok şey var.

Fakat bir kez yeterli belki, diye ekledim, zihnimden kıkırdaklı tümör tarafından baskılanan uykudaki beynine hitaben; bunu her gün yapmak zorunda kalsam bu kadar hoşnut kalmayabilirim.

Leş gibi kokan yastık kılıfını aşağı götürüp siyah bir çöp torbasına koydum ve ağzını sıkıcı bağladım, sonra torbayı arabaya götürdüm, bagaja fırlatıp çamaşırhaneye sürdüm. İş bitmişti ve bunun neden doğru ve olması gerektiği gibi olduğu şimdi benim için olabildiğince açıktı. Baba mirası *buydu*. Babanın bokunu temizlemek başka bir şeyi simgelediği için değil, aksine, simgelemediği için, aslında yaşanmış gerçeklikten ne daha fazla ne de eksik olduğu için.

Benim baba mirasım *buydu*; para değildi, *tefilin* değildi, tıraş çanağı da değildi; bokuydu.

Ertesi gece yıkanmasına yardım ettim. O sabah, yatağını yaparken pijama pantolonunda ve alt çarşafın üstüne serdiğim havluda kan lekeleri görünce kanaması olduğunun farkında olup olmadığını sorduğumda uykudan önce oturma banyosu yapmadığı için böyle olduğunu söyledi. “Nedeni buysa oturma banyonu ön odada yapabilirsin,” dedim. “Bunu bana söylemeliydin. Duş yapmana gerek yok.”
“İngiliz tuzuna ihtiyacım var.”

Bir sonraki köydeki eczaneye sürüp İngiliz tuzu satın aldım ve o gece onun için küveti doldurup içine bir avuç karıştırdım. Su akar-ken küvetin kenarına oturup parmaklarımla suyun ısını kontrol ettim –annemin suyun ısını dirseğiyle kontrol ettiğini hatırladım. Babam benim kırmızı havlu bornozumla klozet kapağının üstüne oturmuştu. Küvet dolduğunda girerken ya da çıkarken düşmesin diye lastik paspası koydum. Sonra tutunsun diye kolumu uzattım, fakat ısrar ettiğimde bile ona yardım etmeme izin vermedi. Beni yanda bekletti ve diz çöküp dönerek bir bacağına suyun içine sokmayı başardı, sonra öteki bacağına, suya girdikten sonra dizlerinin üzerinde yavaşça dönüp karşıya baktı.

“Bu hayli karmaşık bir manevra,” dedim.

“Ben bunu her gece tek başıma yapıyorum.”

“Ben burada oturacağım. Belki bana ihtiyaç duyarsın diye.”

“Ah, bu çok güzel,” dedi, iki eliyle göğsüne su dökerek. Önce güçsüzce, sonra heyecanla dizlerini esnetmeye başladı ve ince bacaklarının kaslarının çalıştığını gördüm. Penisine baktım. En son küçük bir çocukken görmüştüm sanıyorum, o zaman büyük olduğunu düşünürdüm. Haklıymışım. Kalın ve dolgundu, yaşlı görünmeyen tek organı. Hayli kullanılabilir görünüyordu. Benimkinden daha dolgun olduğunu fark ettim. “Yakışır ona,” diye düşündüm. “Ona ve anneme haz vermişse, ne güzel.” Dikkatle baktım, ilk kez bakar gibi... ve düşünceleri bekledim. Başka bir şey gelmedi ama, kendime öldüğünde hatırlamamı hatırlatmamdan başka. Geçen yıllarla daha az hatırlanır olmasının önüne geçerci belki. “En ufak ayrıntısına kadar hatırlamalıyım,” dedim kendime, “o kadar ayrıntılı hatırlamalıyım ki o gittikten sonra beni yaratan babayı yaratabileyim.” *Hiçbir şeyi unutmamalıyım.*

Sonra bacaklarını güçlü bir biçimde kaldırıp indirmeye başladı, suyun içinde oynayan bir bebek gibi, fakat yüzünün kasvetli yarısında bebeğin hazzından eser yoktu. Bu banyo işini çok ciddiye alıyordu, son zamanlarda yaşadığı her şey gibi, büyük bir kararlılıkla yapılması gereken bir şeymiş gibi.

Onun için sırtını sabunladım ve solgun bedeninin ne hale geldiğine bakarken, “Bu benim başıma bir kez daha geldi,” dedi.

Neye atıfta bulunduğunu anladım ve sabun beziyle sırtını ovmaya devam ettim, onu ovmağ yeniden güçlendirecekmiş gibi.

“Güney Jersey’ye transfer olmadan önce,” dedi. “Maple Shade bölgesinden sorumluydum. Kırk kişi çalışıyordu altımda. Büyük bir ofisti. On iki sekreter. Gecenin bir saatinde arayıp ofiste birinin bulunduğunu söylediler –ofise hırsız girmişti. Yataktan kalktım ve tuvalete ulaşmadan başıma bu geldi. Korkudan herhalde.”

“İşte,” dedim, ona sabun bezini vererek. O sırtını yavaşça yıkarken klozetin kapağına oturdum. Sonra ellerini kalçalarının üzerine koyup kıcının yanaklarını ayırdı. “Bunu yapmamı bana doktor söyledi,” dedi.

“İyi,” dedim, “İyi fikir. Acele etme.”

1956’da, tam benim yaşımdayken, Metropolitan Life tarafından kırk sigorta satıcısı, müdür yardımcısı, müşteri temsilcileri ve

on iki sekreterden oluşan bir ofisin başına getirilmişti. Çok çalışır, herkesten de çok çalışmasını beklerdi. Maple Shade bölgesine transferi New Wark'ta müdür yardımcılığı yaptığı 1948 yılından beri üçüncü terfiydi. Bu terfiler şu anlama geliyordu; ona kendi gelirini yükseltme potansiyeli olan fakat çok kötü durumdayken zorlukların içinden alıp en üretken bölgelerden biri haline getirdiği eski ofisinden bile daha kötü durumda olan daha büyük bir ofisin sorumluluğu veriliyordu. İlerleme genellikle onun için aynı zamanda düşüş demekti ve çaba her zaman yokuş yukarıydı.

Babam kanamanın nedeni olduğunu söylediği rektal fisürleri sıcak suyla yatıştırırken ben oturmuş onu seyrediyor, bir yandan da Metropolitan Hayat Sigortası Şirketi'nin Herman Roth'un değerini tam olarak bilmesinin olanaksız olduğunu düşünüyordum. Yirmi üç yıl önce emekli olduğunda ona iyi bir emeklilik maaşı bağlamışlar ve çalışma hayatı boyunca başarısını kanıtlayan çeşitli plaketter, ödüller ve rozetler vermişlerdi. Onun kadar çalışıp onun kadar başarılı olmuş yığınla müdür vardı kuşkusuz, fakat ülkenin her yerine dağılmış binlerce bölge müdürünün içinde gecenin bir saatinde ofisinin soyulmakta olduğunu öğrendiğinde, kendi deyişiyle, "üstüne sıçmış," bir tane daha bulamazdınız. Sırf böyle bir sadakat için şirket Herman Roth'u kutsamalıydı, Kilise'nin inançları uğruna acı çekmiş şehitleri kutsadığı gibi.

Peki oğlu olarak ben daha mı az ilgi görmüştüm? Her zaman feyiz alınacak bir ilgi değildi gerçi –gerçekten de on altı yaşına geldiğimde halihazırda kendimi koparmak istediğim, beni bozduğunu düşündüğüm, fakat o beşikte bir bebek gibi bacaklarını kaldırıp indirirken klozet kapağına oturup azıcık da olsa karşılığını verebilmekten de hoşnutluk duyduğum bir ilgi.

Baba güçsüz ve neredeyse tükenmiş hale geldiğinde oğulun babasını şefkatle korumaya çalışması pek bir şey ifade etmez diyebilirsiniz. Buna ancak ben onun duyarlılıklarını (ailevi uyumsuzluklara duyarlı duygusal bir aile babası olarak, ekonomik belirsizliklere duyarlı bir aile reisi olarak, Yahudi bir göçmenin sosyal önyargıya duyarlı yontulmamış oğlu olarak) hâlâ evde yaşarken ve o güçlü ve sağlıklıyken ve odamda tek başıma oturup alnımı dövmeme ve ulumama neden olan yararsız ve anlamsız öğütleriyle beni delirtirken de koruyordum diye karşılık verebilirim. Otoritesinin reddini bu denli baskıcı bir çatışma haline getiren tam olarak buydu, üzüntü

ve küçümseme yüklü oluşuyla birlikte. Sıradan bir baba değildi, nefret edilecek ve seviyecek her şeyiyle *Baba*'ydı.

Lil ertesi gün nasıl olduğunu sormak için Elizabeth'den aradığında ona, "Philip bana annelik yapıyor," dediğini duydum.

Şaşırdım. "Babalık yapıyor" demesini beklerdim, fakat onun benzetmesi benim beylik beklentimden daha ayırımcı, ayrıca çok daha pervasız, cesur ve gıpta edilecek kadar bilinçsizce dobraydı. Evet, bana her zaman bir şeyler öğretirdi, ama sıradan Amerikan babalarının öğrettikleri okula ya da spora ya da Beyaz Atlı Prens'e dair şeyler değil, benim zaman zaman utandığım cahil babamın yerini adil ve saygın bir babanın alması özlemimle kendi başıma edinemeyeceğim kaba şeyler. Babamdan zaman zaman utanç duymakla birlikte saldırılabilirliği –özellikle antisemit ayrımcılığın hedefi olarak– artığında onunla kenetlenir, onu küçümseyenlere koyu bir nefret duyardım; o bana konuşma dilini öğretti. O konuşma dilinin kendisiydi; şiirsellikten uzak, canlı ve dolaysız, konuşma dilinin bütün kısıtlamaları ve dayanıklı gücüyle.

Hatta antisemitizm geçen sonbaharda *New York Times* Kitap Eleştirisi'nde yayınlanan otobiyografik bir yazımla bağlantılı olarak Metropolitan Hayat Sigortası Şirketi'nin yönetim kurulu başkanı John Creedon ile aramızda geçen yazışmanın konusuuydu. Daha sonra *Gerçekler* kitabımın açılış bölümünü oluşturacak olan "Evde Güvende" başlıklı yazıda Newark'ı orada otuzlu ve kırklı yıllarda yaşamış çocuklar için esirgeyici bir tapınak olarak nitelendirmiş ve onlardan biri olarak, bir Amerikalı olarak, Almanları ve Japonları bir tehdit olarak gördüğümü, fakat henüz çocuk olmakla birlikte, bir Yahudi olarak, Hristiyan Amerika'nın üst ve alt kademelerinden yayılan sindirme gücünün de farkında olduğumu yazmıştım.

John Creedon mektubunda o yazıda Metropolitan Life'in o yıllarda şirket ayrımcılığı yaptığına dair göndermeme değiniyordu. Bana babamı birkaç yıl önce tanıdığını hatırlattıktan sonra babamla hiçbir karşılaşmasında kendisine bu tür bir ayrımcılıktan hiç söz etmediğini belirtiyor ve Metropolitan Şirketi'nde günümüzde bu tür bir ayrımcılık yapılmadığından emin olduğunu ekliyordu. Onu yazmaya asıl iten şey 1940 yılında şirkette görev yapmış ve *Times* Kitap Eleştirisi'nde yayınlanan yazımdan gücenmiş emekli doktor arkadaşından aldığı mektuptu. Creedon kendi mektubuna

aralarında farkında olmadan başlattığım yazışmaları da eklemişti.

Doktorun Creedon'a yazdığı mektup Metropolitan'ın otuzlu ve kırklı yıllarda ayrımcılık yapan bir şirket olduğu iddiamı çürütme-ye adanmış üç paragraftan oluşuyordu. Doktor Creedon'a Philip Roth'un buna inanabilmesi karşısında "şoke" olduğunu yazmış-tı. İddiamın aksine, Metropolitan'ın üst düzey yöneticilerinden Louis İ. Dublin Yahudi'ydi ve kamu sağlığı üzerine duyarlılığı ve Metropolitan adına yaptığı istatistiksel açıklamalarıyla ünlüydü. Üst düzey yönetici ve şirket başkanı Haley Fisk'in sağ kolu Lee Frankel de Yahudi'ydi. 'Sanıyorum,' diye devam etmiş doktor, 'Bay Roth kendini bunların çocukluk izlenimleri olduğunu, evde şirkete karşı sergilenen tutumu ve yapılan yorumları yansıttığını söyleye-rek savunacaktır. Bu izlenimleri düzeltmenin bir yolu olsa keşke.'

Creedon doktora cevaben yazdığı mektupta birkaç yıl önce, Chicago'da yemekli bir davette abimle tanıştıktan ve babamın Met-ropolitan'daki kariyerini, onlar için çalışan alt düzey bir satıcı iken hatırı sayılır büyüklükte bir ofisin bölge müdürlüğüne yükseldiğini öğrendiğinde babamı merkez ofiste öğle yemeğine davet ettiğinden söz etmiş. Creedon babamı ilginç bir insan olarak tanımlamış ve oğlunun babasının Metropolitan'da ayrımcılık yapıldığını düşündü-ğü savı doğru bile olsa, düşüncesinin o zamana kadar değiştiğinin aşikâr olduğunu eklemiş.

Doktor benim Amerika'nın en büyük sigorta şirketlerinden bi-rinde Yahudilere karşı ayırım yapıldığını düşünmem karşısında bu kadar "şoke" olduysa, ben de şirketin mektupları bunun dışında tamamen iyi niyetli olan iki üst düzey yöneticisinin bu basit tarihi gerçeğin hâlâ, kendilerine bile, inkâr edilmesi gerektiğine inanmala-rına az "şoke" olmadım. Yine de mektupta rahatsız edici tek şey bu olasılık dışı masumiyet iddiası olsaydı, kibarca farklı kanıda olmam için nedenlerim olduğunu yazar ve muhtemelen orada bıraktırdım. Beni asıl öfkeliendiren ve devam etmeye kışkırtan şey ikisinin de şirkete dair bu kötü algı için şirketin önceki uygulamaları yerine babamın kanıtlanmamış tavırlarını ve görüşlerini suçlamak için sergiledikleri kararlılıktı.

Bu mektuplar elime geçtikten sonra babamı aradım ve, "Hey Metropolitan konusunda yıllardır yanılmışsın. Yahudileri çok se-viyorlarmış. Onları yeterince hızlı terfi ettiremiyorlarmış. Bütün o şeyler Yahudi kuruntusuymuş," dedim.

Ona doktorun benim yazıma tepki olarak John Creedon'a yazdığı mektubu okudum.

Bitirdiğimde acı acı güldü.

“Ne diyorsun?” diye sordum.

“Adamın ağzı süt kokuyor. Adı neydi?”

Söyledim.

“Doğru, Dublin Yahudi'ydi,” dedi. “Benim patronum da Yahudi'ydi. Peterfreund. Bir Yahudi'nin şirkette bir Hristiyan kadar yükselebilmesi mi? O günlerde? Hadi canım. Genel Merkez'deki Yahudilerin sayısı bir elin parmaklarını geçmezdi.

Ertesi birkaç öğleden sonrayı Doğu Elli Altıncı Cadde'deki Amerikan Yahudi Komitesi'nin arşivlerinde geçirdim. Beni oraya sigorta sektöründeki ayrımcılık üzerine nerede araştırma yapabileceğimi öğrenmek için B'nai Brith'in Ayrımcılık ve İnkârla Mücadele Derneği'ni aradığımda görevlilerinden biri yönlendirdi. Yıllar zarfında *New York Times* gazetesinde yayınlanmış yazılardan, Amerikan Yahudi Komitesi'nin Yurttaşlık Hakları Bölümü'nün bildirilerinden ve çeşitli kitap ve dergilerden sayfalarca not aldıktan sonra, John Creedon'a iki buçuk sayfalık bir mektup yazdım, onun ve doktorun babamı itibarsızlaştırmak için acele ettikleri “tavırları” haklı çıkaran belgeler sundum.

10 Ekim, 1987

Sayın Bay Creedon:

... Eminim ki, mektubunuzda da belirttiğiniz üzere, şirketinizin azınlık guruplara sunduğu yükselme olanakları benim otobiyografik denememi kaleme aldığım 1930'lu ve 40'lı yıllardan bu yana hayli artmıştır. Adil İstihdam Yasası 1951 yılında yürürlüğe girdiğinden beri daha önce ayrımcılık yapmış iş yerlerine ve sektörler azınlık grubundan insanları işe almaları ve idari ve yönetici pozisyonlara getirmeleri için sürekli ve başarılı bir baskı uygulandığına hiç kuşku yok. Buna rağmen, Federal Hükümet 1960 yılı sonları gibi ileri bir tarihte –20 Mart 1966 tarihli *New York Times* haberine göre– dini ayrımcılık yaptığı söylenen sigorta şirketlerine karşı sessiz fakat görünüşte katı bir kampanya başlatmak zorunda kaldı. “Hedef” diyor haber, “üst düzey pozisyonların Anglo-Sakson Protestanlara ayrılabilceği şirketlerde

Yahudilere, Katoliklere, Siyahilere ve diğer azınlık gruplarına da açılması.”

1966 yılında New York Eyalet Savcısı Louis Lefkowitz tarafından yayınlanan bir soruşturmadan ve 1960 yılında, babam Metropolitan’da çalışmaya devam ederken yapılmış bir araştırmadan alıntılar yaparak devam ettim. Araştırma yedi büyük sigorta şirketinin genel merkezinde Yahudi üst düzey yönetici oranının yüzde üç buçuk olduğunu ve bunların üçte ikisinin, Louis İ. Dublin gibi, büyük ölçüde istatistik alanıyla sınırlı olduklarını ya da sigorta eksperleri, doktor, avukat ve muhasebeci olarak çalıştıklarını ortaya koyuyordu. Mektubu şöyle bitirdim: “Büyük Amerikan sigorta şirketlerinde uygulanan ayrımcılık tarihini ortaya koyan bu bulguların ışığında... değişmesini umduğunuz şeyin neden babamın ‘görüşleri’ olduğunu umduğunuzu merak ediyorum; tarihi gerçekler bu görüşlerin tekrar gözden geçirilip düzeltilmesine izin vermiyor. Yapılması gereken şirketlerin azınlık gruplarına karşı uyguladıkları ayrımcı siyaseti gözden geçirip düzeltmeleriydi, bu da, federal yasaların ve hükümet araştırmalarının baskısıyla gerçekleşti.”

Mektubun bir kopyasını Creedon’a gönderdim ve bir dahaki görüşmemizde bir kopyasını da babama verdim.

Okuduktan sonra bende ne düşüneceğini bilemiyormuş gibi bir izlenim uyandırdı.

“Nereden edindin bütün bu bilgileri?” diye sordu.

“Amerikan Yahudi Komite’sinin arşivlerinden. Orada iki öğleden sonra geçirdim.”

“Çok iyi adamdır, Bay Creedon. Beni genel merkeze öğle yemeğine davet etti, biliyorsun.”

“Biliyorum.”

“O gün beni genel merkeze götürmesi için buraya bir limuzin gönderdi.”

“Bak, eminim ki iyi bir adamdır.”

“Sen de onu yere serdin.”

“Senin hakkında yazdıkları hoşuma gitmedi –senin görüşlerini değiştirdiğini umduğuna dair. Siktirsin gitsin.”

“Metropolitan Sigorta Şirketi bana çok iyi davrandı. Emekli olduğumdan bu yana ne kadar emeklilik maaşı aldığımı biliyor musun? Geçen hafta hesapladım. Çeyrek milyondan fazla.”

“O leblebi çekirdek parası. Sen rahatlıkla onun iki katı edersin.”

“Ortaokul tahsilimle mi? Eder miyim?” Güldü. “Hiçbir şeyim yoktu, hiçbir şeyim, annenle beş parasızdık ve beni işe aldılar. Benim gibi bir adamın başına gelen şaşılacak şeydir.”

“Bunda şaşılacak hiçbir şey yok. Çalıştın. Onlar için ter döktün. Senin bir tarihin var, onların da bir tarihi var. Aradaki fark senin tarihine sahip çıkman, bir ‘hiç’ olduğunu söylemen, fakat onlar kendi tarihlerini itiraf etmek istemiyorlar, mektuplara bakılırsa.”

“Gerçeği sevmiyorlar. Bunda bu kadar sıra dışı ne var? Bana bir iyilik yapar mısın? Bundan sonra,” dedi, mektubu havaya kaldıırarak, “başka mektup yazma.”

Bu yeni bir şeydi –babamın yazdığım bir şeyden ötürü kaygılanması. Zuckerman romanlarımda Nathan Zuckerman’a Yahudi karakterleri betimleyiş biçiminden nefret eden bir baba biçmiştim, oysa kader bana kitaplarımda eleştirecek hiçbir şey bulmayan son derece sadık ve üzerime titreyen bir baba bahşetmişti –onu asıl öfkeliendiren kitaplarımı antisemit ve öz-nefret dolu bulup bana saldıran Yahudilerdi. Hayır, babamı öfkeliendiren Yahudilere dair yazdıklarım değildi, şimdi Hristiyanlara dair yazdıklarımı –Hristiyanlara Hristiyanlara dair, hem de bir zamanlar patronu olan Hristiyanlara.

“Mektubum yüzünden maaşında bir değişiklik yapmaya gideceklerini sanmıyorum –seni kaygılandıran buysa.”

“Beni hiçbir şey kaygılandırmıyor,” dedi.

“Canını sıkmak istememiştim. Aksine.”

“Canım sıkılmadı. Ama onlara bir mektup daha yazma.”

Yine de kuzenim Ann babamın cenazesinde bana bir akşam babamı kocası Peter ile ziyaret ettiğinde dosyalarını karıştırıp mektubu bulduğunu ve gururla aynı zamanda avukatı olan Peter’a gösterdiğini söyleyecekti. Babam bana mektuptan bir daha söz etmedi, Metropolitan’da herhangi birinden bir yanıt da gelmedi.

Babam biyopsiden sonra bir hafta bizimle Connecticut’ta kaldı. Kendini Elizabeth’e dönmeye hazır hissettiğinde ağzındaki sancı büyük ölçüde geçmişti ve yeniden iştahla yiyebiliyordu; hastanede verdiği bir kiloyu almış, hatta gücünü kahvaltıdan sonra ve ikinci vakti benimle kısa yürüyüşlere çıkabilecek kadar toplamıştı. Her gün mutfığa, “Kütük gibi uyudum,” diyerek giriyordu ve her akşam, yemekten sonra, kahvesiyle Claire’in karşısına oturuyor ve

ben kitap okumaya ya da televizyonda maç seyretmeye sıvıştıktan sonra mutfakta ona uzun uzun ailesine ve Amerika'da yaşadıkları talihe dair hikâyeler anlatıyordu. Aile dışında büyümüş biri için sıkıcı ve anlamsız hikâyelerdi bunlar, onun bile tekrarlamaktan sıkılmasını bekleyeceğin türde (o öldü, bu evlendi, şu iflas etti, o karısını kaybetti, bu, çok şükür, iyi bir hayat yaşadı). Onları her gece tekrarlamasına rağmen Yul Brynner'in *Kral ve Ben*'de dört bininci kez "Şaşılacak Şey" demesi gibi tazeliklerini koruyorlardı. Claire her gece mutfak masasında oturup onu dinledi, sıkıntıdan patlayarak fakat yine de bu dolambaçlı hikâyenin çözülüşündeki aciliyete ya da sıradan bir göçmen ailesinin olağan yazgısının seksen altı yaşındaki babamın üzerinde hâlâ bu denli büyüleyici bir etki yapabilmesine hayranlık duyarak. 1936 yılında ölen kardeşi Charlie 1912 yılında Fanny Splitzer ile evlenmişti; Fanny on dört yıl sonra öldüğünde Charlie Sophie Lasker ile evlenmişti; Sophie, Milton, Rhoda, Kenny ve Jeanette'in anneleriydi; Jeanette 1942'de, henüz yirmi sekiz yaşındayken ölmüştü; onun yirmi dokuz yaşında ölen girişken ve zengin ağabeyi Morris'in Pacific Caddesi'nde babamın bağcıklara uç taktığı bir ayakkabıcı dükkânı vardı; Morris'in iki evi ve dört garajı vardı; öldüğünde bütün parasını müsrif karsına bırakmış ve kadın kendine bir Velie satın almıştı. "Velie diye bir otomobil markası duymadın mı? Araştır. V-e-l-i-e. Üstü açık büyük bir araba. Her şey gitti, Ella her şeyi sattı. Sonra tekrar evlendi. Adamın tekiyle evlendi ve adam onu hamile bıraktı ve Ella karnında bir yumru olduğunu sandı. Ve bu adam Ordu'da yüzbaşısıydı ve Ella'nın bütün parasını, Morris'in servetini alıp Almanya'ya gitti, Ella'ya deri satın aldırdı-fakat Ella'nın babası, Klein amca parayı bir Amerikan bankasına yatırmak zorunda olduklarını, aksi takdirde yükleme belgesini vermeyeceğini söyledi. Klein amcanın Avon Bulvarı'nın köşesinde tuhafiye dükkânı vardı- hayır, Clinton Bulvarı'nda, Clinton Bulvarı ile Hunterdon Caddesi kavşağında-" Onun tesniyesiydi, kendi İsrail'inin tarihi... ve emekli olduktan sonra Karayip tur gemisinde ya da Florida'da bir otelin lobisinde ya da bir doktorun bekleme odasında onun karşısında uzunca bir süre oturup da bu kutsal metnin en azından kısa bir yorumunu dinlememiş insan yok denecek kadar azdı. Annemle birlikte çıktığı seyahatlerde karşılaştığı bazı gâvurların cümlesinin ortasında toparlanıp yer değiştirdikleri biliniyor. Annem bu durumlarda ona

bir yabancının Charlie'nin Belmont Bulvarı'ndaki ayakkabıcı dükânına ya da Morris'in Pacific Caddesi'ndeki ayakkabı fabrikasının hemen yanındaki sinema salonuna neden ilgi duyamayabileceğini izah etmeye cesaret ettiğinde bunu bir türlü anlamıyor ya da anlamak istemiyordu. Bütün bu yoksunluk ve yeniden inşa ve canlandırma, bütün bu *insanlar*, bütün bu *ölümler*, ve yaptıkları *işler* –insan nasıl etkilenmez ve hatta, sonunda, onun duyduğu gibi, Roth'ların Amerika'da gösterdikleri dirence ve sabra nasıl hayranlık duymazdı?

Hafta sonunda onu Elizabeth'e götürdüm, evine, fakat önce göz doktorunu görmesi için Manhattan'a uğradım. Artık tümörü unutmaktan başka yapacak bir şey olmadığı için göz ameliyatını yaptırmaya karar vermiştik. O öğleden sonra ameliyat öncesi muayenesini olacaktı ve temmuz başında, uzun hafta sonundan sonra, katarakt ameliyatı için hastanede olması gerekiyordu. Abim onunla ilgilenmek için Chicago'dan gelecekti.

Sağ gözü yüzde doksan görmediği için öteki gözüne yapılacak ameliyat, doktorun dediğine göre, üç ya da dört hafta hiç görememesine neden olacaktı. Nekahet döneminde ona bakacak birini bulmak için çok az zamanımız vardı, fakat neyse ki, iki gün sağa sola telefon ettikten sonra, ilk karısı 1971'de kanserden öldükten sonra abime beş yıl boyunca iki oğlan çocuğu büyütmesinde yardımcı olan eski bakıcısı Ingrid Budin'in bir Manhattan ailesinin yanındaki işinden ayrılmak üzere olduğunu öğrendim. Ingrid bizimle babamın katarakt ameliyatından sonra eve döndüğü günden tümör izin verirse dört ay kalacakları West Palm Beach'e gidecekleri aralık ayına kadar çalışmayı kabul etti. Ingrid şimdi kırklı yaşlarında, abimin yanında çalıştığı yıllar zarfında hem annemin hem de babamın çok yakınlık duyduğu olağanüstü uysal, zeki ve güvenilir bir kadındı ve böyle bir zamanda babama bakmayı kabul etmesi büyük bir şanstı. Ingrid haftanın beş ya da altı günü Manhattan'dan otobüse binip onunla sekiz saat ilgilenecek, yemek pişirecek, alışverişini yapacak, evi temizleyecek ve, bizi en çok rahatlatan şey, ona yârenlik edecekti. Sandy de ben de babamın Ingrid'in maaşını ödemek için tahvillerini ya da vadeli hesabını bozmayacağını bildiğimiz için Ingrid'in maaşını aramızda bölüşmeye ve ölümünden sonra mirastan geri almaya karar verdik. Mümkün görünmemekle birlikte babam o kadar yaşamaya devam edebilirse Ingrid'e üç yıl boyunca maaş ödemeye yetecek kadar para vardı.

Bizimle geçirdiği hafta tamamlandıktan sonra dönüş yolunda babamın moralinin biraz düzelmekte olduğunu fark edip ona İngrid'in varlığının büyük bir fark yaratacağını hatırlattım –katarakt ameliyatının yaratacağı gibi. İngrid'in evde olması ve görüşünün geri gelmesiyle Lil'e daha az bağımlı olacak, aralarında var olan ve hastalığı tarafından körüklenen gerilim biraz gevşeyip katlanılabilir hale gelecekti.

Fakat bunu söylemem onu öngöremediğim biçimde alevlendirdi. "Lil birdenbire Yahudi kesildi," dedi bana. "Onu ayine sürükleyerek götürürdüm. Beni tanımadan önce hiç sinagoga gitmezdi. Lil sinagogun yerini bile bilmezdi. Fakat cuma günü ameliyattan önce ayine gitmek için yanımdan ayrıldı. Ona, 'Bir köpek bile efendisinin yanında durur. İnsanlar onlara arkadaşlık etsin diye köpek alırlar ve sen benden kaçıyorsun!' dedim."

"Köpek biraz talihsiz bir benzetme olmuş. Bu kıyaslamadan hoşnut kalmamasını anlayabiliyorum," dedim.

Fakat eğlendirilme ya da yatıştırılma havasında değildi. Nefret etme havasındaydı daha çok, evine dönmek üzereyken. Söylediklerinin bir kısmının onu evine götürmekte olduğum için bana karşı örtülü bir nefret içerip içermediğini merak ettim. Belki de bütün eğitimimize, diplomalarımıza, düzgün cümlelerimize ve zekice sözcüklerimize rağmen hiçbirimizin ondan daha fazla anlam veremeyeceğini bildiği için sormaya zahmet bile etmediği o soru yüzünden bu kadar öfkeliydi. İnsan neden ölmek zorundaydı? Herkesi öfkelendirmeye yeterdi, o soru. Kahretsin, o vazgeçilmezdi, artık başkaları için olmasa bile kendi için. Öyleyse neden ölmek zorundaydı? Kafası çalışan biri bu soruyu yanıtlasın!

"Hiçbir şeyi doğru yapmıyor," dedi bana.

"Kim yapıyor ki?"

"Annen yapardı. Annen her şeyi doğru yapardı."

"Öyleyse dünyadaki nadir insanlardan biriydi. Bu yüzden Lil'e bu kadar yüklenmesen iyi edersin."

"Florida'da yanlarına taşınabileceğim pek çok kadın var. Benim arkadaşlığıma bayılıyorlar."

Ona kendisi ofiste günde on-on iki saat çalışırken her zaman her şeyi doğru yapıyormuş gibi görünen annemin hayatının son yıllarında ona o kadar da mükemmel görünmediğini söyleyecek kadar acımasız olamadım; 1981 yılında, sitenin havuzunda yeni bir

dul olarak belirdiği ve her öğlen metodik yavaş kulaçlarla yüzdüğü, mayosu ve bornozuyla güneşin altına oturup “kızlara” Elizabeth Yye dair fıkralar anlattığı günlerde vaatlerde bulunduğu Bal Harbour kadınlarının onun 1988 yılındaki haliyle arkadaşlık etmeye o kadar bayılmayacaklarını da söyleyemedim.

Benim hatırlatmama ihtiyacı yoktu zaten; bir-iki saniye sonra aklına geldi ve bu öfkesini daha da körükledi, bu kez Lil’in hiç haz etmediği kız kardeşine yönelik (Lil’in kız kardeşi de ondan haz etmiyordu, anladığım kadarıyla).

“Neden *onunla* evlenmiyor?” diye sordu. “Günde on altı saat telefonda konuşuyorlar –neden *onunla* evlenip kurtulmuyor!”

Fakat Lil’in bir zamanlar evlenmek istediği insan babamdı. Ancak babam evliydi, annemle değilse de, evlilikleriyle. Bir süre önce, daha keyifli bir havadayken, bana, “Bazen Lil’i bana annenin gönderdiğini düşünüyorum,” demişti. Ondan beklenmeyen bu düşsellik karşısında şaşkınlığa uğramış, fakat bir mahsur görmediğim için –hatta, bunun vicdanını rahatlatmanın ve bir cesede sadık kalmaktan duyduğu utancı ve suçluluğu azaltmanın bir yolu olup olmadığını bile düşünmüştüm– ona, “Kim bilir? Belki de gönderdi,” demiştim. Lil’i bütün kalbiyle sevmenin bir yolundan çok (o bile bunun için fazla deneyimliydi) kendisi için benzersiz bir tarihe sahip benzersiz aşiretinde ona eşit bir konum lütfetmenin bir yolunu arıyor gibiydi. Hasta arkadaşlarına her zaman özen gösterir, onlarla ilgilenirdi. Sevecen bir koca olmaya Lil’i iki kez meme ameliyatı olduğu bir yıl boyunca desteklediğinde ve sağlığına tekrar kavuşuncaya kadar ona baktığında yaklaştığı kadar yaklaşmamıştı muhtemelen. Fakat Lil onun sevgili karısı olmaya ancak hastası olarak yaklaşabilmişti ve *kendisi* hastalığında, *kendisi* giderek muhtaç konuma düştüğünde, Lil mükemmel olmadığı için şimdi yere göğe sığdıramadığı Bess Roth’un ve kadınlığın kusursuz bir örneği olarak gösterdiği annesinin statüsüne asla ulaşamayacaktı. Lil’e karşı hissettiği Romantik duygular söndüğünde, ona aşağı yukarı anneme yaptığı şeyin daha az sansürlü bir türünü uygulamıştı, özellikle sona doğru.

Öfkenin heyecanıyla geçici olarak tükenmişti, bir süre sonra başı öne düştü ve uyuyakaldı. 684 numaralı karayolunda uyandığında öfkesinin öznesi bu kez şoförler ve araba sürmektir. Biri önümde şerit değiştirdi ve tiksintiyle, “Ne yapıyor bu herif!” dedi. Biri so-

lumdan ok gibi geçti ve “Yetmiş kilometre hız sınırını takan yok mu artık?” dedi. Sonra: “Bu lanet kamyonlar!” Ardından: “Sigara içiyor! Arabada bebek var ve kadın sigara içiyor!”

“Sakin ol!” dedim.

“Artık telefonları var. Çok parlak bir icat. Araba sürerken telefonda konuşuyorlar! Belki İngrid Abe’e de yardım edebilir,” dedi aniden.

“Ne? Neden söz ediyorsun?”

“Belki İngrid, Abe’e yardım edebilir,” diye tekrarladı. “Abe korkunç bir kancıkla yaşıyor.”

Abe babamın hava müsait olduğunda günlük yürüyüşe çıkmayı denediği doksan üç yaşındaki komşusuydu. Abe yaşına göre şaşırtıcı bir dikkate sahip, dik ve özgüvenle yürüyen bir adamdı, her ne kadar babamla yaptıkları ikindi yürüyüşlerinde kaldırımdaki çatlak taşlara takılıp tökezleme ihtimaline karşı kol kola girseler de. “Kör ve topal,” derdi babam istihzayla, kendilerini kast ederek. Bazen Kuzey Broad Caddesi’ndeki alışveriş merkezine kadar yürür, bazen berberde birbirlerine eşlik ederlerdi. Bir gün arabayla geldiğimde belediye seçimlerinde oy kullanmaktan dönüyorlardı. Seçim sonuçları önceden belliydi, babamın dediğine göre, fakat oy kullanmak onlar için yapacak bir şeydi. Gittikleri bir yerden döndüklerinde ve Abe dairesine gittiğinde, babam mutlaka, “Beş dakika sonra beni gördüğünü unutacak,” derdi.

Ona tümörü olduğunu söylemeye gittiğim gün, kötü haberi verdikten hemen sonra, babam kanepenin köşesine yığılmış onu nelerin beklediğini düşünürken, Abe telefon etmişti. Kalkıp telefonu açtığımda hattın öteki ucunda Abe vardı, sesinde gerçek bir canlılıkla. “Alo, Herman?” “Hayır, Philip ben,” dedim. “Baban yürüyüşe çıkmak istiyor mu?” “Şu anda oturup konuşmak istiyor, Abe. Belki bir saat sonra.” On dakika bile geçmeden telefon yine çaldı. “Baban yürüyüşe çıkmak istiyor mu?” “Hayır, Abe, şimdi değil.” İkinci kez kapattıktan sonra telefonun fişini çekmiştim, aynı annemin cenazesinden bir gece önce Wilkons, bir başka komşu, babamı ürkünç kahkahasıyla korkutmaya çalıştığında yaptığım gibi.

“İngrid’in New York telefon numarası kaç? Onunla Abe hakkında konuşacağım.”

“Baba, Abe’i unut şimdi, tamam mı? İngrid şimdilik sadece sana yardım etsin.”

“Şu lanet gözümü tamir ettirdikten sonra –görebilirsem, kendi başıma bankaya gidebilirim, dışçıye gidebilirim, kimseye muhtaç olmam.”

“Gözünü iki hafta sonra tamir ettireceksin. David Krohn seni mümkün olduğunca yakın bir tarihe alabilmek için elinden geleni yaptı. Bu yüzden bugün onu görmeye gidiyoruz.”

“Millie teyze öldüğünde Ann beni aradı ve kendimi kaybedip telefonda onunla yarım saat ağladım. Sana bunu söylemiş miydim?” Ann annemin küçük kız kardeşinin kızıydı.

“Yarım saat ağladım,” dedi. “Kimin için ağlıyordum biliyor musun? Annen için. Annen öldüğünde hastanede koşmaya ve ‘Karım nerede? Karıma ne yaptınız?’ diye bağırmaya başladım. Ağlamaya zamanım olmadı, o kadar öfkeliydim. Fakat Mille’nin öldüğünü duyduğumda çocuk gibi ağladım, o annenin son parçasıydı.”

Uykusundan üçüncü kez uyandığında Batı Yakası Karayolu üzerinden Manhattan’a girmek üzereydik. Bıkkın ve hayli ezik bir sesle, “Belki bundan böyle İngrid bana temelli bakar,” dedi.

“Bu da mümkün,” dedim.

Dövüştüler Çünkü Savaşçıydılar, Dövüştüler Çünkü Yahudi'ydiler

Yaklaşık bir yıl sonra, birdenbire, dengesini yitirmeye başladı. O arada katarakt ameliyatını olmuştı –şimdi sol gözüyle neredeyse 20/20 görüyordu– ve Lil ile her yıl yaptıkları gibi dört aylığına Florida'ya gittiler. Ekimde, Palm Beach'te, Sandy Kuv'in onu bir yıl önce davet ettiği düğüne katıldılar; Sandy onları bir yıl önce davet etmişti, ilk beyin cerrahı bana ameliyatı onaylamazsak görece kısa bir süre zarfında çok daha kötüye gideceğini söylediğinde –Florida'yı bir daha görmeyeceğini düşündüğüm zaman.

Mart sonunda Elizabeth'e döndüğünde ve ona hoş geldin ziyaretine gittiğimde bir ay önce Florida'da ziyaret ettiğimden bu yana kötüleşmiş olduğunu gördüm. Neredeyse her gün başı ağrıyordu. Yüz felci biraz daha ilerlemiş, konuşması neredeyse anlaşılabilir hale gelmişti. Ayakta dururken kaygı verici derecede dengesiz görünüyordu. Bir gece geç bir saatte tuvalete gitmek için yataktan kalktı, dengesini yitirdi (ya da bir an için gözleri karardı) ve düştü. Lil uyanıp seslendiğini duyuncaya kadar on dakika yerde yattı. Bu badireyi kaburgalarını inciterek atlattı, fakat moraline verdiği hasar muazzamdı.

O sıralar bir arkadaşım bana yaşam vasiyetinden söz etti; tedavi umudu olmayan aşırı fiziksel ya da akılsal engellilik halinde kişiye önceden herhangi bir yaşam destek sistemine bağlanmayı reddettiğini beyan etme olanağı tanıyan yasal bir belge. İmza sahibi kendisi karar verecek durumda değilse izlenecek tıbbi yolun ne olacağına karar vermesi için birini atıyordu. Avukatımı arayıp yaşam vasiyetinin New Jersey'de geçerli olup olmadığını sordum ve geçerli olduğunu öğrendiğimde ona benim için iki tane hazırlamasını söyledim, bir tane babam için, bir tane de kendim için.

Ertesi hafta babam, Lil ve babam eve döndükten sonra bakıcı olarak çalışmaya devam eden İngirid ile akşam yemeği yemek üzere New Jersey'ye sürdüm. İngirid çalışmaya önceki temmuz başla-

mıştı, babam katarakt ameliyatı olduktan hemen sonra. Yanımda o ögleden sonra yerel restoranda imzalanmış ve yetkilendirilmiş kendi yaşam vasiyetimle birlikte babamın onun için avukat tarafından hazırlanmış ve tıbbi kararları –kendi veremeyecek durumdaysa– verme yetkisini abime ve bana devreden yaşam vasiyetini de getirmiştım. Ona kendim için de bir tane yaptırıp imzaladığımı gösterirsem kendininkini imzalamanın ona o kadar uğursuz ve sağduyulu gelmeyeceğini umuyordum, yaş ya da sağlık durumu ne olursa olsun bütün yetişkinlerin yapması gereken bir şeymiş gibi.

Fakat oraya vardığımda banyodaki düşüşünden ötürü moralinin ne kadar bozuk olduğunu görünce yaşam vasiyetinden söz etmek bana bir yıl önce beyninde tümör olduğunu söylemekten bile zor geldi. Hatta, yapamadım. Ingrid büyük bir hindi yemeği hazırlamıştı, ben de şarap getirmiştım, yemek masasında uzun süre oturduk. Ona yaşam vasiyetinin ne olduğunu ve neden bir tane imzalaması gerektiği kanısında olduğumu anlatacağım yerde, okumayı yeni bitirdiğim bir kitaptan söz ederek zihnini ölümden mümkün olduğunca uzak tutmaya çalıştım. Kitabı birkaç gün önce yürüyüşe çıktığımda yukarı Broadway’de Yahudiliğe ait kitaplar satan bir kitapçıdan satın almıştım. Kitabın adı *Ünlü Yahudi Boksörler* idi –bir kısmı babam gençken dünya şampiyonu olmuş ya da şampiyonluk için dövüşmüş otuz iki boksörün arşiv fotoğrafları ve biyografileri. Babam çocukluğumda abimi ve beni Newark Laurel Garden’da perşembe geceleri düzenlenen boks maçlarına götürürdü. Ben boks sporuna ilgi duymasam da babam televizyonda boks maçları seyretmeyi çok severdi. Ona eski Yahudi boksörlerden kaçını sayabileceğini sordum.

“Şey,” dedi, “Abe Attel vardı.”

“Doğru,” dedim. “Attel tüy sıklette şampiyon olduğunda sen çocuktun.”

“Öyle mi? Onu dövüşürken izledim sanki. Sonra şey vardı, neydi adı, şu iri kereste... Levinsky –Savaşçı Levinsky. Şampiyon oldu, değil mi?”

“Hafif ağır sıklet.”

“Benny Leonard, tabii ki. Ruby Goldstein. Boksı bıraktıktan sonra hakem oldu.”

“Leonard da hakem oldu. Eski St. Nick Salonu’nda bir maçta hakemlik yaparken düşüp öldü. Bunu hatırlıyor musun?”

“Hayır, hatırlamıyorum. Fakat Lew Tendler vardı. Boksı bıraktıktan sonra bir restoran açtı. Philadelphia’da, ben giderdim. Et lokantası. Mûthiş karakterlerdi hepsi. Çoğu paralarını çarçur ettiler, yoksul öldüler. Aralarında para kazanabilen tek boksör Tendler idi yanılmıyorsam. Tendler, Attel ve Leonard dönemini hatırlıyorum. Barney Ross. Ne dövüşçüydü. Onu Newark’ta izledim. Bummy Davis vardı –Yahudi’ydi. Sonra Slapsie Maxie Rosenbloom vardı. Elbette, hatırlıyorum onları.”

“Peki,” dedim, “Slapsie Maxie’nin hafif ağır sıklet kemeri için bir başka Yahudi ile dövüşüğünü biliyor muydun? Ben de bunu geçen gece kitabın ekinde ‘Yahudi Boksörlerle Dövüşen Yahudi Boksörler’ başlığından ulaştım. Liste sandığımdan uzun çıktı bu arada, ‘Lester Bromberg’in Bütün Zamanların En Büyük On Boksörü’ listesinden hemen önce. Abie Bain adında Yahudi bir boksörle dövüşmüş.”

“Doğru. Abie Bain,” dedi babam, “Jersey’li kaçığın tekiydi, buralı– Newark, Hillside, buralardan. Serserinin tekiydi. Hepsisi serseri-ydi. Nasıldı biliyorsun; bu çocuklar yoksulluktan geliyorlardı, zor bir hayattan... ve her zaman bir hasımları vardı. Hıristiyan dini hasımdı. İki dövüş birden dövüşüyorlardı. Dövüştüler çünkü savaşıydılar, dövüştüler çünkü Yahudi’ydiler. Ringe iki boksör çıkarırlardı, bir İtalyan ve bir Yahudi, bir İrlandalı ve bir Yahudi... ve ölümüne dövüşürlerdi. Biraz nefret olurdu her zaman. Kimin daha üstün olduğunu kanıtlama çabası.”

Bu sohbet bana çocukluk arkadaşlarımdan birini hatırlattı; Charlie Raskus, mahalleden ayrıldıktan sonra Newark’ın en büyük gangsteri Longie Zwillman’ın tetikçisi olmuştu.

“Çocukken belliydi ne olacağı,” dedi babam.

“Nasıl yani?”

“İlkokuldayken öğretmenini iskemlesine bağlamıştı.”

“İnanmıyorum.”

“Evet. Onu okludan atıp çok kötü bir okula gönderdiler ve sonunda Longie için adam öldürmeye başladı. Kötü bir gruptular, Charlie ve arkadaşları. Üçüncü Mahalle’den İrlandalı çocuklardı hepsi. Polonyalılar sakallı Yahudileri öldürüyorlardı, memleketten değil Üçüncü Mahalle’den söz ediyorum, bu yüzden Yahudi çocuk-lar bir çete kurdular –bir adı vardı ama şimdi aklıma gelmiyor– ve Polonyalıları öldürmeye başladılar. Gerçekten öldürüyorlardı. Kö-tüydüler. Babam “Yidiş eşkiyalı,” derdi onlar için.

“Charlie Raskus’a ne oldu?”

“Öldü. Eceliyle. O kadar yaşlı değildi. Orospu çocukları da ölürlər,” dedi babam. “Ölüm için söylenebilecek tek iyi şey bu –orospu çocuklarını da haklar.”

On buçuğa doğru, haberlerde Mets maçının sonucunu öğrendikten sonra, en azından o anda, kederini üzerinden atmış gibiyken, içinde yaşam vasiyetleri bulunan ve nadiren kullandığım yıllanmış evrak çantamı aldım ve aklımdan, onu olasılıkların en acısıyla yüzleşmeye zorlamanın manası yoktu, diye geçirerek New York’a sürdüm. İçimden “Yeter,” diye geçirdim ve uyuyabileceğim evime gittim ve uyuyamadım ve geceyi kitabın ekinin beşinci bölümündeki elliye yakın Yahudi boks şampiyonunun istatistiklerini inceleyerek geçirdim. Bunların arasında sadece kırk sekiz kez dövüşmüş, on bir müsabaka kaybetmiş ve tuhaftır ama, kitaba göre, otuz bir kez berabere kalmış Abie Bain de vardı.

Ertesi sabah erkenden, kaygıya kapılıp yıkılmasına fırsat vermeden, babamı aradım ve anlatmaya başladım; avukatım bana bir yaşam vasiyeti yaptırmayı önermiş ve ne olduğunu izah etmişti, ben de avukatıma bunun iyi bir fikir olduğunu düşündüğümü söylemiştim ve bana bir tane hazırlarken onun için de bir tane hazırlamasını istemiştim. “Sana benimkini okuyayım. Dinle,” dedim. Ve tabii ki korktuğum gibi tepki vermedi.

Ömrünü insanlarla en az istedikleri şeyi konuşarak geçirmiş biriyle karşı karşıya olduğumu nasıl unutmuştum? Küçük bir çocukken cumartesi sabahları onunla birlikte ofisine gittiğimde bana, “Hayat sigortası satmak dünyanın en zor işidir,” derdi. “Neden biliyor musun? Çünkü müşteri ancak öldüğü zaman kazanabilir.” Ölümle ilişkili sözleşmeler konusunda eski ve bilgili bir uzmandı, onlara benden çok daha aşınaydı. Ona telefonda her cümleyi yavaşça okurken, sigorta poliçesinin basmakalıp ek bilgilerini okuyormuşum gibi duygusuzca tepki verdi.

“Ölümün yaklaşması durumunda reddettiğim yaşam destek yöntemleri şunlar,” diye okumaya başladım, “ ‘(a) kalbimin durması durumunda elektrik ya da mekanik resüsitasyon.’ ”

“Hı-hım,” dedi.

“ ‘(b) felçli ve ya da ağızdan besin alamayacak durumda isem nazogastrik tüple besleme’ Bu burundan besleme anlamına geliyor.”

“Hı-hım, evet.”

“ ‘(c) kendi soluğumu sürdüremez olduğumda mekanik solunum.’ ”

“Hı-hım.”

Kendi kararlarını kendi veremeyecek durama geldiği takdirde onun yerine abimin ve benim karar verebileceğimizin belirtildiği yere kadar okudum. “Ne diyorsun?” diye sordum. “Sana nasıl geliyor?”

“Gönder imzalayayım.”

O kadar. Kendimi sigortacının oğlu gibi hissedeceğime bir sigortacı gibi hissettim, ancak öldükten sonra kazanabilecek bir müşteriye ilk poliçesini satmışım gibi.

Birkaç hafta sonra cuma günü Claire ile akşam yemeğine gittiğimizde, sohbetin odak noktası, bildiğim kadarıyla, Ingrid’in pişirdiği ve babamın çok sevdiği fakat bir türlü telaffuz edemediği *bouillabaisse* olacaktı. Babam kolaylık adına ona “*ballaboosteh*,” demeyi seçmişti, Yidiş dilinde “ev kadını” anlamına geldiği için oldukça zekice bir benzetmeydi, çünkü Ingrid’in bizim için pişirdiği yemeğin içtenliği kadar onun evde kısa bir süre sonra oynamaya başladığı rolü de kapsıyordu.

Artık odada bir yerden bir yere giderken dengesini sağlamak için duvarlara yaslanmak ve düşmemek için çok küçük adımlar atmak zorunda olmasına rağmen, Ingrid’in varlığı güvensizlik kaygısını azaltmış, dolayısıyla (benim safça beklentilerimin aksine) bu Lil’in kusurlarını eleştirmeyi *artırmasını* mümkün kılmıştı. Onunla ilgili daha fazla kusur bulmasının olanaksız olduğunu düşünüyordum, fakat Lil’in kusurları söz konusu olduğunda, tek gözüyle görmesine rağmen, mikroskobik bir görüşe sahipti.

“Bir kavun satın almayı bile bilmiyor,” dedi bana bir sabah telefonda tiksintiyle. Artık Lil’in yapamayacağı şeyler konusunda genel olarak son derece bilgili olduğum için, “Bak, kavun satın almak kolay iş değil,” dedim. “Hatta satın alınabilecek en zor şeylerden biri, düşünürsen. Kavun elma gibi değil, elmaya bakarak anlayabilirsin. Kavun satın almaktansa araba satın almayı yeğlerim–kavun satın almaktansa ev satın almayı yeğlerim. Marketten on kez kavun satın aldığımda biri iyi çıkmışsa kendimi şanslı addederim. Koklarım, iki ucuna başparmağımla tekrar bastırırım –sonunda bir kavun seçinceye kadar sekiz-on kavunu bu şekilde elden geçiririm ve

kavunu akşam yemeğinde kesip tadına baktığımızda kelek çıkar. Kavun satın alırken yanılmayı sen bana sor; *herkesin başına gelir*. Kavun seçmek için yaratılmamışız. Bana bir iyilik yap, Herm, kadının yakasından düş, çünkü kötü kavun satın almak sadece Lil'e özgü bir kusur değil; *insani bir zaaf*. Kadını nüfusun belki de yüzde birinin –o yüzde birde bile tahmin payı büyük– başarıyla yaptığı bir doğru yapamamakla yargılıyorsun.”

“Neyse,” dedi tereddütle, benim bu kadar ayrıntılı konuşmama biraz gücenmiş, “kavun o kadar önemli değil...” Fakat bir süre Lil'den yakınmadı.

Cuma akşamı babam, Lil, Ingrid, Seth, Ruth ve biz bir kez daha toplandık, bu kez sohbetin odak konusu *boulabaisse* değil, bize katılacağını önceden bilmediğim bir konuk olacaktı. Konuğumuz masaya otururken bana yemeğini evde karısıyla birlikte yemiş olduğunu söylediğinde biraz şaşırdım. Biz yemeğimizi yerken hikâyesini bize –özellikle bana– anlatsın diye davet edilmiş olduğu anlaşıldı, gezgin müzisyen ya da oyuncu gibi.

Adı Walter Herrmann idi, iki çalışma kampından sağ çıkmayı başardıktan sonra 1947 yılında sadece Almanca bilerek Newark'a gelmişti; Auschwitz'den yeni çıkmıştı ve yirmi iki yaşındaydı, bir şekilde bir yerden biraz para bulmuş ve bir ortakla birlikte Chancellor Bulvarı'ndaki lisemin biraz aşağısında bir bakkal dükkânı açmıştı. Ondan sonra bütün binayı satın almıştı, sonra yan binayı ve bu şekilde devam etmişti, sonunda ellili yıllarda büyük miktardaki Newark tahvillerini satıp –oradaki emlak piyasası düşüşe geçmeye başlamadan hemen önce– kürk işine girmişti, savaştan önce ailesinin yaptığı işti ve bu işten çok zengin olmuştu. Babam onu Elizabeth Y'den tanıyordu; babam araba sürebilecek durumdayken haftada üç gün Y'ye gidip orada iskambil oynuyordu. Walter'ı benimle tanıştırmak istemişti çünkü Walter savaş deneyimlerine dair bir kitap yazıyordu. Bu, babamın yazarlığa heves eden birini bana ilk tanıştırtışı değildi. Ona, örneğin, ev ipoteği ya da yıllık ödeneğe dair yazan biri için yapabileceğim hiçbir şey olmadığını söylememe rağmen, benden editör arkadaşlarım Aaron Asher ya da David Rieff'in telefon numarasını ister, beni devre dışı bırakarak onları doğrudan kendi arardı. Birkaç yıl önce, emlak piyasası üzerine yazan bir arkadaşının metnini Aaron'a göndermiş ve kitap Aaron'un o sıralar çalışmakta olduğu Harper & Row yayınevi

tarafından basılmış ve iyi satmıştı. Babama bir aracı komisyonu ödenmiş ve Aaron ikimizi Manhattan'da öğle yemeğine götürmüştü. Ondan sonra onu durdurmak mümkün olmamıştı, öncesinde mümkünmüş gibi.

Yemekten önce salonda hep birlikte birer içki içerken –Walter bir şişe şampanya getirmişti– babamın birkaç hafta önce, ona telefonda Hunter edebiyat sınıfımda Auschwitz'e –Tadeusz Borowski'nin *Gaza Bu Taraftan, Hanımlar Beyler*– ve Treblinka'ya –Gitta Sereny'nin *Karanlığın İçine*– dair iki kitap okuduğumuzu söylediğimde babamın bana bu arkadaşından söz ettiğini hatırladım. Yıllar zarfında üniversitede profesör olarak görevlerim onun için hep bulanık olmuştu. Arada sırada bana derslerimde tam olarak ne öğrettiğimi sorduğunda izah ederdim. Ona iki çalışma kampı kitabından söz ettiğimde, "Y'den tanıdığım, Auschwitz'de bulunmuş bir arkadaşım var. O da bir kitap yazıyor. Harikulade bir adam," demişti. "Öyle mi?" dediğimde, "Belki ona yardım edersin," demişti. "Ben kendi kitaplarımla kendime yeterince yardım edemiyorum," demiştim. "Ona birkaç ipucu verebilirsin belki." "Baba, verebileceğim bir ipucum yok. İpucu yok bu işte." "Aaron Asher'e ne dersin?" "Ne olmuş Aaron Asher'e?" "İş yerini değiştirdi mi yine? Hâlâ aynı yerde mi?" "Grove'da, evet." "Bana onun numarasını tekrar ver." "Arkadaşın kitabı yazmayı bitirdi mi?" "Dedim ya, yazıyor." "Aaron'u aramadan önce neden arkadaşının kitabı yazmayı bitirmesini beklemiyorsun?"

Walter ve kitap hakkında bir daha bir şey duymamıştım, ta ki Walter aniden *bouillabaisse* sofrasında belirinceye kadar. Babam Walter'ı, "Göster ona marifetini," diye yüreklendirdi.

Masaya geçmiştik ve babamla benim yanıma boş bir iskemle çekmiş olan Walter'ın arasında oturan Ingrid o anda masada karşısında oturan Claire ile Ruth'a balık çorbasını nasıl pişirdiğini anlatmakta olduğu için babam onun sesini bastırmak için bağırarak zorunda kaldı. "Göster ona marifetini," diye seslendi arkadaşına bir kez daha.

İlık bir gün olduğu ve Walter kısa kollu gömlek giydiği için–ince spor ceketini çıkarıp iskemleye asmıştı– kolundaki numarayı görmem için kolunu hafifçe çevirmesi yeterliydi. Kolunu çevirirken babama, "Bunu daha önce de görmüştür eminim," dedi.

Doğruydı. Görümcemin annesi ile babası da soykırımdan sağ kurtulmuşlardı. İsrail'de de soykırımdan sağ kurtulmuş pek çok insan tanımıştım, ayrıca New York'ta kolunda kamp numarası olan

insanlara rastlamak olağan dışı değildi. Bir yıl önce, Korkunç İvan diye bilinen Treblinka gardiyanının Kudüs'teki duruşmalarına katıldığım da en az bir düzine soykırımdan sağ kurtulmuş insanın arasında oturmuşluğum vardı. Gördüğümde numarası beni en çok etkileyen İtalyan yazar Primo Levi olmuştu. 1986'da *New York Times* için onunla uzun bir söyleşi yapmak için Turin'e gittiğimde orada geçirdiğim dört gün zarfında gizemli bir biçimde çok yakınlaşmıştık –o kadar ki gitme zamanı geldiğinde Primo bana, “Hangimiz kardeş, hangimiz abi bilmiyorum,” demişti ve birbirimize bir daha karşılaşmayacakmışız duygusuyla sarılmıştık. Karşılaşmadık gerçekten de. Auschwitz'e dair uzun uzun konuşmuştuk, genç bir adamken orada geçirdiği on iki aya ve kamplara dair yazdığı iki kitaba dair, söyleşi bunun etrafında gelişmişti. Söyleşi Primo Turin'de yaşadığı apartman binasının yüksek merdiven boşluğundan atlayarak intihar ettikten altı ay sonra *Times*'ın Pazar kitap ekinde yayınlandı. Her gün yürüyüşümüze çıkmadan önce basamaklarını beş kat büyük bir heyecanla tırmandığım merdiven. Primo Levi ile Walter Herrmann birbirlerini Auschwitz'den tanıyor olabilirler miydi? Muhtemelen aynı yaşıydılar ve birbirleriyle Almanca iletişim kurabilirlerdi –Primo Levi hayatta kalma şansını arttıracaklarını düşünerek deli gibi çalışıp Üstün Irk'ın dilini iyi öğrenmişti. Walter kendi hayatta kalışını neye borçluydu acaba? O ne öğrenmişti? Kitap ne kadar basit ve amatörcce yazılmış olursa olsun buna benzer bir konu bekliyordum.

Walter kucağında içinde kitabının müsveddesinin bulunduğunu tahmin ettiğim büyük bir zarf tutuyordu. Yemek boyunca hiç ara vermeden kulağıma konuştu, Berlin'deki burjuva gençliğine, dans derslerine, Latince çalışmalarına, savaştan mucizevi bir şekilde sıyrılmış olan annesine ve Nazilerin öldürdüğü babasına dair; çocukluğunda okuduğu kitaplardan söz etti–“Heine,” dedi, parmaklarının ucunu öpüp bana Franz Werfel'in kitaplarını ne kadar çok sevdiğini belirterek. Sonra Naziler onu yakalayıp önce Belsen'e, oradan da savaş sona ermeden birkaç ay önce Auschwitz'e gönderinceye kadar birkaç yıl Berlin'de nasıl gizlendiğini anlattı.

“Berlin'de mi?” diye sordum. “Berlin'de nasıl gizlenebildiniz?”

“Kadınlar. Kadınların yanında. Berlin'de benden başka erkek kalmamıştı. On dokuz yaşındaydım o zaman. Bütün Alman erkekleri orduya katılmıştı ve bütün Yahudi erkekleri gitmişlerdi. Kadınlar gizledi beni.” Dudaklarında şeytani bir gülümseme belirdi. “Benim

kitabım Elie Wiesel ya da Samuel Pissar'ın kitabı gibi bir kitap değil. Elie Wiesel bir dâhi bana sorarsan. Ben bu kadar trajik bir kitap yazamam. Ben kampa düşünceye kadar mutlu bir savaş geçirdim.”

Walter kucağındaki zarfı açtı ve içinden kitabının müsveddesini çıkarmadan önce keten masa örtüsünün üzerine, balık çorbamın yanına, ona bu kitabı yazma hakkını veren yeterlilik belgesi kabilinde bir şey koydu; küçük, yıpranmış, rengi solmuş bir parşömen kâğıdı. Almanların ona otuzlu yılların sonunda verdiği fazlasıyla ellenmiş ve katlanmış gibi görünen kimliği idi. Nazi Almanyası'nın bütün Aryan yetkililerinin bütün Yahudi erkeklere verdikleri gibi Walter Herrmann'a da “İsrail” göbek adı verilmiş olduğunu fark ettim. Kimliğin köşesindeki fotoğraf yeniyetmeliğinin son demlerinde, narin, esmerimsi, hafif öfkeli görünümlü ve Adonis denemeyecek bir oğlan çocuğunun fotoğrafıydı. Sağımdaki adamı andırıyordu hâlâ, aradan elli yıl geçmiş olmasına rağmen. Fakat şimdi, altmış yıllarının ortasında, Walter Jersey'nin herhangi bir zengin ve saygın iş adamı kadar özgüven sergilerken, bir zamanlar o fotoğrafta olduğu çocuk Berlinli kadınlara kalan son erkek olmaktan çok bir köşede Franz Werfel okumayı yeğleyecek birine benziyordu.

Fotoğrafta alnına inen pompadour tarzında geriye taranmış saçının savaş bittikten bir hafta sonra bir gecede döküldüğünü söyledi, kamp kurtarıldıktan sonra tifüs kapıp ölümden döndüğünde. Salonda aile fertleriyle tanıştırılmasının üzerinden henüz birkaç dakika bile geçmeden bana anlattığı bu hikâye benim için Walter'ın anılarını kendine gizlemeyi yeğleyen soykırım kurtulanlarından biri olmadığının ilk işaretiydi.

Kitabının müsveddesine geçmeden göstermek istediği ikinci bir yeterlilik belgesi vardı. Bu, bana izah ettiğine göre, içine kurşun kalemle Auschwitz'den annesine minicik bir mektup yazdığı sigara kâğıdının kapağıydı. Annesi Almanya'da bir yerde gizleniyordu ve böyle bir mektubu ona ulaştırmak kolay olmamıştı. Yine de mektup annesinin eline geçmişti ve annesi mektubu saklayıp Amerika'ya geldiğinde yanında getirmişti, çünkü 1944 yılında oğlunun son sözleri olabilecek sözler şimdi 1989 yılında New Jersey'deydi.

“Onları dolaştır,” dedi babam bana. Böylece Walter'ın Nazi Almanyası kimliği ve Auschwitz'den yazdığı mektup benden Claire'e, Claire'den de sırasıyla 1957 ve 1961 yıllarında doğmuş olan ve iki belgeden de konuşkan yabancidan etkilendikleri kadar etkilenmiş

görünen Seth ile Ruth'a geçti. Sonra Lil'e geçirdiler. Lil, "Walter, tam bir okul çocuğu gibi görünüyorsun burada," dedi ve belgeleri babama verdi, babam da, "Y'de görmüştüm," dedi ve onları pratik zekâlı Ingrid'e geçirdi. Ingrid iki belgeyi de tarafsız bir biçimde inceledi, elinde ona tahsil edilecek bir çek için verilmiş bir kimlik tutuyormuş gibi. Sonunda iki belge de sahibine döndü ve Walter onları tekrar zarfa yerleştirdi. Bu kez de kitabının müsveddesi yerine torunlarının yakın zamanda doğum günlerinden birinde çekilmiş Polaroid fotoğraflarını çıkardı. Bunlar da masada elden ele dolaştırıldı ve sonunda şeffaf plastik bir dosyanın içinde bulunan müsveddeyi çıkarttı. Kitabından seçtiği beş-altı bölümü bana verdi.

"Macintosh'la çalışıyorum," dedi. "Ya sen?"

"Hâlâ daktiloyla," dedim.

Claire'in Walter'ın kişiliğine çarpılmadığının farkındaydım –eve dönerken arabada ona Walter hakkında ne düşündüğünü sordugumda onu dehşet verici bir teşhirci olarak tanımlayacaktı– ama onunla yaptığım konuşmayı dinleyen tek insan oydu. Babam, aynı anda herkesle konuşmayı hedefleyen sirk yöneticisi, konuşmalarımıza ancak zaman zaman kulak verebiliyordu, diğerleri de Walter ile babamdan daha fazla ilgilenmiyorlardı. Ben, kendi payıma, onu nereye oturtacağımı bilemiyordum; Auschwitz geçmişinden herkese bu kadar açıklıkla mı söz ediyordu yoksa Claire'e teşhircilik gibi gelen şey babamın üniversitede öğrencilerine toplama kamplarına dair kitaplar okutan yazar oğlunun ona yardım edebileceği vaa-dinden mi kaynaklanıyordu?

"Almanca yazdım," dedi, sayfaları dosyadan çıkarırken. "Çeviriyi kendim yaptım. Fakat Almancam artık o kadar iyi değil ve İngilizcem yazdığımda şöyle böyle. İngilizcesini düzeltsin diye şimdi kızıma vereceğim." Yavaşça ve sadece bana konuşarak, "Kızımın ne düşüneceğini bilmiyorum," dedi. "Berlin'de nasıl hayatta kaldığımı bilmiyor. Bir çocuk babası için böyle düşünmez. Evli bir kadın şimdi, ama, yine de, bir baba..."

Şunu okudum. *Uzrum tekrar dikilmişti ve yeni bitirmiştik... Özsü pınarım leziz deliğinin içine aktı... Dudakları şişmiş kamışıma doğru indi... Ah, bir kez daha yap, dedi, sevgilim, bir kez daha... elbisesi yere düştü, Barbara'nın göğüslerinden daha güzel ve Helen'in göğüslerinden daha iri göğüsleri ortaya çıktı... Ben boşaldım... O da boşaldı... Çılgınlıktı.*

O arada, diye geçirdim içimden, Soykırım sürmekteydi.

“Evet, Phil, ne düşünüyorsun?” diye sordu babam. Masadaki herkes bana bakıyordu, ama hiçbiri Walter kadar içten bakmıyordu.

“Henüz bitirmedim,” dedim.

Otuz beş yaşında bir kadının savaş zamanında olabileceği kadar bir erkeğe açtı. Beni küvetinde yıkadı. Su boşalırken arkama yaslandım. Bir öğünde yenilen on çeşit yemekmiş gibi penisimin üstüne kapandı. Oğlum, dedi, oğlum. Hiç böyle yalanıp emilmemiştim. Sadece Katrina buna yaklaşılabilmişti. Şunu bak, dedi, bir mucize! Bir kez daha boşaldım. O da boşaldı. Ben tekrar boşaldım.

Böyle sürüp gidiyordu.

Bütün sayfaları okuduktan sonra onları hiçbir şey demeden dosyaya geri koydum. Walter, “Bu sadece bir örnek,” dedi.

“Daha var mı?”

“Çok var. Yayınlanabilir mi?”

“Yayınlanıp yayınlanmayacağını düşünmeden önce kitabı bitirmelisiniz.”

“Bitirdim. Sadece kızımın İngilizcesini gözden geçirmesi kaldı.”

“Ya Asher’e ne diyorsun?” diye sordu babam bana.

Omuz silktilim. Walter, tabii ki, bu sayfaları babama göstermeyi aklından bile geçirmezdi, babamın aklından da onları okumak geçmiyordu. Babamın bütün istediği Hitler kurbanı Y’deki arkadaşlarından birine yardım etmektir.

Omuz silkmemin babamın hoşuna gitmediğini, kafasını biraz karıştırdığını fark ettim. Toplama kamplarına dair kitaplar ilgimi çekiyor muydu çekmiyor muydu?

“Bana ver, Walter,” dedi. “Ben Aaron Asher’e iletirim. David Rieff’e ne dersin?” diye sordu babam bana.

“Evet,” dedim, “David her zaman bir olasılık.”

“Telefon numarası var mı bende?” diye sordu. “Eski numarası hâlâ geçerli mi?”

“Aynı numara.”

“Öyleyse –ne düşünüyorsun?” diye sordu babam yine, bu kez öfkesini gizlemeye çalışmadan.

İki elimle hiçbir anlama gelmeyen bir işaret yaptım, ardından da münasip bir biçimde gülümsedim.

“Oğlun taahhütte bulunmayı seven biri değil,” dedi Walter babama kibarca.

“Evet...” diye homurdandı babam tiksintiyle, sonra *ballaboos-teh’sini* kaşıklamaya döndü.

Babam sadece iki gün sonra telefonda, “Sana postayla bir mektup göndereceğim,” dedi. “Walter bu öğleden sonra uğradı. Senin için bir şey getirdi.”

“Baba, kitaptan başka sayfalar göndermesin, lütfen.”

“Şu sana sözünü ettiği palto. Bir fotoğraf ve bilgi bıraktı. Sana postalamamı istiyor.”

O akşam tatlıyı yedikten sonra Walter Claire’e ve bana bir film yıldızı için ideal bir kürk mantoya sahip olduğunu söylemişti: “Bu yılın kış koleksiyonu için dikilmiş –o kadar özel ki dünyada ancak birkaç kadın onu taşıyabilir. Tam boy samur, ömründe görüp göreceğin en yumuşak, en hafif samur kürkü, kakımdan harikulade bir de yakası var. Bayan Bloom’a göre yaptıracağım, çok yakışacaktır.” Satacak olsa bin dolardan fazla edeceğini söyledi Walter bize, fakat oğluya konuşacaktı ve bize ilginç bir öneride bulunabilirlerdi. “O kadar özel ki, bu kürkler,” diye ekledi, “bundan sadece iki tane yapılmış.” “İkisini de alıyorum,” dedim. “Korkarım ki bir tane kaldı,” dedi Walter. Tam boy samur kürk mantoyu –benzersiz, tam istediğimiz gibi– ölü fiyatına verme çabası bana Primo Levi’nin tutsakların arasındaki yasaklanmış takas ve pazarlıkları anlattığı *Auschwitz’de Hayatta Kalmak* bölümünü hatırlattı; en yaygın para birimi bir tayin ekmekten oluşuyordu, fakat yırtık bir gömlekten ağızdaki altın dişe varıncaya kadar her şey kampın S.S. barakalarından en uzak köşesinde sürekli takas ediliyordu. Walter da, genç bir adamken, Auschwitz’in en yüz­süz takasçılarından biri mi olmuştu yoksa kapitalizm azmini Amerika’da mı geliştirmişti? “Arkadaşının cesareti kolay kolay kırılmıyor,” dedim babama.

“İsrail’e kırk beş kez gittiğini biliyor muydun?”

“İsrail’e ne satıyor?” diye sordum.

“Ne kadar fesatsın.”

“Walter da öyle. Çok fesat bir Yahudi. Fesat Yahudiler de, çok şükür ki, toplama kamplarından sağ çıkabildiler. Bu kitap buna dair sanıyorum.”

“Sana kürk mantonun fotoğrafını göndereceğim.”

“Fotoğraf sende kalsın, onu Lil’e satın al. Kitap diyorum –neye dair olduğunu tahmin et.”

“Toplama kampındaki tutsaklığına dair.”

“Hayır, hayır,” dedim

“Almanya’daki günlerine dair,” dedi.

“Pornografi. Bunu biliyor muydun?”

“Ben hiçbir şey bilmiyorum. Tek sayfasını bile okumadım.”

“Düzüşmeye dair. Her sayfası. Onun yanında ben bile ılımlı kalırım.”

“Öyle mi? Ciddi misin?” Bir an için büyük bir şaşkınlık geçirdi.

“Bana sorduğunda bu yüzden bir şey diyemedim. Orada oturmuş sizinle yemek yerken aniden bu pornografik sayfaları çıkardı.” Gülüyordum şimdi, babam da bana katıldı.

“Yarım saat önce gitti,” dedi babam.

“Evet, o beni emdi, o beni becerdi, Nazi Almanyası’nın en büyük kamışı bendeydi.”

Babam, “Belki *Portnoy* gibi bir çoksatar olur.” dediğinde hâlâ gülüyorduk.

“Elbette. Soykırıma dair pornografik bir çoksatar.”

“Neden olmasın?”

“Bir ilk olacağı kesin,” dedim.

“Kızı kitabın redaksiyonunu yapıyor,” dedi babam.

“Büyük bir şaşkınlık yaşayacak.”

Hafifçe gülmeye devam ederek, “Bugün o bastonu satın aldım,” dedi.

“Nasıl bir baston?”

“Sandy’nin satın almamı istediği baston. Sapı dört çengelli.”

“Denedin mi?”

“Evet. Sevmiyorum çünkü bağımlılık yapıyor. Ona bağımlı olmak istemiyorum.”

“Yürüyüşe çıkarken kullandın mı? Yararı oldu mu?”

“Evet, elbette. Yararı oldu. Artık Abe’e tutunmam gerekmiyor. Çünkü o da biraz sallanmaya başladı.”

“Yürüyüşe çıktığınızda neye dair konuşuyorsunuz?”

“Eski günlerden konuşuyoruz. Eski komedyenlerden. Howard Biraderler. Lou Holtz. Cantor. Benny. Sonra birlikte şarkı söylüyoruz. Abe seviyor şarkı söylemeyi. Lou Holtz’u hatırlıyor musun? ‘*Vas You dere, Chollie?*’ derdi.”

“Bunu o mu söylerdi? Hep merak etmişimdir. Ben her zaman Claire’e söylerim fakat hangi komedyene ait olduğunu bilmiyor-

dum. Lou Holtz benim zamanımdan önce. *Vas You dere, Chollie?*"

"Elbette. Sonra Harry Lauder'den söz ederiz. Sonra ben ona Harry Lauder hakkında bir şarkı söylerim ve Abe bana katılır. Her gün bu şekilde bir aşağı bir yukarı yürüyoruz. Abe Harry Lauder'e bayılır. İskoç asıllı komedyen. Newark Palas'a gittiğimde onu izlerdim. Sahneye çıkıp tek şarkı söylerdi. Şarkının adını şu anda hatırlamaya çalıştığım için hatırlayamıyorum. Kıvrık bir bastonla çıkar ve bir İskoç şarkısı söylerdi. Abe o şarkıya bayılır. Hep söyler. Güzel bir eğlenceydi."

"Eski Newark ile eski Berlin arasındaki fark bu işte."

"Evet. Zavallı Walter."

"Zavallı Walter'a fazla acıma. Zamanında gününü gün etmiş."

"Öyle mi? Okuduklarına inanıyor musun? Oradaki şeylere inanıyor musun?"

"Sen inanmıyor musun?"

"Kim bilir? Belki sadece bir kitap yazıyor."

Doğum gününü annemi sekiz sene önce kaybettiğimizden beri her yıl yaptığımız gibi ailece Connetcitcut'ta kutlama planımızı sağlığı yaz ilerledikçe kötüye gittiği için iptal etmek zorunda kaldık. Dört çatallı yeni bastonuna rağmen değil dışarıda, evde bile tek başına dolanması onun için düpedüz tehlikeli bir hal almıştı. Abe ile kol kola söylenen şarkı seansları aniden kesildi ve aralıklı olarak yutkunma sorunları yaşamaya başladı, özellikle sıvı içerken öksürüyor ve boğuluyordu. Yaşadığı bu zorlukları geçmek bilmeyen soğuk algınlığına yordu, oysa nedeni tümörün beynin yutkunma mekanizmasını denetlediği bölgeye baskı uygulamasıydı.

Babamın aksine, ben buna hazırlıksız degildim, çünkü Doktor Benjamin bir yıldan biraz daha uzun bir süre önce –hastanede beyin ameliyatını reddettiğimde– bir süre sonra yutkunma sorunu yaşayabileceğini söylemişti. Yapılabilecek bir şey olup olmadığını sormak için Doktor Wasserman'ı aradım. Doktor Wasserman bazı tahliller istedi ve tahlillerden aldığı gıdaların solunum yollarına kaçmaya başladığı anlaşıldı, bu yüzden bronşit olup zatürreeden ölme riski vardı. "Yemek yemese daha iyi olur," dedi Harold Wasserman. Sözlerinin şaşkınlığıyla ne demek istemiş olabileceğini sorduğumda Harold babamın midesine bir hortum sokup onu dışarıdan besleyerek zatürree tehlikesinin etrafından dolanmanın

mümkün olduğunu söyledi. Gastrostomi deniyordu. “Tükürüğü ne olacak?” diye sordum. “Tükürecek,” dedi. “Ayrıca bir makine tarafından temizlenebilir.”

Şimdi diyet ödeme zamanı, diye geçirdim içimden, ameliyat aleyhine karar vermenin diyeti. Abime, “Durumu korkunç bir hal almaya başlıyor,” dedim. İzleyen birkaç hafta boyunca yeni yaşamaya başladığı yutkunma sorununu soğuk algınlığına yormasına göz yumduk; zorluk dramatik bir biçimde kötüye gidinceye kadar –bunun çok sürmeyeceğinden emindik– asıl nedenini açıklayarak moralini daha da bozmanın anlamı yoktu. Fakat ciddi bir şey olduğunu kendisi de hissediyordu, çünkü telefonda yemek yemesinin biraz kolaylaşıp kolaylaşmadığını sorduğumda yemek yemekte güçlük çektiğini inkâr etmeye başladı; “Tatlı sıvılar içemediğim için oluyor,” “Yemek çok sıcak olduğunda oluyor,” falan filan. “Soğuk algınlığımı yüzünden balgam çıkarıyorum,” dedi. “Gırtlığımdan ameliyat olmak filan istemiyorum,” diye ekledi. “Ameliyat filan öneren yok. Fakat yutkunmakta biraz zorlanıyorsun, öyle değil mi?” dedim. “Zorlanmıyorum, iyiyim.”

Bu arada mevsim hâlâ yazdı ve her sabah, hava ısınmadan, Connecticut dağlarında altı kilometre tempolu yürüyüş yapıyor, öğleden sonraları, yeni bitirdiğim kitabın üzerinde çalıştıktan sonra, havuzda yarım saat yüzüyordum. Babamla ilgili kaygılarıma rağmen kendimi yıllardır bu kadar sağlıklı hissetmemiştim, ayrıca *Aldatma* adlı romanımın son okumasını bitirmek üzere olmanın verdiği o tatlı rahatlama duygusu vardı. Fakat ağustos başında bir öğleden sonra yüzmeye gittiğimde beklenmedik bir şey oldu, ama bu kez babama değil, bana –havuzda rahat bir tur attıktan sonra başım çatlayacak gibi oldu, kalbim gümbür gümbür atıyor, soluk almakta güçlük çekiyordum. Havuzun kenarına tutunup kendi kendime, “Kaygıdan. Ne var bu kadar kaygılanacak?” dedim –psikologlar ortaya çıkmadan önce sağlık sorunu yaşayan insanların kendilerine sormayacak kadar sağduyulu oldukları bir soru. Babamı bekleyen şeyler moralimin dışında başka şeyleri de bozmuştu; kendimi berbat hissediyordum, dedim kendime, çünkü beyin tümörüyle aylardan beridir yaşadığı sefalet şimdi midesine bir beslenme tüpü yerleştirilmesiyle doruğa çıkacak.

Tekşisim yanlıştı. Bir tur attıktan sonra kendimi kötü hissetmiştim çünkü elli altı yıl zarfında kalbime giden bütün ana arterler

tıkanmıştı ve kalp krizi geçirmenin eşiğindeydim. Havuzdan soluk almaya çalışarak çıktıktan yirmi dört saat sonra beş damarımın değiştirileceği acil bypass ameliyatı sayesinde ben kalp krizinden ve mezara babamdan önce girmekten esirgendim, babam da beni gömmekten.

Ameliyattan bir gece önce, sabahın ikisinde, belirtiler kaygı verici bir düzeye çıktığında ve yarım düzüne kadar stajyer, asistan hekim ve hemşire kötüye giden durumumu izleyen cihazların etrafında vızır vızır dönmeye başladığında, plan değişikliğine gidip ameliyatı hemen gerçekleştirmeyi düşünüp düşünmeyeceğini öğrenmek için cerraha haber gönderildi. O anda kendimi babama hiç hissetmediğim kadar yakın hissettiğimi idrak ettim; hayatlarımız çok benzer olmamakla birlikte iç içe geçmiş ve meşum bir biçimde değiştirilebilirmiş gibi. Gelişiminden kendi gelişimim kadar sorumluluk duyduğum bu entelektüel cüceyi gizlice sınıfa soktuğum üniversite günlerinden beri kendimi ona bu kadar yakın hissetmemiştim. Bu tıbbi velelenin ortasında aciz, aydınlatıcı bir şokla, dalgaların babamın kalan hayatının her saniyesini alıp götürmesinin kaçınılmaz olduğu gerçeğiyle yüzleştim.

Aradaki fark, tabii ki, ameliyattan sonra benim kendimi yeniden doğmuş gibi hissetmemdi –doğumdan yeni çıkmışçasına yeniden doğmuş. Ameliyattan önce yıllardan beridir pompalaması gereken kanın ancak yüzde yirmisini pompalayabilen kalbim şimdi istediği kadar kan pompalıyordu. Geceleyin hastane yatağında yatarken kalbimin bacağımdan alınan damarlar sayesinde özgürce akan kanı emerek beslenen bir bebek olduğunu tahayyül edip gülümseyordum. İçimden, annenin kendi bebeğini emzirmesinin hazzı bu olmalı, diye geçirdim –ameliyat sonrasının gürültülü, tamtamı andıran atışları bana değil ona aitti. Gece hemşiresi duymasın diye, fısıldarcasına, “Evet, evet, em, em, hepsi senin, hepsi senin, senin için...” diyordum ve hayatımda hiç bu kadar mutlu olmamıştım.

Tekrar eden fantezinin ve beraberinde getirdiği teranenin ne kadarının hayatımın kurtulmuş olmasının coşkusundan, ne kadarının beş saatlik yoğun anesteziye kaynaklandığını bilmiyordum, çünkü göğüs kafesimdeki sancının kesintisiz uykuyu olanaksız kıldığı o birkaç gün boyunca yeniden doğmuş kalbimi emzirmekte olduğum düşüncesi bana büyük haz vermişti; taşkın annelik coşkusunu erselik bir biçimde deneyimlemek için hayal kurmama

gerek kalmayan seanslar. Şimdi geriye bakınca, ameliyat sonrasının ilk hezeyanlı gecelerinde ve ameliyat öncesinin kaygılı ve belirsiz saatlerinde annemin eşi olmaya çok yaklaştığımı idrak ediyorum, çünkü kendimi sağlığı giderek kötüleyen ve yemek masasında boğulmakta olan babamla *değiştirilebilir* hissediyordum, temsili bir kurban gibi hatta. O yatakta bir kalp hastası değildim; dört kişilik bir aileydim.

Geçirdiğim ameliyatı babamdan tamamen iyileşinceye kadar gizlemeye karar verdim –ya da sonsuza dek, garantisi olsaydı, ama olanaksızdı. Perşembe akşamı aniden kötüleyip ameliyata alınmadan birkaç saat önce onu koroner bakım ünitesindeki yatağımdan arayıp Connecticut’taki evimdeymiş gibi konuşarak son anda hastalanan bir yazarın yerine bir edebiyat konferansına katılmam istendiğini ve hafta sonunu New Haven’de geçireceğimi, bu yüzden pazar akşamı dönünceye kadar bana telefonla ulaşamayacağını söyledim. “Sana ne kadar ödüyorlar?” diye sordu. “On bin dolar,” dedim, aklıma gelen ilk abartılı rakamı telaffuz ederek, daha fazla soru sormasını engellemek için onu hoşnut edeceğini tahmin ettiğim bir meblağ –doğru tahmin etmiştim. “Güzel,” dedi, fakat hak ettiğimden daha fazla olmadığını ima etmekten geri durmadı. Pazar akşamı, ameliyattan altmış saat sonra tekrar aradığımda sesimin bütün hafta sonunu konferansta konuşarak geçirdiğim için kısıldığını söyledim. “Paranı verdiler mi?” “Hem de nasıl. Bir dolarlık banknotlarla. El arabasıyla.” “İyi” dedi, gülerek, “kârlı bir hafta sonu olmuş.”

İzleyen günlerde her sabah onu telefonla arayıp normal hayatımı yaşamaya devam ettiğime inandırmaya devam ettim –ta ki hastanenin halkla ilişkiler biriminden biri odamı arayıp az önce *News* ve *Post*’tan aradıklarını ve hakkımda bilgi almak istediklerini söyleyinceye kadar. Hakla ilişkiler görevlisi kadın beni onlara bilgi vermediğine temin etti, fakat yine de gazetelerde bazı haberler çıkabileceğini bilmemi istiyordu. Babamın son derece hassas ve yaralanmaya açık haliyle habere ertesi gün gazetenin dedikodu sütununda rastlayacağı ya da birinin onu arayıp gazetede okuduğu haberden söz edeceği korkusuyla bütün gücümü toplayıp New Jersey’yi aradım.

Başarılı bir koroner bypass ameliyatı geçirdiğimi söylediğimde (beş damarımın değiştiğini henüz söylemedim) şaşkınlığını bir süre üzerinden atamadı.

“İyi de ben kiminle konuşuyordum?”

Benimle konuştuğunu, onu şimdi de yaptığım gibi hastane yatağımdan aradığımı izah ettim. Onu kendimi çok iyi hissettiğime temin ettim ve cerrahın beni hafta sonu taburcu etmeyi düşündüğünü söyledim.

Öfkelenerek beni şaşırttı. “Üniversitedeyken annenin ameliyat olduğunu senden gizlediğimizde ve daha sonra öğrendiğinde ne dediğini hatırlıyor musun?”

“Hayır, hatırlamıyorum.”

“‘Biz bir aile miyiz, değil miyiz?’ dedin. Büyüklenererek. ‘Bir daha sakın beni “esirgemeye” kalkışmayın,’ dedin. Bizi fena payladın.”

“Ben ameliyat odasında kaygı içinde beklemek zorunda kalmadın.”

“Ne kadar kaldın ameliyat odasında?”

İki saat eksik söyledim. “Ve sen beklemek zorunda kalmadın,” dedim. “Senin başında yeterince sıkıntı var zaten.”

“Buna sen karar veremezsin.”

“Herm, verdim,” dedim gülerek, durumu biraz yumuşatmayı umarak.

Fakat ciddiyetini korumaya devam etti–hatta bedbahtlığını. “Bunu bir daha yapma,” diye uyardı beni, önümüzde hâlâ uzun bir ömür varmış gibi.

Hastanede geçirdiğim her gün ve gece ve evde yavaşça toparlanmakta olduğum ilk birkaç hafta boyunca doğrudan ona dua ettim. “Ölme. Gücümü geri toplayıncaya kadar ölme. Olması gerekeni yapabilecek duruma gelmemi bekle. Ben çaresizken yapma.” Bazen hastaneden aradığımda bunu ona yüksek sesle söylememek için kendimi zor tutuyordum. Şimdi ondan sessizce neyi istediğimi anladığına inanıyorum.

“Sen kendini nasıl hissediyorsun?” diye soruyordum. “Ben mi?” diyordu–“harika hissediyorum. Abe için doksan dördüncü yaş günü partisi düzenledim. Ingrid jambonlu dürüm ve maydanozlu patates yaptı. Seth, Ruth, Rita, Abe, Ingrid, ben ve Lil. İyi zaman geçirdim. Abe’in iştahı yerinde, maşallah. Yürüyebiliyor ve yiyebiliyor, ertesi gün partiyi bile hatırladı.”

Altı hafta kadar sonra, onu tekrar görmeye gidebilecek güce kavuştuğumda, sergilediği çocuksu pişmanlıkla beni bir kez daha şaşırttı. Oraya son gittiğimden bu yana geçirdiği değişimi görmek

beni o kadar kahretti ki canını sıkkan şeyin ne olduğunu çözemedim. Aradan sanki bir yıl geçmişti, fakat ona bakarak rahatlıkla bir ömür de diyebilirdim. Abe için doksan dördüncü doğum günü partisi veren adamın kendisi şimdi yaşı kestirilemez bir yaşlıya dönüşmüştü; yüzü çarpılmış, bedeni küçülmüş, gözünde siyah göz bandıyla tamamen hareketsiz otururken tanınmaz hale gelmişti, benim için bile. Kanepenin köşesindeki yerinde sırtı yastıklarla desteklenmiş olarak oturuşuna bakarak oradan yardım almadan ayağa kalkabileceğine ihtimal veremiyordum. Bir ay önce banyoda gözleri tekrar karardığında düşüp kırdığı ve ona çok acı veren başparmağı yeni iyileşmeye başlamıştı. Daha sonra yeni yürütücüsüyle bile kendini tek başına birkaç adımdan daha uzağa götüremediğini gördüm.

Kanepenin karşısında Jersey kumsalında şipşak fotoğraf makinesiyle çekilip büyütülmüş, abimin ve benim de çerçevelenip evlerimizin uygun bir yerine astığımız şipşak fotoğraf duruyordu. Mayoyla poz vermişiz, bir Roth diğerinin tam arkasında, ailemizin her yaz bir oda ve mutfağı kullanma hakkını kiraladığı Bradley Kumsalı pansiyonunun bahçesinde. 1937 Ağustos. Dört, dokuz ve otuz altı yaşlarındayız. Üçümüz V harfi oluşturacak şekilde yukarı doğru yükselmişiz, benim minik sandallarım sivri ucu oluştururken babamın Sandy'nin meleksi yüzüyle ortalanmış sağlam omuzlarının genişliği harfin iki etkileyici çıkıntısını oluşturuyor. *Evet, o fotoğrafın her yerinde Zafer için V yazıyordu; Zafer için, Tatil için, dimdik dikeylik için.* Oradaydık, ailenin erkekleri, sağlıklı ve mutlu, doğuştan olgunluğa doğru tırmanarak!

Sözünü ettiğim fotoğraftaki adamın gürbüz görüntüsüyle kanepede oturan katılaşmış adamı bağdaştırmak hem olanaksızdı hem de değildi. Bütün zihin gücümü kullanarak iki babayı birleştirmek sersemletici, hatta cehennemî bir işti benim için. Yine de aniden o fotoğrafın yarım yüz yıl önce çekildiği anı mükemmel bir biçimde hatırladığımı (ya da kendimi hatırladığımı düşünmeye zorladım) hissettim (ya da kendimi hissetmeye zorladım). Hatta hayatlarımızın zamanın içinden süzülmesine, her şeyin aslında aynı anda gerçekleştiğine, onunla Elizabeth'de o ayağımın dibinde yıkılmış

* Yes, V for Victory is written all over that Picture: for Victory, for Vacation, for upright, unbent Verticality!

vaziyette otururken olduğum kadar yanımda dev gibi durduğu Bradley'de de olduğuma bile inandım (ya da kendimi inandırdım).

"Neyin var?" dedim, sırf beni gördüğü için ağlamaya başladığını fark ederek. "Baba, iyiyim şimdi," dedim. "Bunu göremiyor musun? Bak bana. *Bak*. Baba, sorun ne?"

"Orada olmalıydım," dedi çatlak bir sesle, sözcükler inmenin ağzına verdiği hasardan dolayı sözcük olmaktan çıkmış. "Orada olmalıydım!" diye tekrarladı, bu kez öfkeyle.

Hastanede yanımda olmayı kast ediyordu.

Üç hafta sonra öldü. 29 Ekim 1989'un gece yarısından biraz önce başlayan ve on saat süren ve ertesi gün öğleden sonra sonlanan zorlu sınamada hayranlık uyandıran bir patlamayla her soluk için savaş verdi ve hayatı boyunca sergilediği inatçı dirayeti son kez sergiledi. Görülecek şeydi.

Öldüğü günün sabahı erken bir saatte evdeki yatak odasından ambulansla götürüldüğü hastanenin acil servisine girdiğimde, "olağanüstü önlemler" alarak onu solunum cihazına bağlamayı tasarlayan bir uzman doktorla karşılaştım. Solunum cihazına bağlanmazsa hiçbir şansı yoktu, fakat doktor solunum cihazının solunum fonksiyonuna saldırdığı anlaşılan tümörün ilerlemesini durdurmayacağını söylemeye gerek bile olmadığını ekledi. Doktor beni bir kez solunum cihazına bağlanırsa, tekrar kendi başına soluk alabilecek hale gelmediği sürece, yasal olarak solunum cihazıyla bağlantısının bir daha kesilmeyeceğini söyleyerek uyardı. Hemen bir karar vermek gerekiyordu ve abim o anda Chicago'dan New York'a uçmakta olduğu için bu kararı kendi başıma vermek zorundaydım.

Ve ben, babama yaşam vasiyetini ayrıntılı bir biçimde izah edip ona imzalatan oğul, ne yapacağımı bilemedim. Solunum cihazına bağlanması soluk almak için verdiği bu ıstıraplı savaşı sonlandıracaksa nasıl hayır diyebilirdim? Babamın hayata, bize sadece tek kez bahşedilen hayata veda etmesi gerektiği kararını tek başıma nasıl yüklenebilirdim? Yaşam vasiyetini devre dışı bırakıp, "Bir şey yapın! Ne olursa!" diye bağırmanın eşiğindeydim.

Doktordan beni babamla yalnız bırakmasını istedim, acil servisin ortasında ne kadar yalnız olabilirsek. Orada oturup yaşamaya devam etmek için verdiği savaşı izlerken, tümörün halihazırda ona verdiği hasara odaklanmaya çalıştım. O sedyede Joe Louis ile yüz

raunt dövüşmüş gibi görüldüğü için zor olmadı. Bundan sonra gelmesi kaçınılmaz ıstırapı düşündüm, solunum cihazına bağlı olarak yaşamaya devam edeceğini varsayarak. Her şeyi gördüm, her şeyi, yine de ona mümkün olduğunca yaklaşıp dudaklarımı çökmüş ve mahvolmuş yüzüne bastırarak kendimde, “Baba, seni bırakmaktan başka çarem yok” diye fısıldayabilecek cesareti buluncaya kadar uzun süre orada oturdum. Son birkaç saattir bilinci kapalıydı ve beni duyamıyordu, fakat ona sarsılmış, şaşkın ve ağlayarak söylediğim şeyi tekrar tekrar fısıldadım, ta ki sonunda kendim de inanıncaya kadar.

Ondan sonra sedyesini onu götürdükleri odaya kadar izleyip yatağın kenarına oturmaktan başka yapabileceğim bir şey yoktu. Ölmek bir işti ve o iyi bir işçiydi. Ölmek korkunç bir şeydi ve babam ölüyordu. Elini tuttum, hâlâ onun eliymiş hissi veriyordu en azından; alnını okşadım, hâlâ onun alnıymış hissini veriyordu en azından, ve ona artık algılayamayacağı yığınla şey söyledim. Neyse ki o sabah söylediklerimin hepsi zaten bildiği şeylerdi.

Günün daha geç bir saatinde abim babamın yatak odasındaki yazı masasının alt çekmecesinde içinde güzelce katlanmış iki dua şalının bulunduğu ince bir kutuya rastladı. Bunlardan ayrılmamıştı. Bunları Y’nin soyunma odasında bir dolaba bırakmamış ya da büyük yeğenlerinden birine vermemişti. *Tallet*’lerin eski olanını eve götürdüm, ötekiyle de onu gömdük. Cenaze levazımatçısı evde onun için bir takım elbise seçmemizi istediğinde abime, “Takım elbise mi? Ofise gitmiyor. Hayır, hayır–takım elbise çok anlamsız,” dedim. O şalla gömülmesi gerektiğini söyledim, annesinin ve babasının gömüldüğü gibi, Yahudilerin geleneksel olarak gömüldükleri gibi. Fakat bunu söylerken şalın da bir o kadar anlamsız –babam sofu değildi, oğulları da hiç mi hiç dindar değillerdi– ayrıca yapay bir biçimde edebi ve biraz isterik ve sahte bir biçimde dindarca olup olmadığını düşündüm. Asıl fikrin bu olduğunu anlamama rağmen sigortacı-babam gibi hayatı boyunca gündelikliğe kök salmış bir kent insanının şala sarılmasının karakteriyle ne kadar uyumsuz olduğunu düşündüm. Fakat kimse bana karşı çıkmadığı ve ben, “Onu çıplak gömün,” deme cesaretinden yoksun olduğum için cesedini atalarımızdan kalma dua şalına sardık.

Düşümde bir rıhtımda başlarında bir yetişkin bulunmayan ve tahliye edilmeyi bekleyen ya da beklemeyen karaltı halinde-

ki bir grup çocuğun arasında durduğumu gördüm. Rıhtım Port Newark'taydı, fakat babam ve Ed amcam tarafından Özgürlük Anıtı'nı ve Atlantik Okyanusu'na açılan körfeze demirlemiş gemileri seyretmek için götürüldüğüm elli yıl öncesinin Port Newark'ında. Küçük bir çocukken bana New Wark'ın bir kıyı kenti olduğunun hatırlatılması beni hep şaşkınlığa sürüklerdi, çünkü rıhtım bataklık bölgesinin öte yanındaydı, yeni Newark havalimanı tarafında ve mahalle hayatından uzak. Gemileri ve açık denizi seyretmek için limana götürülmek iki buçuk ailelik evlerin bulunduğu ve kabileyi andıran güvenli sokakta küçük arkadaşlarıyla misket oynarken hayalini bile kuramayacağın bir dünyanın coğrafi enginliğiyle geçici olarak temas kurmak demekti.

Düşümde orta boy, zırhlı, silahlarından arındırılmış ve bütünüyle atıl hale gelmiş, eski Amerikan savaş gemilerini andıran gri bir gemi, sezilmesi güç bir biçimde kıyıya doğru sürükleniyordu. Babamın o gemide, mürettebatın arasında olduğunu umuyordum, fakat gemide ne hayat ne de bir kumandan belirtisi vardı. Ölüm kadar sessiz bir manzara, bir felaket sonrası portresi, korkutucu ve ürkütücü; tüm canlılara özgü bir felaket tarafından boşaltılmış bir hayalet gemi akıntıyla kıyıya doğru sürükleniyordu ve biz kıyıdağiler tahliye edilmek üzere toplanmış çocuklardık ya da değildik. Genel ruh hali ben on iki yaşındayken Başkan Roosevelt V-E Day zaferinden sadece birkaç hafta önce beyin kanamasından öldüğünde olduğu kadar içler acısıydı. Üzerinde siyah bayrakla örülmüş tren F.D.R.'in tabutunu Washington'dan Hyde Park'a kadar getirmişti ve tren ağır bir ciddiyetle kent merkezindeki rayların iki yanına toplanmış yaşlı kalabalığın arasından geçerken Newark'ın gündelik haline bile kutsal bir hava katmıştı. Sonunda düş dayanılmaz bir hal aldı ve uyandım, umutsuz ve korkmuş ve üzgün –işte o zaman babamın gemide bulunmadığını, geminin kendisi olduğunu kavradım. Tahliye edilmek tam olarak buydu; kovulmak, reddedilmek, doğmak.

Şafak sökünceye kadar gözüme uyku girmediydi. Düş beni temmuz sonunda babamın ikinci kez beyin emarı çektireceği günün sabahından birkaç saat önce uyandırmıştı. Harold Wasserman'dan babamın yutkunma sorunu için Doktor Benjamin ile bir konsültasyon yapmasını istediğimde Doktor Benjamin emar çekilmesini istemişti. Emarı çektirip eve döndükten sonra babamı arayıp, “Nasıl gitti?” diye sorduğumda, “Yaşlı insanlar, genç insanlar, sağlıklı

görünen insanlar, hasta görünen insanlar... ve hepsinin içlerinde bir şey var,” demişti.

İkinci emar çekilmeden önce düşümde babamı görmüş olmam o kadar şaşırtıcı değildi, bedeninin bir gemi olarak belirmesi de şaşırtıcı sayılmazdı. Ortalık aydınlanıncaya kadar yatakta yatmıştım, o sessiz düş filminin bir kırpıntısına sığdırılmış bütün aile tarihini düşünerek; hayatının neredeyse bütün büyük temaları kapsül halinde oradaydı, ikimiz için de önemli olan her şey; göçmen ailesinin iki güverte arasındaki en ucuz biletle Atlantik Okyanusu’nu geçmesinden, bütün engelleyici güçlere rağmen ilerlemek için verdiği mücadeleden –ciddi bir eğitimden mahrum edilmiş bir çocuk ve dev Hristiyan sigorta sektöründe çalışan bir Yahudi olarak– beyindeki tümör yüzünden güçten düşmüş bir enkaza dönüşmesine varıncaya kadar.

Harap gemi kıyıya doğru körlemesine sürükleniyor... bu babamın, hayatının sonunda, hüzünlü metafora ve şiirselleştirilmiş benzetmeye direnen uyanık zihnimin izin vereceği bir görüntüsü değildi. Gerçeklik açısından bu kadar zengin ve çocukça basit bu görüntüyü bana sunmayı lütfeden bütün bilgeliğiyle uykuydu daha çok; ıstırabımın Newark rıhtımında tahliye edilmeyi bekleyen ve bir zamanlar kahraman addedilen bir başkanının naaşı geçerken bütün bir ulusun olduğu kadar şaşkın ve yasta görünen küçük ve babasız bir çocuğun görüntüsüyle kristalleşmesiydi.

Altı hafta kadar sonra bir gece, sabah dört sularında, kukuletalı beyaz bir şalla örtülmüş olarak bana serzenişte bulunmaya geldi. “Beyaz takım elbise giydirilmem gerekirdi. Yanlış yaptın,” dedi. Çılgılık atarak uyandım. Şalın altında görünen tek şey ölü yüzündeki hoşnutsuzluktu. Sözleri bu azardan ibaretti; onu sonsuzluğa yanlış gysilerle göndermiştim.

Sabahleyin o hasta ve ölmekteyken mesleğimin bir gereği olarak yazmakta olduğum bu kitaba atıfta bulunduğunu idrak ettim. Düş bana, kitabımda ve hayatımda değilse bile, en azından düşlerimde onun küçük oğlu olarak, küçük bir oğlun bilinciyle yaşamaya devam edeceğimi söylüyordu, aynı onun da orada sadece babam olarak değil aynı zamanda her şeyi yargılayan Baba olarak yaşamaya devam edeceği gibi.

Hiçbir şeyi unutmamalısn.

Halit Ziya Uşaklıgil

Aşk-ı Memnu

Mai ve Siyah

Philip Roth

Pastoral Amerika

Demir Özlü

Güvercinler ve Matmazeller - Düş Öyküleri

Thomas Bernhard

Sarsıntı

Ömer F. Oyal

Zaman Lekeleri

Gecelerin En Güzeli

Andrea Camilleri

Unvansız Maktul

Ali Teoman

Horasan Elyazması

Rachel Cusk

Geçiş

Orçun Türkay

Tunç Bey

Kate Atkinson

Mahvolmuş Bir Tanrı

Javier Marias

Acı Bir Başlangıç Bu

Dag Solstad

Mahcubiyet ve Haysiyet

İlhan Durusel

Defterdar

Ian McEwan

Amsterdam'da Düello

Kefaret

Italo Calvino

Zor Sevdalar

Şiir Erkök Yılmaz

Aile İçi Muhabbet

Amin Maalouf

29 Numaralı Koltuğun Hikâyesi -

Fransa Tarihinin Dört Yüzyılı

Andrew Gibson

Samuel Beckett

Hilmi Yavuz

Lirik Defterler

Julia Kristeva - Philippe Sollers

Güzel Sanatların Bir Dalı Olarak Evlilik

Will Gompertz

Sanatçı Gibi Düşün -

... ve Daha Yaratıcı, Daha Verimli Bir Hayata Kavuş

John Berger - Selçuk Demirel

Saat Kaç?

Edip Cansever

Çağrılmayan Yakup

Ronit Matalon

Ayak Seslerimiz

Gürsel Korat

Ay Şarkısı

Anne Enright

Yeşil Yol

Margit Schreiner

İnsan Dengesi

Oğuz Demiralp

Ay ile Yıldız Ayn Düşünce -

Juan Rulfo Edebiyatı Üstüne Bir Okuma

Giorgio Bassani

Kuru Otların Kokusu

Surların İçinde - Beş Ferrara Öyküsü

Behçet Necatigil - Kâmuran Şipal

Dar Bir Çember İçinde

Kâmuran Şipal

Dua Çiçeği

Erlend Loe

Bildiğimiz Dünyanın Sonu

Eugenio Borgna

Şu Bizim Kırılğanlığımız

Darryl Cunningham

Büyük Çöküş

Bülent Gözkân

Kant'ın Şemsiyesi

Romain Rolland

Jean-Christophe - I

Jean-Christophe - II

Bülent Eczacıbaşı

İşim Gücüm Budur Benim

Betül Tarıman

Rıza Bıyık

Richard Yates

Mutluluk Fotoğrafı

Uğur Nazlıcan

Bir Dükkânı Beklemek

Ayfer Yavi

Bir Dünya Börek - Böreğin Tarihsel Yolculuğu

Priscilla Mary Işın

Avıcılıktan Gurmeliğe - Yemeğin Kültürel Tarihi

Sabahattin Kudret Aksal

Yazılar, Yanıtlar

Hazırlayanlar: Ernesto Ferrero - Luca Baranelli

Calvino Albümü

Tarık Dursun K.

Bağışla Onlan

Fredric Jameson

Antikler ve Postmodernler - Formların Tarihselliği Üzerine

Isabelle Mons

Ruhun Kadınları - Psikanalizin Öncü Kadınları

Hazırlayan: Talat Parman

Psikanaliz Defterleri 1 - Çocuk ve Ergen Çalışmaları /
Çocuk ve Ergenle Çalışmak

Sébastien Dupont

Psikanaliz Hareketinin Kendini İmhası

John S. Allen

Obur Zihin - Yiyeceklerle İlişkimizin Evrimi

Christopher Bollas

Güneş Patladığında - Şizofreninin Gizemi

Anil Ananthaswamy

Ya Ben Yoksam? - Benliğin Labirentinde Bir Gezinti

Juan Enriquez - Steve Gullans

Kendi Evrimimizi Yönetmek - Yapay seçim ve
rastlantısal olmayan mutasyon yeryüzündeki
yaşamı nasıl değiştiriyor?

Thomas Lepeltier

Evrenin Saklı Yüzü - Evrenbilimin Bir Başka Tarihi

Hazırlayanlar: Erden Akbulut - Handan Durgut -

Mehmet Uluşel - Yeşim Bilge

Nâzım'ın Cep Defterlerinde - Kavga, Aşk ve Şiir Notları
(1937-1942)

Engin Kılıç-Nüket Esen

Orhan Pamuk'un Edebi Dünyası

Jale Parla

Orhan Pamuk'ta Yazıyla Kefaret

Ece Ayhan

İyi Bir Güneş

Kınar Hanımın Denizleri

Ortodoksuluklar 50 Yaşında (Numaralı Özel Baskı)

Francis Russell

Türkiye'de Görülecek 123 Yer

Claudio Magris

Davanın Reddine

Hannah Kent

İrmağın Cinleri

Marcel Proust

"Kalan Son Güzel Kâğıdım"

Yüksel Pazarkaya

Çevirinin Estetiği ve Çeviri Serüveni

Hazırlayan: Mustafa Demirtaş

İkinci Bir Yaşam - Sevim Burak'ın Edebiyat Dünyası

Marc Augé

Evsiz Bir Adamın Güncesi

Turgut Uyar

Elele Okuyalım - Yazılar ve Söyleşiler 1978-1984

Gültekin Emre

Sere Serpe

Faruk Nafiz Çamlıbel

Şarkın Sultanları

Robert Dumezil

Mit ve Destan III - Roma Tarihleri

Philippe Mengue

Yürümek, Koşmak, Yüzmek / Kaçak Beden

Hüseyin Kıran

Yaşamak - Bir Çaba

Nikolay Semyonoviç Leskov

Çelik Pire

Beyin tümöründen mustarip seksen altı yaşındaki Herman Roth ölümle mücadele ettiği son aylarında yalnız değildir; oğlu Philip Roth alınacak kararların muallak sonuçlara fakat mutlak acılara sebep olacağı bu zor dönemde babasının yanındadır.

BABA MİRASI zarif bir dille kôtarılmış, kişisel, yalın ve hayli derin bir roman. Anlatıcı olarak bizzat kendi ismini kullanan Philip Roth, böylece sıklıkla başvurduğu “sahte biyografi” tekniğinden uzaklaşıyor, biyografik öğeler taşıyan kusursuz bir roman çıkıyor ortaya.

Philip Roth *Baba Mirası*’yla tüm zamanların karşı koyması en güç, en büyük kahramanına –babasına– yeniden can veriyor.

Kimse Amerikan ailesini böylesine bir sevecenlik ve dürüstlükle anlatamaz.

New Statesman

Yalın, akıcı ve cömert bir çalışma.

Independent on Sunday

